

T.C.
KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

**SINIR TİCARETİNİN İĞDIR'IN SOSYO-
EKONOMİK YAPISINA ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Melahat BATU AĞIRKAYA

TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. Ahmet DENİZ

KARS-2013

T.C
KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Melihat BATU AĞIRKAYA'ya ait "Sınır Ticaretinin İğdır'ın Sosyo-Ekonomik Yapısına Etkisi" konulu çalışma, jürimiz tarafından İktisat Anabilim Dalında Yüksek Lisan Tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Öğretim Üyesinin Ünvanı , Adı ve Soyadı

İmza

Yrd.Doç.Dr.Ahmet DENİZ (Danışman)

Yrd.Doç.Dr.Adem KARAKAŞ

Yrd.Doç.Dr.Erdoğan KAYGIN

Bu Tezin kabulü Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun/...../20.... tarih ve/..... Sayılı kararı ile onaylanmıştır.

UYGUNDUR

...../...../.....

Yrd.Doç.Dr.Mustafa ÖZDEMİR

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET

Türk ekonomisi, uzun yıllardır ihracata dayalı büyüme modelini benimsediği için, Türkiye dünyanın en çok gümrük kapısı olan ülkelerinden birisidir. Türkiye’de 1978-79 yıllarında başlayan sınır ticareti, özellikle Doğu ve Güneydoğu bölgesinin gelişmesi için önemli bir kaynak ve istihdam aracı olmuştur. Sınır ticareti, komşu ülkelerin sınır bölgelerinde yaşayan insanların bölge kalkınmasında karşılıklı işbirliği yapmalarını ve iki toplum arasında kültürler arası alışverişin oluşturulmasına katkı sağlamasının yanısıra malların kolay ve ucuz tedarik edilmesine imkân vermektedir. Başlatıldığı günden itibaren kapsamı konusunda tartışmaların sürdüğü ve vergi kayıplarına sebep olduğu iddia edilen sınır ticareti, bu tartışmalar bağlamında farklı yasal düzenlemeler ile zaman zaman kapsamı daraltılarak, zaman zaman da devlet tarafından avantajlar ve teşvikler sağlanarak günümüze kadar varlığını sürdürmüştür.

Araştırma, Iğdır ilinde 385 tüketici ve sınır ticareti yapmakta olan 70 firma ile yüzyüze anket çalışması yapılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırma bulgularına göre, sınır ticaretinde faaliyet gösteren firmalar, gümrük kapılarının altyapısının yeterli olmadığını ancak ihtisas gümrüklerinin kurulmasının da gerekli olduğunu savunmaktadırlar. Sınır ticareti yapılan komşu ülkelerin bankacılık sistemi ile ilgili herhangi bir problem yaşamadıklarını ifade eden firmalar, ithal ettikleri ürünlerde önemli bir pazar sorunu yaşamadıklarını, sınır ticareti kapsamından petrol ve ürünlerinin çıkarılmasının doğru bir karar olmadığını yeniden petrol ürünlerinin sınır ticareti kapsamına alınmasının gerekli olduğunu söylemişlerdir. Tüketiciler açısından değerlendirildiğinde ise tüketicilerin gıda ürünlerini satın alırken fiyatının çok uygun olması, bulunabilir olması gibi nedenlerin satın alma kararlarını etkilediği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Dış Ticaret, Sınır Ticareti, Tüketiciler, Firmalar, Sınır Ticaretinin Sosyo-ekonomik Etkileri

ABSTRACT

THE EFFECT OF BORDER TRADE ON SOCIOECONOMIC STRUCTURES OF IGDIR PROVINCE

As Turkish economy has adopted growth model based on export for many years, Turkey is one of countries that have the most custom gates of the world. Border trade starting during the years 1978-79 in Turkey has been a significant source and employment in the development of the eastern and southeastern Anatolia regions. The border trade gives opportunity for people cooperative in border regions of neighboring countries, and procuring goods easily as well as cross-cultural trading between two societies.

The border trade, which is disputable on the subject of its scope from starting time until this time and conducive to tax loss, has subsisted its existence by reducing its scope at times with different legal reforms in the context of the discussions, and by providing advantages and promotions of the government.

A questionnaire study has been conducted face to face on 385 consumers and 70 companies engaging in border trade in Iğdır province. According to the research findings, companies engaging in the border trade argue to be insufficient substructure of custom gates, and to need the establishment of specialty customs. Companies, which have not faced with any problem on banking system of neighboring countries engaging in the border trade, have addressed to trade without having any problem on the imported products, and to be a wrong decision of the exclusion of petrol and its products from border trade scope, and once again to need including the products in the border trade scope. When evaluating in terms of consumers, it has been seen that reasons such as the most suitable price and easily obtainable of food products influenced their purchasing decisions.

Key Words: Border Trade, Consumers, Companies, Foreign Trade
Socioeconomic effects of the Border Trade

ÖNSÖZ

Bir ülkenin doğrudan dış ticaret akımlarını sınırlandırmak, özendirmek veya bu işlemlerin yapılış yöntemlerini düzenlemek için almış oldukları sistematik önlemlerin tamamı olan dış ticaretin önemli bir çeşidi sınır ticaretidir.

Ülkemizin Doğu ve Güneydoğu bölgelerinin kalkınmasında büyük öneme sahip olan sınır ticaretinin Iğdır ilindeki ekonomik etkileri konusunda yapmış olduğum tez çalışmamda bana araştırma olanağı sağlayan ve çalışmamın her safhasında yakın ilgi ve önerileri ile beni yönlendiren danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Ahmet DENİZ'e, çalışmada desteğini esirgemeyen, her alanda önemli katkılar sağlayan, zaman ayıran Iğdır Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Yakup Erdal ERTÜRK'e, sonsuz sabır ve desteği için eşim Çetin AĞIRKAYA'ya, yine en büyük desteği veren aileme, araştırmanın anket aşamasında sabırla soruları yanıtlayan Iğdırlı iş adamlarına, vatandaşlarına, teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	II
ABSTRACT.....	III
ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
KISALTMALAR	XIII
TABLO LİSTESİ.....	XIV
GİRİŞ.....	1
1. DIŞ TİCARET	6
1.1. Dış Ticaretin Tanımı, Amaçları ve Araçları.....	6
1.2. İhracat Türleri.....	9
1.2.1. Kayda Bağlı İhracat	9
1.2.2. Bağlı İhracat	9
1.2.3. Bedelsiz İhracat	9
1.2.4. Sınır Ticareti.....	9
1.2.5. Ön İzne Bağlı İhracat.....	10
1.2.6. Konsinye İhracat.....	10
1.2.7. Ticari Kiralama Yoluyla Yapılacak İhracat	10
1.2.8. Serbest Bölgelere Yapılacak İhracat.....	10
1.2.9. Özellik Arz Etmeyen İhracat.....	10
1.2.10. Bağlı Muamele veya Takas Yolu İle Yapılacak İhracat	10
1.2.11. Transit Ticaret	11
1.2.12. Kredili İhracat	11

2. SINIR TİCARETİ	12
2.1. Başlıca Sınır Kapıları.....	12
2.1.2. Dilucu Sınır Kapısı	14
2.1.3. Türkgözü Sınır Kapısı.....	14
2.1.4. Aktaş Sınır Kapısı.....	14
2.1.5. Alican Sınır Kapısı	14
2.1.6. Doğukapı Demiryolu Hudut Kapısı.....	15
2.1.7. Boralan Sınır Kapısı	15
2.2. Sınır Ticaretinin Yasal Dayanakları	15
2.2.1. Kanunlar.....	15
2.2.2. Bakanlar Kurulu Kararları	16
2.2.3. Yönetmelikler.....	17
2.3. Sınır Ticaretinin Gelişimi	18
2.4. Sınır Ticaretinin Uygulama Esasları.....	23
2.4.1. Sınır Ticaretinde Gümrük İşlemleri.....	24
2.4.2. Sınır Ticareti Kapsamına Girmeyen Ürünler	25
2.4.3. İthalat Kotaları.....	26
2.4.4. Sınır Ticaretinde Müeyyideler	26
2.4.5. Sınır Ticareti Belgesi	28
2.4.6. Uygunluk Belgesi	29
2.4.7. Sınır Ticareti Kapsamında İthalat İçin Gerekli Şartlar	29
2.4.8. Sınır Ticaretinde Devlet Tarafından Sağlanan Avantajlar ve Teşvikler	30
2.4.8.1. Sınır Ticaretinin Avantajları	31
2.4.8.2. Sınır Ticaretinin Dezavantajları.....	32
2.5. Sınır Ticareti Merkezleri.....	32
2.5.1. Sınır Ticaret Merkezlerinin Tanımı ve Amacı	32

2.5.2. Mücavir İl Uygulaması	33
2.5.3. Sınır Ticaret Merkez İşleticisi	33
2.5.4. Sınır Ticaret Merkezi Fiziki Düzenleme ve İnşası	33
2.5.5. Sınır Ticaret Merkezinin Görevleri	33
2.5.6. Sınır Ticaret Merkezlerinin İhracat İşlemleri.....	34
2.5.7. Sınır Ticaret Merkezlerinin İthalat İşlemleri	34
2.5.8. Türkiyedeki Mevcut Sınır Ticaret Merkezleri	35
2.6. Sınır Ticaretinin Etkileri	35
2.6.1. Sınır Ticaretinin İstihdama Etkisi	35
2.6.2. Sınır Ticaretinin Girişimciye Etkisi.....	36
2.6.3. Sınır Ticareti Uygulamasındaki Sorunlar	36
2.6.3.1. Sınır Ticaretinin Neden Olduğu Ekonomik Sorunlar	36
2.6.3.2. Sınır Ticaretinin Dış Ticaret Rejimini Bozma Sorunu	37
2.6.3.3. Sınır Ticareti ile Gelen Malların Menşei Sorunu	37
2.6.3.4. Sınır Ticaretinde Karşılıklılık Sorunu	37
2.6.3.5. Kotalarda Yaşanan Sorunlar	38
2.6.3.6. Komşu Ükelere Olumsuz Bakış Açısının Getirdiği Sorunlar	38
2.6.3.7. Ulaşım Sorunu	38
2.6.3.8. Sınır Ticaret Merkezlerinin Yeterli Düzeye Gelmemesi Sorunu	38
2.7. Sınır Ticaretinde Yaşanan Sorunlara Karşı Alınan Önlemler	39
2.7.1. Sınır Ticaretine Konu Malların Kapsamının Daraltılması.....	39
2.7.2. Mücavir İllerin Sınırlandırılması.....	39
2.7.3. Gümrük Muafiyetinin Sınırlandırılması	40
2.7.4. Sınır Ticaret Merkezlerinin Kurulması.....	40
2.7.5. İl İhtiyaç Listelerinin Dış Ticaret Müsteşarlığınca Onaylanması	41

2.7.6. Ürünlerin İl Dışına Çıkarılmasının Engellenmesi	41
2.7.7. İthal Edilecek Mallara Kalite Standardının Getirilmesi	41
3. SINIR TİCARETİNİN İĞDIR İLİNİN SOSYO-EKONOMİK YAPISI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	43
3.1. Literatür Özeti	43
3.2. Materyal ve Metot.....	59
3.3. Araştırma Bölgesi İle İlgili Genel Bilgiler	61
3.3.1. İğdir Tarihi	61
3.3.2. Coğrafi Durum	61
3.3.3. Sosyal Durum.....	62
3.3.3.1. Nüfus	62
3.3.3.2. Eğitim.....	63
3.3.4. Ekonomik Yapı	63
3.3.5. Tarım.....	64
3.3.5.1. Bitkisel Üretim.....	64
3.3.5.2. Hayvancılık.....	65
3.3.6. Sanayi	65
3.4. İğdir İlinde Tüketicilere Yönelik Anket Çalışması Bulguları	66
3.4.1. Araştırma Alanı İle İlgili Bulgular	66
3.4.2. Tüketicilerin Yaşadıkları Yerler.....	66
3.4.3. Ankete Katılanların Demografik Özellikleri.....	67
3.4.4. Tüketicilerin Aile Büyüklükleri	68
3.4.5. Tüketicilerin Ailelerinde Çalışan Kişi Sayısı.....	68
3.4.6. Tüketicilerin Çocuk Sayıları Oranı	68
3.4.7. Eğitim Durumlarına Göre Dağılım Yüzdeleri.....	69
3.4.8. Tüketicilerin Mesleklerine Göre Dağılımı.....	69
3.4.9. Tüketicilerin Kişisel Aylık Gelirlerine Göre Dağılımları.....	70

3.4.10. Tüketicilerin Ailelerin Aylık Gelir Seviyesine Göre Dağılımları	70
3.4.11. Tüketicilerin Çalıştıkları İş Haricinde Ek Gelirleri	71
3.4.12. Tüketicilerin Otomobil Sahipliği Yüzdesi	71
3.4.13. Tüketicilerin Oturdukları Evin Sahipliğine Göre Dağılım Oranları	71
3.4.14. Ailesinde Sınır Ticareti Yapan Kişilerin Akrabalık Dereceleri	72
3.4.15. Ailesinde Sınır Ticareti Yapanların Ticaret Yaptığı Ürün Çeşitleri	72
3.4.16. Tüketicilere Göre Iğdır'a En Çok Mal Satan Ülkeler.....	73
3.4.17. Sınır Ticaretiyle Gelen Ürünler İle Kaçakçılıkla Gelen Ürünlerin Ayrımı	73
3.4.18. Tüketicilerin Fiyatı Aynı Olan Ürünleri Satın Alırken Kaçak ve Sınır Ticareti İle Gelen Bir Ürün Olmasının Satın Alma Kararlarına Etki Oranları.....	74
3.4.19. Tüketicilerin Sınır Ticareti İle Gelen Ürünleri Satın Alma Sıklıkları.....	74
3.4.20. Sınır Ticaretine Konu Olan ve Sıklıkla Satın Alınan Ürün Çeşitleri	75
3.4.21. Sınır Ticareti İçin Yurtdışından Gelenlerin Satın Aldıkları Mallar	75
3.4.22. Tüketicilerin Sınır Ticareti İle Gelen Ürünleri Satın Alma Nedenleri	76
3.22. Iğdır İline Sınır Ticareti Yoluyla Gelen Ürünler	76
3.4.23. Sınır Ticareti Yoluyla Gelen Ürünlerin Sağlığa Etkisi.....	76
3.4.24. Sınır Ticareti Yoluyla Gelen Ürünlerin Aile Bütçelerine Katkısı	77
3.4.25. Sınır Ticaretinin Bölge Esnafına ve Ticaret Erbabına Etkisi	77
3.4.26. Sınır Ticaretinde Yaşanılan En Büyük Olumsuzluk Halleri	77

3.4.27. Sınır Ticaretinin Olumsuz Etkilerine Karşı Yapılması Gerekenler	78
3.4.28. Ucuz Ürünlerden Olumsuz Etkilenen Kesimler	79
3.4.29. Ucuz Ürünlerden En Çok Olumlu Etkilenen Kesimler	79
3.4.30. Sınır Ticaretinin Şehir Ekonomisine Katkısı	79
3.4.31. Sınır Ticaretinin İçişleri İlinde İstihdama Etkisi	80
3.4.32. Sınır Ticaretinin Şehirden Göçe Etkisi	80
3.4.33. Sınır Ticaretinin Şehire Göçe Etkisi	80
3.4.34. Sınır Ticaretinin Halkın Gelir Seviyesine Etkisi	81
3.5. Sınır Ticareti Yapan Firma ve Esnafa Yönelik Anket Çalışması Bulguları	81
3.5.1. Firma Yetkililerinin Demografik Özellikleri	81
3.5.2. Firma Yetkililerinin Eğitim Seviyesi Oranları	82
3.5.3. Firma Yetkililerinin Kişisel Gelir Dilimi Aralıkları.....	82
3.5.4. Firma Yetkililerinin Firmadaki Konumları.....	83
3.5.5. Firmaların Sınır Ticareti Yaptığı Zaman Aralıkları	83
3.5.6. Sınır Ticaretinin Yıllar İtibariyle Kesintisiz Yapılma Durumları	83
3.5.7. Firmaların Yıllık Ciroları.....	84
3.5.8. Firmaların Ticari Faaliyet Kolları	84
3.5.9. Firmaların Toplam Faaliyetleri İçindeki Sınır Ticaretinin Oranı	85
3.5.10. Firmalara Göre Sınır Ticaretinin Tüketicilere Faydası.....	85
3.5.11. Sınır Ticareti Yerine Normal İhracat ve İthalatı Tercih Etme Durumları	85
3.5.12. Mevzuat Değişikliklerinin Uzun Süreli Ticari İlişki Kurmalarına Etkisi	86
3.5.13. Sınır Ticaretinde En Çok Kullandıkları Sınır Kapısı.....	86

3.5.14. Iğdır İline Hizmet Veren Gümrük Kapılarının Altyapı Yeterliliği	86
3.5.15. Sınır Kapısında İhtisas Gümrüğü Kurulmasının Gerekliliği.....	87
3.5.16. Gümrük İşlemlerinde Prosedürlerle Karşılaşılması.....	87
3.5.17. İthalatına İzin Verilen Ürün Miktarının Yeterliliği	87
3.5.18. İthal Edilmesine İzin Verilen Ürünlerin İl İhtiyaçlarına Uygunluğu.....	88
3.5.19. Sınır Ticareti Kapsamında İthal Edilen Ürünlerin Pazar Sorunu	88
3.5.20. Sınır Ticaretinde Bankacılık Sistemlerinden Kaynaklanan Sorunlar	88
3.5.21. Sınır Ticareti Yapılan Ülkelerin Sağladıkları Kolaylıklar	89
3.5.22. Sınır Ticareti Kapsamından Petrol ve Ürünlerinin Çıkarılması	89
3.5.23. Sınır Kapılarında Karşılaşılan Bürokratik Engeller	89
3.5.24. Petrol ve Ürünlerinin Denetimle Aktif Hale Getirilmesi	90
3.5.25. Sınır Ticareti Yapılan Ürün Çeşitleri.....	90
3.5.26. Sınır Ticaretinde Satın Alınan Mal Çeşitleri.....	91
3.5.27. Sınır Ticaretinin Bölge Esnafına ve Ticaret Erbabına Etkileri .	91
3.5.28. Sınır Ticaretinin Olumsuz Etkilerine Karşı Yapılması Gerekenler	92
3.5.29. Ucuz Mallardan En Çok Olumsuz Etkilenen Kesimlerin Oranları	92
3.5.30. Ucuz Mallardan En Çok Olumlu Etkilenen Kesimlerin Oranları	92
3.5.31. En Çok Mal Satan Ülkelerin Oranları	93
3.5.32. Iğdır İlinde Gerçekleşen Sınır Ticaretinin Şehir Ekonomisine Katkı.....	93
3.5.33. Sınır Ticaretinin Iğdır İlinde İstihdama Etkisi	93

3.5.34. Sınır Ticaretinin Şehirden Göçe Etki Oranları	94
3.5.35. Sınır Ticaretinin Şehire Göçü Etkilemesi	94
3.5.36. Sınır Ticaretinin Halkın Gelir Seviyesinin Artmasına Etkisi....	95
3.5.37. Firmaların Sınır Ticareti Yapma Nedenleri	95
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	96
KAYNAKÇA.....	106
ÖZGEÇMİŞ	116
EKLER:	117

KISALTMALAR

AB	:	Avrupa Birliği
BDT	:	Bağımsız Devletler topluluğu
EFTA	:	Avrupa Serbest Ticaret Birliği
GATT	:	Gümrük tarifeleri ve Ticaret genel Anlaşması
GB	:	Gümrük Birliği
GTAP	:	Gümrük Tarifesi
MMOB	:	Makine Mühendisleri Odası
STA	:	Serbest Ticaret Anlaşması
STM	:	Sınır Ticaret Merkezi
TPAO	:	Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'nın
TSE	:	Türk Standartları Enstitüsü
TSO	:	Ticaret Sanayi Odası
UND	:	Uluslararası Nakliyeciler Derneği
WTO	:	Dünya Ticaret Örgütü
YİD	:	Yap İşlet Devret modeli
TOBB	:	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TUSİAD	:	Türk Sanayici ve İş Adamları Derneği

TABLO LİSTESİ

Tablo 3.1 - Sınır Ticareti Yapılan Sınır Kapıları ve İller	13
Tablo 3.2 - Iğdır İli Dilucu Gümrük Kapısı Verileri.....	64
Tablo 3.3 - Iğdır ilinde Hayvancılık.....	65
Tablo 3.4 - Katılımcıların Iğdır Şehir Merkezinde Yaşadıkları Mahalleler ve Köyler	66
Tablo 3.5 -Tüketicilerin Yaşadıkları Yerler	67
Tablo 3.6 - Tüketicilerin Demografik Özellikleri.....	67
Tablo 3.7 - Tüketicilerin Aile Büyüklükleri	68
Tablo 3.8 - Tüketicilerin Ailelerinde Çalışan Kişi Sayısı	68
Tablo 3.9 - Tüketicilerin Çocuk Sayıları Oranı	69
Tablo 3.10 - Eğitim Durumlarına Göre Dağılım Yüzdeleri	69
Tablo 3.11 - Tüketicilerin Mesleklerine Göre Dağılımı.....	69
Tablo 3.12 - Tüketicilerin Kişisel Aylık Gelirlerine Göre Dağılımları.....	70
Tablo 3.13 - Tüketicilerin Ailelerin Aylık Gelir Seviyesine Göre Dağılımları	71
Tablo 3.14 - Tüketicilerin Çalışılan İş Haricinde Ek Gelirleri	71
Tablo 3.15 - Tüketicilerin Otomobil Sahipliği Yüzdesi.....	71
Tablo 3.16 -Tüketicilerin Oturdukları Evin Sahipliğine Göre Dağılım Oranları.....	72
Tablo 3.17 - Ailesinde Sınır Ticareti Yapan Kişilerin Akrabalık Dereceleri	72
Tablo 3.18 - Ailesinde Sınır Ticareti Yapanların Ticaret Yaptığı Ürün Çeşitleri.....	73
Tablo 3.19 - Tüketicilere Göre Iğdır'a En Çok Mal Satan Ülkeler	73

Tablo 3.20 - Sınır Ticaretiyle Gelen Ürünler İle Kaçakçılıkla Gelen Ürünlerin Ayırımı.....	74
Tablo 3.21 - Tüketicilerin Fiyatı Aynı Olan Ürünleri Satın Alırken Kaçak ve Sınır Ticareti İle Gelen Bir Ürün Olmasının Satın Alma Kararlarına Etki Oranları.....	74
Tablo 3.22 - Tüketicilerin Sınır Ticareti İle Gelen Ürünleri Satın Alma Sıklıkları	74
Tablo 3.23 - Sınır Ticaretine Konu Olan ve Sıklıkla Satın Alınan Ürün Çeşitleri.....	75
Tablo 3.24 - Sınır Ticareti İçin Yurtdışından Gelenlerin Satın Aldıkları Mallar	75
Tablo 3.25 - Tüketicilerin Sınır Ticareti İle Gelen Ürünleri Satın Alma Nedenleri.....	76
Tablo 3.26 - Sınır Ticareti Yoluyla Gelen Ürünlerin Sağlığa Etkisi	77
Tablo 3.27 - Sınır Ticareti Yoluyla Gelen Ürünlerin Aile Bütçesine Katkısı.....	77
Tablo 3.28 - Sınır Ticaretinin Bölge Esnafına ve Ticaret Erbabına Etkisi.....	77
Tablo 3.29 - Sınır Ticaretinde Yaşanılan En Büyük Olumsuzluk Halleri.....	78
Tablo 3.30 - Sınır Ticaretinin Olumsuz Etkilerine Karşı Yapılması Gerekenler.....	78
Tablo 3.31 - Ucuz Ürünlerden Olumsuz Etkilenen Kesimler.....	79
Tablo 3.32 - Ucuz Ürünlerden En Çok Olumlu Etkilenen Kesimler	79
Tablo 3.33 - Sınır Ticaretinin Şehir Ekonomisine Katkısı	80
Tablo 3.34 - Sınır Ticaretinin Iğdır İlinde İstihdam Etkisi.....	80
Tablo 3.35 - Sınır Ticaretinin Şehirden Göçe Etkisi.....	80
Tablo 3.36 - Sınır Ticaretinin Şehire Göçe Etkisi.....	81
Tablo 3.37 - Sınır Ticaretinin Halkın Gelir Seviyesine Etkisi.....	81
Tablo 3.38 - Firma Yetkililerinin Demografik Özellikleri.....	82
Tablo 3.39 - Firma Yetkililerinin Eğitim Seviyesi Oranları.....	82

Tablo 3.40 - Firma Yetkililerinin Kişisel Gelir Dilimi Aralıkları	82
Tablo 3.41 - Firma Yetkililerinin Firmadaki Konumları	83
Tablo 3.42 - Firmanın Sınır Ticareti Yaptığı Zaman Aralıkları	83
Tablo 3.43 - Sınır Ticaretinin Yıllar İtibariyle Kesintisiz Yapılma Durumları	84
Tablo 3.44 - Firmaların Yıllık Ciroları.....	84
Tablo 3.45 - Firmaların Ticari Faaliyet Kolları	84
Tablo 3.46 - Firmaların Toplam Faaliyetleri İçinde Sınır Ticaretinin Oranı	85
Tablo 3.47 - Firmalara Göre Sınır Ticaretinin Tüketicilere Faydası	85
Tablo 3.48 - Sınır Ticareti Yerine Normal İhracat ve İthalatı Tercih Etme Durumları.....	86
Tablo 3.49 - Mevzuat Değişikliklerinin Uzun Süreli Ticari İlişki Kurmalarına Etkisi	86
Tablo 3.50 - Sınır Ticaretinde En Çok Kullanılan Sınır Kapısı.....	86
Tablo 3.51 - Iğdır İline Hizmet Veren Gümrük Kapılarının Altyapı Yeterliliği.....	87
Tablo 3.52 - Sınır Kapısında İhtisas Gümrüğü Kurulmasının Gerekliliği ...	87
Tablo 3.53 - Gümrük İşlemlerinde Prosedürlerle Karşılaşılması	87
Tablo 3.54 - İthalatına İzin Verilen Ürün Miktarının Yeterliliği.....	88
Tablo 3.55 - İthal Edilmesine İzin Verilen Ürünlerin İl İhtiyaçlarına Uygunluğu	88
Tablo 3.56 - Sınır Ticareti Kapsamında İthal Edilen Ürünlerin Pazar Sorunu	88
Tablo 3.57 - Sınır Ticaretinde Bankacılık Sistemlerinden Kaynaklanan Sorunlar	89
Tablo 3.58 - Sınır Ticareti Yapılan Ülkelerin Sağladıkları Kolaylıklar	89
Tablo 3.59 - Sınır Ticareti Kapsamından Petrol ve Ürünlerinin Çıkarılması	89
Tablo 3.60 - Sınır Kapılarındaki Karşılaşılan Bürokratik Engeller	90
Tablo 3.61 - Petrol ve Ürünlerinin Denetimle Aktif Hale Getirilmesi.....	90

Tablo 3.62 – Sınır Ticareti Yapılan Ürün Çeşitleri.....	91
Tablo 3.63 - Sınır Ticaretinde Satın Alınan Mal Çeşitleri	91
Tablo 3.64 - Sınır Ticaretinin Bölge Esnafını ve Ticaret Erbabına Etkileri.	92
Tablo 3.65 - Sınır Ticaretinin Olumsuz Etkilerine Karşı Yapılması Gerekenler.....	92
Tablo 3.66 - Ucuz Mallardan En Çok Olumsuz Etkilene Kesimlerin Oranları	92
Tablo 3.67 - Ucuz Mallardan En Çok Olumlu Etkilene Kesimlerin Oranları	93
Tablo 3.68 - En Çok Mal Satan Ülkelerin Oranları	93
Tablo 3.69 - Iğdır İlinde Gerçekleşen Sınır Ticaretinin Şehir Ekonomisine Katkısı.....	93
Tablo 3.70 - Sınır Ticaretinin Iğdır İlinde İstihdama Etkisi	94
Tablo 3.71 - Sınır Ticaretinin Şehirden Göçe Etki Oranları.....	94
Tablo 3.72 - Sınır Ticaretinin Şehire Göçü Etkilemesi	94
Tablo 3.73 - Sınır Ticaretinin Halkın Gelir Seviyesine Etkisi.....	95
Tablo 3.74 - Firmaların Sınır Ticareti Yapma Nedenleri	95

GİRİŞ

Bilindiği gibi ülkelerin ekonomik refahının artmasında en önemli yollarından birisi dış ticarettir. Uluslararası iktisadi işlemler, ülkeler arasında para karşılığı yürütülen her türlü mal ve hizmet ticareti ile sermaye hareketlerini kapsamaktadır. Dış ticaret belirli malların hiç üretilmemesi ya da yerli malların ihtiyaçları karşılamaya yeterli olamaması, buna karşılık bazı malların arzının da ihtiyaçtan fazla olması yüzünden ortaya çıkmaktadır. Yani doğal kaynakların yeryüzünde dengesiz dağılmış olmasından dolayı, dünyada hiçbir ülke her bakımdan kendine yeterli değildir. Bu durum ülkeler arasında ticaret yapılmasını zorunlu kılmıştır.

Ülkemizde dış ticaretin tarihi gelişimine baktığımızda Osmanlı İmparatorluğunun güçlü olduğu dönemlerde duyulan yüksek özgüven yüzünden, dış ticaretin gayri müslim teba tarafından yürütüldüğü ve başta imtiyaz tanınan Fransa, Venedik, İtalya gibi batılı ülkelerin de serbest olarak ithalat ve ihracatı yürüttükleri görülmektedir. Ancak 19. yüzyılın başlarında siyasal, askeri ve mali bakımlardan güçsüz duruma düşen Osmanlı İmparatorluğu, Avrupa devletlerinin, özellikle de İngiltere'nin serbest ticaret yönündeki baskılarına direnememiş ve bu devletlerle bir dizi ticaret anlaşması imzalamıştır. Bu anlaşmalar Osmanlı İmparatorluğu'nun ithalat ve ihracata uygulayabileceği gümrük vergilerini oldukça düşük düzeyde tutmasına ve bağımsız bir dış ticaret politikası uygulayabilme imkânından yoksun kalmasına neden olmuştur. Bunun sonucunda Birinci Dünya Savaşı'na kadar geçen dönem boyunca Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa ile olan ticareti hızla genişlemiş ve devamlı olarak dış ticaret açığı meydana gelmiştir. Osmanlı İmparatorluğu, bu dönemde tarımsal malların üretiminde ve ihracatında uzmanlaşan, buna karşılık mamul mallar ithal eden bir ülke durumuna gelmiştir¹.

¹ H.Avni, Özcan, "Dünden Bugüne Dış Ticaretimizdeki Gelişmeler", **Dış Ticaret Dergisi**, 1998. <http://web.sakarya.edu.tr> (12.02.2013).

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde ise, Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu 1923 yılından itibaren sürekli bir gelişim içerisindeydi. Cumhuriyetin ilk yıllarında dış ticarete ilişkin ilk gelişmelerden biri Lozan Anlaşmasına ek olarak imzalanan Ticaret Sözleşmesi ile konulan hükümlerdir. Anlaşmaya göre Türkiye'nin dış ticarete uygulayabileceği iktisat politikaları 1923-1928 yılları arasında dondurulmuş ve bazı istisnalar hariç ithalat ve ihracat yasakları kaldırılmıştır². Genel olarak dış ticaret verilerine bakıldığında, Türkiye'nin dış ticaret hacminde yıllar itibari ile artış eğiliminde olduğu görülmektedir (BKZ.EK I).

Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye'nin en önemli sorunu, öncelikle hızla sanayileşmek ve kalkınmak olmuştur. Bu nedenle, cumhuriyetin kuruluşundan planlı döneme gelinceye kadar Türkiye'de daha çok içe dönük sanayileşme -ithal ikamesi- politikası izlenmiş ve düşük döviz kuru politikasının bir sonucu olarak ihracata yönelik dış ticaret politikasına ülkede gereken önem verilmemiştir.

1950'li yıllarda uygulanan ekonomik politika daha çok plansız ve programsız bir gelişmeye dayalı olduğu için 1950'li yılların ikinci yarısında büyük bir kargaşaya ve başıbozukluğa neden olmuştu. Yine 1950'li yıllarda planlama olmadığı için tarımsal kesimden sanayiye bir kaynak aktarımı olmamış ve köy ekonomilerinin pazar ekonomileri ile yeterli bir bütünleşmesi sağlanamamıştı. Tüm bu gelişmelerin yanı sıra özellikle sanayi mallarının ithalatının giderek hızlanması ülkede ekonomik kalkınmanın planlı ve programlı yapılmasını gerekli kılmıştır. 1960-1980 yılları arasında uygulanan planlı ekonomik kalkınma modeli 1950'li yıllarda DP hükümeti döneminde uygulanan plansız ve programsız liberal ekonomik politikalara karşı bir tepki olarak uygulamaya konmuştur. 1963 yılında Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967) hazırlanmıştır. Bu dönemde, ülkenin ekonomik kalkınması için özel sektörün bütün yatırımları tek başına yürütemeyeceği ve bu nedenle devletin ekonomik alanda daha etkin bir rol oynaması gerektiği düşüncesi kabul görmekteydi. Ancak, devlet bunu özel sektörü engellemeyecek şekilde belirli alanlarda yatırım yaparak gerçekleştirmeliydi. İşte bütün bunların gerçekleştirilmesi ancak planlı bir ekonomik politika ile mümkün olacaktı.³ 1960'lı ve 1970'li yıllarda yapılan kamu yatırımları daha çok özel sektörün ara malları gereksinimini gidermeye yönelik alanlarda yoğunlaştığı görülmektedir. 1960-1970 yılları arasında uygulanan

² Resmi Gazete, "2023 Türkiye İhracat Stratejisi ve Eylem Planı", <http://www.resmigazete.gov.tr> (20.09.2012).

³ Nadir Suğur, Dünyanın Ve Türkiyenin Yakın Tarihi. Baskı.10. Eskişehir. 1998.

ekonomik politikalara “kolay” ithal ikameci 1970-1980 yılları arasındaki ekonomi politikalara da “ileri” ithal ikameci politikalar adı verilir. 1960-1980 yılları arasında hükümetler çalışan tüm kesimlerin gelirlerini artırıcı politikalar uygulamış ve bu yolla işçi, köylü, memur ve çiftçi gibi kesimlerin tüketim potansiyelini artırarak yerli sanayicinin her türlü malı satabileceği geniş bir iç pazar oluşturulmaya çalışılmıştır.

Ancak 1980’li yılların başından itibaren dışa açık kalkınma politikası benimsenmiştir. Bu politikalar sonucunda ihracatın yapısında büyük değişiklikler meydana gelmiş, bu yıllara kadar tarım ürünleri ağırlıklı olarak gerçekleştirilen ihracattan, katma değeri yüksek sanayi ürünleri ağırlıklı ihracata geçilmiştir⁴. Karşılaştırmalı üstünlükler gözden geçirilmiş, yabancı sermaye, işçi dövizleri ve turizm gelirleri artmış, artan ithalat talebine bağlı olarak ticaret açığı büyümüş, kapasite kullanım oranlarında dikkat çekici artışlar sağlanmış, reel faiz politikası çerçevesinde mevduatlar yükselmiş, tekstil, inşaat ve hafif sanayi, ihracatın lokomotif sektörleri olmuştur.⁵ 24 Ocak 1980 ekonomik istikrar kararlarıyla birlikte dışa açılma ve ihracata yönelik sanayileşme stratejisi ile Serbest Bölgeler de önem kazanmaya başlamıştır.⁶ “*Serbest Bölgeler; anlaşmaya üye ülkeler arasında, kendi ürettikleri mal ve hizmetlere ilişkin ticareti kısıtlayan veya engelleyen, tarife ve kota gibi sınırlamaların ortadan kaldırıldığı, yani aralarındaki ticarete gümrük vergileri, miktar kısıtlamaları ve diğer her türlü kısıtlamaların kaldırıldığı, fakat birlik dışında kalanlara karşı her birinin kendi tarifelerini uyguladığı serbest ticaret alanları (bölgeleri) kurulmasını öngören bir bütünleşme türüdür*”⁷. Serbest bölgelerin ekonomiye en önemli katkısı ölçek ekonomilerine yol açarak maliyet düşüşü ve kaynak verimliliği sağlaması, dışa açık rekabetçi bir ekonomik altyapının tesisi suretiyle ülkenin uluslararası rekabet gücünü artırması, milli geliri, toplumsal refahı yükseltmesidir⁸. Bu doğrultuda dünyanın gelişmiş ülkeleriyle birlikte, dünya ticaretinin serbestleştirilmesini, üye ülkelerin ticaret ve ekonomi alanındaki ilişkilerinin geliştirilmesini hedefleyen ve Dünya Ticaret Örgütü’ne üye olunmuş,

⁴ H. Avni Özcan, a.g.e. s.6.

⁵ Nadir, Suğur. Dünyanın ve Türkiye'nin Yakın Tarihi. Baskı.10. Eskişehir.1998.

⁶ C.Erdem Hepaktan, “Türkiye’nin Dönüşüm Sürecinde Dış Ticaret Politikaları”, 2.Ulusal İktisat Kongresi, 20-22 Şubat 2008, İzmir, <http://ipsalamyo.trakya.edu.tr> (22.05.2013).

⁷ Ömer Çiftçi, “Serbest Ticaret Antlaşmaları Ve Türkiye’nin Dış Ticareti Üzerine Etkileri”, Basılmamış Yüksek lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2001, <http://eprints.sdu.edu.tr> (13.05.2013)

⁸ İstanbul İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği, Serbest Ticaret Anlaşmaları (Sta) Kılavuzu, 2010. <http://www.ikv.org.tr> (15.05.2013)

Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı'nın kurulmasına öncülük edilmiş, AB ile Gümrük Birliği gerçekleştirilmiştir⁹. Günümüzde de dış ticaret, ülkemizde sürdürülebilir kalkınmanın en önemli unsurlarından biri olarak görülmektedir. Bu amaçla, özellikle ihracatın artırılmasına yönelik çalışmalar yapılmakta, yeni ihracat ürünleri ve yeni pazarlar bulunmaya çalışılmaktadır. Ayrıca dış ticaretin dünya ülkeleriyle entegrasyonu sağlayıcı bir unsur olduğu düşüncesiyle hareket edilmektedir¹⁰. Sınır ticareti, sınır illerinde yaşayan, gelir seviyesi düşük olan halkın günlük ihtiyaçlarını ucuz ve kolay yoldan karşılamalarını sağlamak amacıyla düzenlenmiş özel bir dış ticaret şeklidir. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yaşayan halkın önemli bir kısmının, tabiat şartlarında yürütülen, belirsizliğin yüksek, kârlılığın düşük olduğu tarıma dayalı faaliyetlerle geçimlerini sağlamaları, alternatif gelir kaynakları, istihdam alanlarının olmaması gibi sebeplerle sınır ticareti önemli bir geçim kaynağını oluşturmaktadır.

Türkiye'nin bölgesel kalkınmasını sağlayacak sınır ticareti 13 ilde yapılmaktadır¹¹. Dış ticaret formalitesi daha az olan bu ticaret türü, daha önce geçimlerini büyük ölçüde kaçakçılık yaparak sürdüren bölge halkının geçimini yasal zeminde ve yüksek gelirler elde etmesine dolayısı ile refah seviyesinin yükselmesine yol açmıştır. Araştırmamıza konu olan Iğdır ilinde dış ticaret Dilucu ve Gürbulak sınır kapıları vasıtasıyla yapılmaktadır. Bu kapılardan Türkiye İstatistik Kurumu Dış Ticaret İstatistikleri Verilerine göre; 2012 yılında Gürbulak Gümrük kapısından 16.744.000 \$, Dilucu Gümrük kapısından 49.772.000 \$ ihracaat yapılırken, Gürbulak Gümrük kapısından 8.524.000 \$, Dilucu Gümrük kapısından 5.000 \$ ithalat gerçekleştirilmiştir. Her iki kapıdan yapılan toplam ihracat Türkiyenin toplam ihracatı içinde % 0,04 pay alırken, toplam ithalatın % 3,61'i gerçekleştirilmektedir. Sınır ticareti bölge kalkınmasında en önemli araç olmasından dolayı sürdürülmesi gerekli bir ticaret türüdür.

Toplam 3 Bölümden oluşan çalışmanın; Özet, Önsöz, Giriş, Kısaltmalar, Tablo listesi bölümlerinden sonra, 1. Bölümünde dış ticaretin tanımı, amaçları, araçları, ihracat türleri yer almaktadır. 2. Bölümde sınır ticareti, sınır kapıları, yasal

⁹ H.Avni Özcan, a.g.e. s.5.

¹⁰ H.Avni Özcan, a.g.e. s.6-9.

¹¹ Resmi Gazete, 1996: 96/7782.

dayanakları, sınır ticaretinin uygulama esasları, sınır ticaret belgesi, uygunluk belgesi, ithalat için gerekli şartlar, sınır ticaretine devletin sağladığı teşvik ve avantajlar, sınır ticaret merkezlerinin görevleri ve amacı, sınır ticaretinin etkileri, yaşanan sorunlara karşı alınan önlemler, Mücavir il kavramı yer almaktadır. 3. Bölümde ise sınır ticaretinin Iğdır'ın Sosyo-Ekonomik yapısı üzerindeki etkileri verilmiştir. Sonuç ve öneriler ortaya konularak araştırma bulguları ile ilgili genel bir değerlendirme yapılmıştır.

1. DIŞ TİCARET

1.1. Dış Ticaretin Tanımı, Amaçları ve Araçları

Dış ticaret, uluslararası mal ve hizmet alışveriŐidir. Genellikle dış ticaret terimi mal ihracat ve ithalatı yerine de kullanılmaktadır¹². Uluslararası iktisadi işlemler, ölkelerarası para karşılığı tüm mal ve hizmet hareketlerini ve sermaye hareketlerini kapsar, bunun uluslararası iktisadi ilişkilerde para karşılığı tüm mal ve hizmet alışverişlerini kapsayan kısmına “Dış Ticaret” denilmektedir¹³.

Dış ticaret, belirli malların bazı bölgelerde hiç üretilmemesi yâda yerli malların ulusal ihtiyaçları karşılamaya yeterli olamaması, buna karşı diğer bazı malların arzının ihtiyaçtan fazla olması yüzünden ortaya çıkmaktadır.

Dünyada hiçbir ölkede her bakımdan kendine yeterli değildir. Bu nedenlerin başında doğal kaynakların yeryüzünde dengesiz dağılmış olması gelmektedir. Örneğin, tarımsal ürünler her türlü iklim şartlarında yetişmez. Her bitkinin kendine has bazı iklim şartları bulunmaktadır. Bu durum hayvansal üretim içinde aynıdır. Bir iklim bölgesinde yüksek et veya süt verimi verirken, bir başka iklim bölgesinde çok düşük vermekte ya da hiç vermemektedirler. Aynı şekilde petrol, demir, uranyum, vb. gibi maddelerin rezervleri de her ölkede yeterli ölçüde bulunmamaktadır. Bazı ölkelerde çok yoğun olarak bulunurken, bir başkasında hiç bulunmamaktadırlar.

Bir ölkede belirli sanayi malları ile ilgili üretim tekniklerinin bilinmemesi veya bunları üretebilecek beceriye sahip insan kaynağının bulunmaması da dış ticareti zorunlu kılmaktadır.

Bir başka neden de, bütün ölkelerin iktisadi gelişmelerinin aynı seviyede olmamasıdır. Ölkeler arasındaki gelişme farklılıkları, üstün çalışma ve coğrafi avantajlar gibi sebeplere bağlı olabileceği gibi, ölkelerin siyasi tarihleri ile ilgili olabilir. Hangi sebeple olursa olsun, gelişmiş ölkeler sanayilerini önceden kurmuş

¹² İstanbul Ticaret Odası, 2008. <http://www.dogunsifed.org.tr> (13.05.2012).

¹³ Serkan Bülent Kuran, *Türkiye'nin Sınır Komşuları ile Ticari İlişkileri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. 2006.

oldukları için daha yoğun sermayeye, daha ileri teknolojiye ve uzmanlaşmış işgücüne sahiptirler. Oysa az gelişmiş ülkelerde birçok sanayi dalı ya kurulamamış yâda ülke ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak durumdadır. Böyle bir ekonomik ortam içerisinde az gelişmiş ülkeler öncelikle zorunlu tüketim maddeleri ihtiyaçlarını karşılamak için sanayileşmiş ülkelere ithalatta bulunmak zorundadırlar. Bazen tam tersi durum da söz konusu olabilmektedir. Gelişmiş ülkelerin de, sanayileri için hayati öneme haiz pek çok hammaddeyi diğer ülkelere temin etmeleri gerekmektedir.

Dış ticaretin diğer bir nedeni ise, ülkelerin üretim maliyetlerinde görülen belirgin farklılıklardır. Bazı ülkeler belirli malları üretmede diğerlerinden daha etkindirler ve dolayısı ile üretim faktörlerini daha verimli kullanırlar. Bu sayede ürettikleri malları daha ucuza mal ederler. İşte bu verimlilik farkı, ülkelerin fiilen üretebildiği bütün mallar yerine, bunların içinden en ucuza mal ettikleri malları üretmeye yönelmektedir. Böylece ucuza imal ettiklerini dışarıya satmakta, nispeten pahalıya ürettiklerini de yurtdışından ithal etmektedirler.

Dış ticarete yol açan bir diğer faktör de farklılaştırılmış malların üretimidir. Bir endüstriye bağlı firmaların ürettikleri mallar birbirlerinin benzeri olmakla beraber her zaman tıpa tıp aynıdır değildir. Bunlar arasında dış görünüş ve ambalajlama yönünden olabileceği gibi, kullanım ve faktör birleşimi bakımından da belirli farklar bulunur. Bunun nedeni tüketici tercihlerindeki farklılıklardır. Zevklerin ve üretilen malların farklı olması ayrı bir ticaret alanı oluşturmaktadır¹⁴.

Dış Ticaretin amaçları; dış ödemeler dengesizliklerinin giderilmesi, dış rekabette koruma, ekonomik kalkınmanın sağlanması, piyasa aksaklıklarının giderilmesi, ekonominin liberalleştirilmesi, iç ekonomik istikrarın sağlanması, hazineye gelir sağlanması, dış piyasalarda tekel gücünden yararlanılması, otarşi, sosyal ve siyasal nedenler olarak sıralanmaktadır¹⁵.

Devletin dış ticarete kullandığı geleneksel araç, gümrük tarifeleridir. Ancak zamanla gümrük tarifelerinin etkisi azaltılmış, bunun yerine çok sayıda yeni araç ve düzenlemeler ortaya çıkmıştır.¹⁶ Diğer araçları; tarife dışı araçlar, genelde döviz

¹⁴ Rıza Kökçe, “1994-2004 Yılları Arasında Güneydoğu Anadolu Bölgesiyle Suriye ve Irak Arasında Gerçekleşen Sınır Ticaretinin Bölge Ekonomisine Etkisi”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul. 2005.

¹⁵ “İhracatYönetmeliği”, 2006, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr> (05.11.2012).

¹⁶ Halil Seyidoğlu, Uluslararası İktisat. 17.Baskı. İstanbul. 2009.

çıkışına yol açan işlemleri kısıtlamak için hükümetin tek taraflı kararı ile konulan müdahaledir.

a. Gümrük tarifeleri: Malların ülke sınırlarından geçişi sırasında alınan vergilerdir.¹⁷ Tarife deyimi ise çeşitli mallara uygulanacak vergi oranlarını gösteren listelerdir¹⁸. Gümrük tarifeleri daha çok ithalat üzerine konulmaktadır¹⁹. Temel amacı; devlet hazinesine gelir sağlamak, yerli sanayii dış rekabete karşı korumaktır. Bir mal üzerine konulan gümrük vergisinin beş farklı dolaysız etki oluşturur. Bunlar tüketim, üretim, dış ticaret, gelir dağılımı ve hazineye gelir sağlama etkileridir²⁰. Gümrük tarifeleri ile etken koruma sağlanmaktadır²¹. Etken koruma; nihai mal ve girdiler üzerine uygulanan gümrük tarifelerinden dolayı, malın üretimi ile ilgili yaratılan yurt içi katma değere ne ölçüde koruma sağladığını ifade etmektedir. Etken koruma şu şekilde formülle edilmektedir.

$$Z_j = \frac{T_j - a_{ij} T_i}{1 - a_{ij}}$$

T_j: nihai mal üzerindeki tarife oranı,

T_i: ithal girdisi üzerindeki tarife oranı,

a_{ij}: Tarife yokluğunda ithal girdinin nihai malın değerine oranı ifade eder.

Etken koruma nihai mal üzerindeki tarife oranı ile aynı yönde, girdiler üzerindeki tarife oranı ile de ters yönde değişmektedir.

b. Tarife dışı araçlar: Gümrük tarifelerinden ayrı olarak döviz çıkışına yol açan işlemleri kısıtlamak amacıyla hükümetin tek taraflı kararı ile konulan müdahale önlemleridir²². Bazıları şöyledir:

(1) Miktar kısıtlamaları: Devletin ithalatı doğrudan doğruya belirli miktarlarla sınırlandırılmasına dayanan uygulamaları kapsar²³.

(2) Tarife benzeri faktörler: Fiyat mekanizması yoluyla serbest ticarete müdahale niteliğinde olan önlemlerdir²⁴.

¹⁷ Seyidoğlu, s.142.

¹⁸ Seyidoğlu, s.154.

¹⁹ Seyidoğlu, s.154.

²⁰ Seyidoğlu, s.159.

²¹ Seyidoğlu, s.172-173.

²² Seyidoğlu, s.142.

²³ Seyidoğlu, s. 142.

²⁴ Seyidoğlu, s. 142.

(3) Görünmez engeller: Devletin halk sağlığı, çevre korunması, kamu güvenliği gibi nedenlerle çıkarılmış olduğu idari, teknik düzenlemeyi içerir²⁵.

(4) Gönüllü ihracat kısıtlamaları: Bir tür kota uygulamasıdır²⁶.

1.2. İhracat Türleri

İhracatın; kayda bağlı ihracat, bağlı ihracat, bedelsiz ihracat, sınır ticareti, ön izne bağlı ihracat, konsinye ihracat, ticari kiralama yoluyla yapılan ihracat, özellik arz etmeyen ihracat, bağlı muamele veya takas yolu ile yapılacak ihracat, transit ticaret ve kredili ihracat olarak adlandırılan türleri bulunmaktadır²⁷.

1.2.1. Kayda Bağlı İhracat

06.06.2006 tarih ve 26190 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan ihracat yönetmeliği kayda bağlı ihracatı; gümrük beyannamesinin, ihracattan önce İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliğince kayda alındığı ihracat şekli olarak tarif etmektedir²⁸.

1.2.2. Bağlı İhracat

İkiden fazla taraf arasında yapılan takas işlemi bağlı muamele yâda bağlı ihracat olarak adlandırılmaktadır²⁹.

1.2.3. Bedelsiz İhracat

Bedeli, yürürlükteki Kambiyo Mevzuatı çerçevesinde yurda getirilmesi gerekli olmaksızın, yurt dışına mal çıkarılması işlemleridir³⁰.

1.2.4. Sınır Ticareti

Sınır ticareti; kara ve deniz sınırı bulunan ülkelerin bölgesel kalkınmayı sağlayabilmek için gerçekleştirdikleri özel bir ticaret türüdür. Sınır ticareti, sınırların denizlerle çevrili bulunduğu yerleri de içine alması açısından sınır ve kıyı ticareti olarak da adlandırılabilir³¹.

²⁵ Seyidoğlu, s.142.

²⁶ Seyidoğlu, s.142.

²⁷ İhracatYönetmeliği, 2006, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr> (05.11.2012).

²⁸ İhracatYönetmeliği, 2006, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr> (05.11.2012).

²⁹ İhracatYönetmeliği, 2006, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr>(05.11.2012).

³⁰ İhracatYönetmeliği, 2006, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr>(05.11.2012).

³¹ Recep Güneş, “Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerindeki Sınır Ticareti, Sınır Ticaretinin Gelişimini Engellleyen Faktörler ve Çözüm Önerileri” **Akademik Yaklaşımlar Dergisi**, 2010 <http://iys.inonu.edu.tr> (13.05.2012).

1.2.5. Ön İzne Bağlı İhracat

İhracı uluslararası anlaşma, kanun, kararname ve ilgili mevzuat gereğince tanımlanmış belli bir birimden ön izin alınmasını gerektiren malların ihraç edilmesidir. Bu ihraç mallarında da ön izin alındıktan sonra ihracat mevzuatı hükümleri uygulanmaktadır.

1.2.6. Konsinye İhracat

Kesin satışı daha sonra yapılmak üzere yurt dışındaki alıcılara, komisyonculara ve ihracatçının yurt dışındaki şube veya temsilciliklerine mal gönderilmesi yöntemiyle yapılan ihracat türüdür³².

1.2.7. Ticari Kiralama Yoluyla Yapılacak İhracat

İhracata konu olan malların kira bedeli karşılığı belirli bir süre kullanılmak üzere geçici olarak Türkiye gümrük bölgesi dışına veya serbest bölgelere çıkarılmasıdır³³.

1.2.8. Serbest Bölgelere Yapılacak İhracat

Serbest bölgelere ihracat mevzuatı hükümlerine kalmak şartıyla yapılan ihracat işlemlerine denilmektedir. Ancak, ancak bu tür ihracatta Dâhilde İşleme Rejimi, KDV uygulamaları ve Türkiye İhracat Kredi Bankası uygulamalarına dair mevzuat hükümleri saklı tutulmaktadır.

1.2.9. Özellik Arz Etmeyen İhracat

Kanun, Kararname veya Uluslararası Anlaşmalarla İhracı yasaklanmış veya belli bir merciinin iznine bağlı kılınmış mallar grubunda ve İhracat Yönetmeliği ekindeki kayda bağlı mallar listesinde yer almayan malların ihracına özellik arz etmeyen ihracat denilmektedir³⁴.

1.2.10. Bağlı Muamele veya Takas Yolu İle Yapılacak İhracat

Bağlı muamele ve takas, ihraç veya ithal edilen mal, hizmet veya teknoloji transferi bedelinin, kısmen veya tamamen mal, hizmet, teknoloji transferi veya

³² Dilek Seymen, "Dış Ticaret Mevzuatı I İhracat Şekil ve Esasları", <http://www.foreigntradepost.com> (13.04.2012).

³³ İhracat Yönetmeliği, 2006, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr> (11.05.2012).

³⁴ Dilek Seymen, "Dış Ticaret Mevzuatı I İhracat Şekil ve Esasları", <http://www.foreigntradepost.com> (13.04.2012).

kısmen döviz ile karşılanmasını ifade eder. Bu işlem iki ülke arasında yapılıyor ise takas, ikiden fazla taraf söz konusu ise bağlı muamele olarak adlandırılmaktadır³⁵.

1.2.11. Transit Ticaret

Alış ve satış bedelleri arasında lehte fark bulunması esas olmak üzere, mal bedelleri için transfer yapılarak veya yapılmaksızın, satın alınan yabancı menşeli veya Türk menşeli olup da yurt dışında satılmış malların transit olarak veya doğrudan doğruya, ihracat veya ihracat rejimi hükümlerine tabi olmaksızın başka bir ülkeye satılmasıdır³⁶.

1.2.12. Kredili İhracat

İkili veya çok taraflı kredi anlaşmaları dışında kalmak şartıyla, ihracat bedelinin kambiyo mevzuatında öngörülen süreleri aşacak şekilde yurda getirilmesine imkân tanıyan ihracat türüne kredili ihracat denilmektedir³⁷.

³⁵ Dilek Seymen, a.g.e. s.15.

³⁶ Dilek Seymen, a.g.e. s.18.

³⁷ İhracat Yönetmeliği, 2006, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr> (11.05.2012).

2. SINIR TİCARETİ

Sınır ticareti, iki komşu ülke arasında anlaşmalara bağlı olarak yapılan özel bir dış ticaret rejimidir. Türkiye’de sınır ticaretinin sınırların denizlerle ayrılmış olması durumundaki karşılığı kıyı ticaretidir³⁸. Sınır ticareti, sınır ve kıyı illeri ile bunlara komşu illerin ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla karşılıklı olarak yapılan ticari işlemlerdir. Bir başka tanım; sınırlarının denizlerle çevrili olduğu yerleri de kapsamı açısından “Sınır ve Kıyı Ticareti” olarak belirtilmektedir. Sınır ticareti ülkenin kara sınırı olan devletlerle yaptığı genellikle özel bir rejime tabi olan bir ticaret şeklidir. Doğu Anadolu bölgesi için Kars-Ardahan-Iğdır bölgesinde deniz olmadığından kıyı ticareti değil sadece sınır ticareti kavramı kullanılabilir³⁹. Sınır ticareti genellikle sınırın iki yakasındaki bölge halkının ihtiyaçlarını karşılama amacına yöneliktir⁴⁰. Komşu ülkeler arasında varılan karşılıklı anlaşmalarla düzenlenmektedir. Ülkemizde sınır ticareti yapılan iller ve bunların hangi sınır kapısından hangi ülkelerle sınır ticareti yaptıkları gösterilmiştir (Çizelge 3.1).

2.1. Başlıca Sınır Kapıları

2.1.1. Gürbulak Sınır Kapısı

Atatürk’ün isteği ile 1936 da yaptırılan kapı 1937 de hizmete açılmış 4 Eylül 1953 tarihli bakanlar kurulu kararı ile sınır kapısı ilan edilmiştir. Binanın yarısı Bazargan hudut kapısı olarak İran’a hediye edilmiştir. Ticaretin artması ve uluslararası kara taşımacılığının önem kazanması nedenleri ile kapının yeniden yapılandırılması gündeme gelmiştir. Kapı Uluslararası Nakliyeciler Derneği (UND) tarafından işletme süresi 15 yıl olmak üzere Yap İşlet Devret (YİD) modeli ile yeniden inşa edilerek 29.05.2003 tarihinde işletmeye açılmıştır.

³⁸ Nurettin Öztürk, “Türkiye’de Sınır Ticaretinin Gelişimi, Ekonomik Etkileri, Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm önerileri”, **ZKÜ Sosyal bilimler Dergisi**, 2006 s.107-127.

³⁹ Kerem Karabulut, “1990 Sonrası Gelişmelerle Kars-Ardahan-Iğdır Üçgeni”, **İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 2005, s.1-15. <http://e-dergi.atauni.edu.tr> (13.05.2012).

⁴⁰ Ayşe Nur Mercan, “Sınır Ticaretinin Geliştirilmesi ve Sınırların Serbest Yerler Haline Dönüştürülmesi”, **Mevzuat Dergisi**, 2011, s.1-77. <http://mevzuatdergisi.com> (13.05.2012).

Ülkemizden İran'a açılan en yoğun kapı olan Gürbulak sınır kapısından günlük ortalama olarak 2010 yılında 2.907 yolcu girişi ve 2.526 yolcu çıkışı 2011 yılında ise 2.911 yolcu girişi 2.324 yolcu çıkışı gerçekleşmiştir. Türkiye'nin İran ve Asya'daki Türk Cumhuriyetleri'ne açılan en büyük kapısı olmakla birlikte İran sınırında bulunan üç kara hudut kapısından (Esendere ve Kapıköy sınır kapıları ile birlikte) işlem hacmi bakımından en büyük ve tır geçiş sayısı bakımından ise Kapıkule ve Habur'dan sonra Türkiye'nin en büyük üçüncü hudut kapısıdır. Başmüdürlük bünyesindeki idarelerde başta, TIR/ transit işlemleri olmak üzere ithalat, ihracat ve yolcu işlemleri yapılmaktadır⁴¹.

Tablo 3.1 - Sınır Ticareti Yapılan Sınır Kapıları ve İller

SINIR KAPISI	BULUNDUĞU İL	ÜLKELER
Gürbulak	Ağrı	İran
Türkgözü (Posof)	Ardahan	Gürcistan ve Diğer B.D.T. Ülkeleri
Sarp	Artvin	Gürcistan ve Diğer B.D.T. Ülkeleri
Kapıkule	Edirne	Bulgaristan
Karkamış	Gaziantep	Suriye
Karkamış		
Çobanbey		
Esendere	Hakkâri	İran
Cilvegözü	Hatay	Suriye
İslâhiye		
Yayladağı		
Karbeyaz (Yığıtoğlu) (Kapalı)		
Dilucu	Iğdır	Nahçıvan
Öncüpınar	Kilis	Suriye
Öncüpınar		
Nusaybin	Mardin	Suriye
Şenyurt		
Akçakale	Şanlıurfa	Suriye
Ceylanpınar		
Mürşitpınar		
Habur	Şırnak	Irak
Cizre		Suriye
Kapıköy	Van	İran

Kaynak: Resmi Gazete, 28/04/2000-27812⁴².

Gümrük Müdürlüğü'nden sınır ticareti kapsamında ithalatı en çok yapılan eşyalar; karpuz, kivi, nar, kuru fasulye ve ceviz olup, ihracatı en çok yapılan eşyalar ise hazır giyim, tekstil, oto parçası ve aksesuarı, makine aksamı ve parçası, kırtasiye,

⁴¹ Serhat Kalkınma Ajansı, "Serhat Bölgesi Sınır Kapıları İnceleme Raporu", Kars, 2011, s.4.

⁴² Resmi Gazete, 28/04/2000-27812.

büro malzemesi ve elektrik malzemesidir. Gürbulak Sınır Kapısı'na yaklaşık 5 km mesafede bulunan Sarısu Sınır Ticaret Merkezi'nde Dış Ticaret Müsteşarlığı'na hazırlanan İl İhtiyaç Listesinde belirlenen kotalar dâhilindeki belirli malların ihracat ve ithalat işlemleri gerçekleştirilmektedir.

2.1.2. Dilucu Sınır Kapısı

Dilucu Kara Hudut Kapısı, 3 ülkeye sınırı olan Iğdır'dan Nahcivan Özerk Cumhuriyeti'ne açılan bir gümrük sahası olarak 1992 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile hudut kapısı ilân edilmiştir. Nahcivan tarafındaki karşılığı Sederek Hudut Kapısı olan Dilucu Kara Hudut Kapısı, ithalat-ihracat, transit ve yolcu giriş-çıkış işlemlerinin yanı sıra, 2009 yılından itibaren sınır ticareti konusunda da yetkilendirilmiştir⁴³.

2.1.3. Türkgözü Sınır Kapısı

Türkgözü Sınır Kapısı fiilen 25.11.1995 tarihinde faaliyete geçmiştir. Gürcistan tarafındaki karşılığı Vale Hudut Kapısı'dır. Toplam alan büyüklüğü 18.000 m² olan sınır kapısı, Posof İlçe merkezine 14 km, Ardahan İl merkezine ise 90 km uzaklıktadır. Türkgözü sınır kapısı Ardahan Posof ilçesindedir⁴⁴.

2.1.4. Aktaş Sınır Kapısı

1995 yılında kara hudut kapısı ilân edilen sınır kapısının Gürcistan tarafındaki karşılığı Kartsakhi Hudut Kapısı'dır. Kapı, Çıldır İlçe merkezine 20 km ve Ardahan İl merkezine 65 km uzaklıktadır⁴⁵.

2.1.5. Alican Sınır Kapısı

Türkiye'nin Ermenistan'a açılan, kara taşıtlarının geçebileceği tek sınır kapısı olan Alican Sınır Kapısı, Iğdır ilinin kurulu olduğu Sürmeli Ovası'nın diğer ucunda yer alan Ermenistan'ın başkenti Erivan'a açılmakta olup, 1993 yılından beri kapalı durumdadır⁴⁶.

⁴³ Serhat Kalkınma Ajansı, a.g.e. s.6.

⁴⁴ Aykut Işıklar, "Türkgözü'nde Muamma Sürüyor, Sınır Kapısı Sınır Kapısı Oldu", <http://www.siyasalbirikim.com.tr/> (12.05.2012)

⁴⁵ Serhat Kalkınma Ajansı, a.g.e. s.10.

⁴⁶ Serhat Kalkınma Ajansı, a.g.e. s.11.

2.1.6. Doğukapı Demiryolu Hudut Kapısı

Kars İl merkezine 75 km, Akyaka İlçe merkezine 13 km uzaklıkta bulunan ve sonrasında Ermenistan'ın Gümrü kentine ulaşılan Doğukapı Demiryolu Hudut Kapısı, devletimiz dış politikası gereği 1993 yılından beri kapalı durumdadır⁴⁷.

2.1.7. Boralan Sınır Kapısı

Sınırın güvenliği askeri hudut karakolu ile sağlanmakta olup kapı kapalı durumdadır⁴⁸.

2.2. Sınır Ticaretinin Yasal Dayanakları

Ülkemizde sınır ticaretini düzenleyen yasal düzenlemeler aşağıda sıralanmıştır:

- 14.05.1964 tarihli ve 474 sayılı Gümrük Giriş Tarife Cetveli Hakkında Kanun
- 27.10.1999 tarih ve 4458 sayılı Gümrük Kanunu
- 10 Nisan 2003 tarih ve 25075 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Sınır Ticaret Merkezleri Kurulmasına İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı
- 13 Aralık 2003 tarih ve 25315 sayılı resmi Gazete'de yayımlanan Sınır Ticaret Merkezleri Kurulmasına İlişkin Kararın Uygulanmasına Dair Yönetmelik
- 13.12.2003 tarih ve 25315 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Sınır Ticaret Merkezlerinden Yapılacak İhracat Ve İthalata İlişkin Yönetmelik
- 16.05.2009 tarih ve 27230 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Sınır Ticaretinin Düzenlenmesine İlişkin 2008/14451 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı
- 16.06.2010 tarih ve 27260 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Sınır Ticaretinin Uygulanmasına İlişkin Tebliğ

2.2.1. Kanunlar

Sınır ticaretini düzenleyen, Bakanlar Kurulu Kararları, Yönetmelik ve Tebliğlerin yasal dayanağını 14.5.1964 tarihli ve 474 sayılı Gümrük Giriş Tarife

⁴⁷ Serhat Kalkınma Ajansı, a.g.e. s.11.

⁴⁸ Serhat Kalkınma Ajansı, a.g.e. s.12.

Cetveli Hakkında Kanunun ile 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun 16. ve 172. maddelerinden almaktadır.

14.5.1964 tarihli ve 474 sayılı Gümrük Giriş Tarife Cetveli Hakkında Kanunun ikinci maddesi Gümrük Giriş Tarife Cetvelinde yer alan eşyaların gümrük vergisi had ve nispetlerinin, sıfıra kadar indirilmesi veya bu cetveldeki had ve nispetlerin %50'sine kadar artırılabilmesi ile ilgili olarak Bakanlar Kuruluna yetki vermektedir. Bakanlar Kurulu ayrıca, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası anlaşma hükümleri saklı kaydıyla, tarifede gerekli değişiklikleri yapmaya, bu değişikliklerin uygulanmasına ilişkin usul ve esasları belirlemeye de yetkili kılınmıştır.

4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun onaltıncı maddesinde ise, mahiyeti ve nihai kullanım şekli gerekçesi ile bazı eşyanın yararlanabileceği tercihli tarife uygulamalarını Bakanlar Kurulunca belirlenecek esaslara bağlamaktadır. Bu tercihli tarife uygulaması, tarife kotaları kapsamında olsa dahi, ithalat vergilerinde bir indirim veya şartlı muafiyet uygulaması anlamına geleceği hükmedilmiştir.

Yüz yetmiş ikinci maddesinde ise, Türkiye'nin komşu ülkeler arasında coğrafi durum ve bölge ihtiyaçları göz önünde bulundurularak yapılacak sınır ticaretinin kapsamı belirlenmiştir. Sınır ticareti yapılacak sınır ticareti merkezlerinin kurulmasına ve buralardan yapılacak ihracat ve ithalatın usul ve esaslarının belirlenmesine veya sınır ticareti yoluyla serbest dolaşıma girecek eşyadan alınacak vergileri göstermek üzere, ilgili kanunlarda belirtilen azamî hadleri geçmemek şartıyla tek ve maktu bir tarife uygulamasına, Bakanlar Kurulu yetkili kılınmıştır.

2.2.2. Bakanlar Kurulu Kararları

10 Nisan 2003 tarih ve 25075 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Sınır Ticaret Merkezleri Kurulmasına İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı ile Türkiye'nin yaşam standartlarının düşük ve işsizliğin ciddi boyutlarda olduğu Doğu ve Güneydoğu Anadolu coğrafi bölgelerinde ekonomik, sınaî ve ticari gelişmenin hızlandırılması sağlanacaktır. Sınır ticareti yapılacak Sınır Ticaret Merkezleri'nin kurulması ve bu merkezlerden yapılacak ihracat ve ithalatın usul ve esaslarının belirlenmesini esas almıştır. Bu karar ile Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerine komşu ülkelere sınırı bulunan Artvin, Ardahan, Kars, Iğdır, Ağrı, Van, Hakkâri, Şırnak, Mardin, Şanlıurfa, Kilis, Gaziantep ve Hatay illerinde kurulacak Sınır Ticaret Merkezleri'nde yapılacak ihracat ve ithalatı artacaktır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu

Bölgelerinde bu illere komşu olan Erzurum, Muş, Bitlis, Siirt, Batman, Diyarbakır ve Adıyaman illerinde yapılacak ticarete ilişkin esasları kapsamaktadır.

16.05.2009 tarih ve 27230 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Sınır Ticaretinin Düzenlenmesine İlişkin 2008/14451 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile ülkemizin Doğu ve Güneydoğu Anadolu coğrafi bölgelerine kara sınırı bulunan komşu ülkeler ile sınır ticareti kapsamında yapılacak ithalat ve ihracata ilişkin kurallar belirlenmiştir. Bakanlar Kurulu kararına göre iller; Artvin, Ardahan, Iğdır, Ağrı, Van, Hakkâri, Şırnak, Mardin, Şanlıurfa, Gaziantep ve Kilis illeri sınır ticareti yapmaya yetkili kılınırken, Ağrı ilinde Sarısu, Hakkâri ilinde Esendere, Van ilinde Kapıköy ve Iğdır ilinde Dilucu Sınır Ticaret Merkezi kurulmuştur.

2.2.3. Yönetmelikler

13.12.2003 tarih ve 25315 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Sınır Ticaret Merkezleri Kurulmasına İlişkin Kararın Uygulanmasına Dair Yönetmelik, 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun 172. Maddesi, 25075 sayılı karar ve 25.03.2003 tarihli 2003/5408 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı eki ile Sınır Ticaret Merkezleri Kurulmuştur. Bu Karara dayanılarak Dış Ticaret ve Gümrüklerden Sorumlu Devlet Bakanlığı'nca hazırlanmıştır. Yönetmelik ile sınır ticaret merkezlerinin inşasına, işletilmesine, fiziki düzenlenmesine, stok kontrollerinin yapılmasına, bu merkezlere giriş ve çıkışların düzenlenmesi esas alınmıştır. Ayrıca bu Yönetmelik ile Sınır Ticaret Merkezi İşleticisinin kuruluş, görev, yetki ve faaliyetlerine, Sınır Ticaret Merkezi Mağazalarının işletme izinlerinin verilmesi ve iptal edilmesine, Sınır Ticaret Merkezlerine konulan eşya ile ilgili teminata ilişkin usul ve esasları belirlemektir.

Bu Yönetmeliğin amacı, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerine komşu olan ülkelere sınırı bulunan Artvin, Ardahan, Kars, Iğdır, Ağrı, Van, Hakkâri, Şırnak, Mardin, Şanlıurfa, Kilis, Gaziantep ve Hatay illerindeki siyasi sınırlarımız üzerinde kurulacak sınır ticaret merkezlerine ihracat yapılmasını sağlamaktır. Bunun yanında Sınır ticaret merkezlerinden komşu ülkelere eşya gönderilmesine ve sınır ticaret merkezlerinden ithal edilen eşyanın bu maddede sayılan iller ile bu yönetmeliğin 2. Maddesinde belirtilen illerdeki esnaf ve tacirlere dağıtılmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektir. Bu Yönetmeliğin 1. maddesinde belirtilen iller ile bu illere komşu

Erzurum, Muş, Bitlis, Siirt, Batman, Diyarbakır ve Adıyaman illerinde sınır ticaret merkezleri üzerinden komşu ülkeler ile yapılacak ticari faaliyetleri kapsar.

2.3. Sınır Ticaretinin Gelişimi

Türkiye’de ilk sınır ticareti uygulamasına, 1978-79 yıllarında yaşanan petrol krizi ve döviz darboğazına çözüm bulabilmek için, Ağrı Valiliği ve İran’ın Batı Azerbaycan Genel Valiliği arasında varılan mutabakat üzerine; canlı hayvan, sigara gibi muhtelif tüketim mallarına karşılık motorin, fueloil ve benzin alımı ile başlanmıştır⁴⁹.

Konuyla ilgili ilk yasal düzenleme 1979 yılında 79/17493 sayılı Dış Satım Düzenleme Kararı ile olmuştur. Bu karara istinaden çıkarılan 09.06.1979 tarih ve 7/17793 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla bazı sınır bölgelerinde sınır ticareti yapılması öngörülmüştür⁵⁰.

1982 yılında yayımlanan İhracat Rejimi Kararı ve İhracat Yönetmeliği ile sınır ticaretine ayrıca yer verilmesi, sınır ticareti açısından önemli bir gelişme olmuştur.

Ağrı Valiliği’nin 13.02.1985 tarih ve 1/222 sayılı talebi üzerine, 5/9113 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı Eki ve Sınır Ticareti Yönetmeliği, Gürbulak sınır kapısından sınır ticareti yapılması işlemlerini bir takım kurallara bağlanmıştır. Aynı yıl Gaziantep öncüpınar ve Karkamış sınır kapılarından Suriye ile sınır ticareti yapılmasına izin verilmiştir.

1986 yılında Hatay-Cilvegözü sınır kapısı Suriye ile 1987 yılında ise Van-Kapıköy sınır kapısı İran ile sınır ticaretine açılmıştır.

1988 yılında ise Hakkâri-Esendere, 1989 yılında da Artvin-Sarp sınır kapısı sınır ticaretine açılmıştır. 1989 yılında Erzurum ilinin komşu il statüsünde Ağrı-Gürbulak sınır kapısından İran’la, Artvin-Sarp sınır kapısından ise Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ile sınır ticareti yapmasına karar verilmiştir.

1990 yılında Kars ilinin komşu il statüsünden yararlanarak Ağrı-Gürbulak sınır kapısından İran’la, Artvin-Sarp sınır kapısından ise BDT ile sınır ticareti

⁴⁹ İbrahim Halil Sugözü, Melike Atay, “Sınır Ticaretinin Bölge Ekonomisi Üzerindeki Etkileri Kapsamında Habur Sınır Kapısı”, Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu, <http://www.iibf.sirnak.edu.tr> (4.05.2012).

⁵⁰ Recep Güneş, a.g.m. s.2-3.

yapmalarına izin verilmiştir Yine aynı yılın ortalarında Mardin, Hakkâri ve Şırnak illerinin Habur sınır kapısından sınır ticareti yapmalarına karar verilmiştir. Başlangıçta sınır ticareti fiili olarak Ağrı ilinde görülmekteyken, hızlı bir gelişme ile bu tür ticaret diğer sınır illerine de yayılmıştır.

Başbakanlık Dış ticaret Müsteşarlığının 96/7782 Sayılı Sınır Ticaretine İlişkin Tebliği ile Şanlıurfa ilinin Akçakale Sınır Kapısından Suriye ile sınır ticareti yapmasına izin verilmiş; 97/9113 nolu Bakanlar Kurulu Kararı ile de Edirne ili Bulgaristan ile Kapıkule'den sınır ticareti yapmaya yetkilendirilmiştir. Sınır Ticaretinin Düzenlenmesine İlişkin 26.12.1996 tarih ve 96/9025 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve bu Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair 4.6.1998 tarih ve 98/11160 sayılı Bakanlar Kurulu Kararları ile toplam 13 ilin sınır ticareti yapması kararlaştırılmıştır. Bu iller (Ağrı, Ardahan, Artvin, Gaziantep, Hakkâri, Hatay, Edirne, Iğdır, Kilis, Mardin, Şanlıurfa, Şırnak, Van)'dır. Yapılan Ülkeler ise BDT/ Gürcistan, Bulgaristan, İran, Suriye, Nahçıvan ve Irak'tır. Söz konusu Karar çerçevesinde, şirket merkezi sınır ticareti kapsamındaki illerde olan tüzel kişilerle, bu illerde yerleşik ve tek vergi numarasına sahip gerçek kişilerce, ayda dört den fazla olmamak üzere, her seferinde 50.000 ABD Doları karşılığı Türk Lirasını aşmayacak eşya ithaline izin verilmiştir.

Ayrıca sınır ticareti yoluyla ithal edilen petrol ürünlerinden alınması gereken vergi ve fonların %80'i, diğer ürünlerde ise %60'ının tahsil edilmesi karara bağlanmıştır. Ayrıca, anılan Kararın 8 inci maddesinde göre "Sınır ticareti kapsamında ithal edilen maddelerin il dışına çıkarıldığı tespit halinde, gerçek ve tüzel kişiler adına düzenlenen sınır ticareti belgesi ile daha önce verilmiş uygunluk belgelerinin iptal edileceği, yeni sınır ticareti belgesi verilmeyeceği" hükmü de yer almıştır.

Bu çerçevede, sınır denetim ve kontrolleri yapma görevi il valilerine verilmiştir. Ülkemizde Dış ticaret Müsteşarlığı'nca çıkarılan 96/7782 Sayılı Sınır Ticareti Kararı'na İlişkin Tebliğin 12. Maddesine göre; "ihracı ve ithali ilgili mevzuatla yasaklanmış maddeler" ve "ithali belli kurum ve kuruluşlara bırakılmış maddeler" in sınır ticaretine konu edilemeyeceği belirtilmektedir. İthalat Rejimi Kararı ile İhracat Rejimi Kararı ve diğer mevzuatla ithali ve ihracı izne bağlı olan maddelerin bu tür ticarete konu edilmesi ancak ilgili mercilerin izni ile mümkündür.

97/9113 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'nın 12. Maddesinde ise ayrıca; kota, gözetim ve diğer ticaret politikaları uygulamasına tabi ürünlerin sınır ticaretine konu olamayacakları karara bağlanmıştır.

Temmuz 1998'de alınan ve fakat Resmi Gazete'de yayınlanmayan bir kararla sınır ticaretine önemli engeller getirilmiştir. Bakanlar Kurulu'nun aldığı önlemler arasında sınır ticaretinin sadece komşu iller arasında yapılması, ticarete konu olan malların bu illerin sınırlarını aşmaması, sınır ticareti kapsamındaki mallardan alınan vergilerin oranının yüzde 80'e çıkarılması, malların ithalatında "menşe şahadetnamesi"⁵¹ aranarak üçüncü ülke mallarının bu yolla yurda girişinin engellenmesi konuları yer almıştır. Kararın Temmuz 1998 başından itibaren uygulamaya sokulmasıyla Doğu ve Güneydoğu Anadolu illerinden yapılan sınır ticareti durma noktasına gelmiş, Ardahan'dan, Hatay'a kadar 10'a yakın ilde etkisini göstermiş, bu iller arasından özellikle ekonomisi sınır ticaretine bağlı olanlarında ticari hayat durgunlaşmıştır.

Ayrıca sınır ticaretiyle ilgili bir diğer önemli bir düzenleme de; Türkiye'de 13 sınır ilinde yapılan sınır ticaretinde valilerde olan yetkinin, Bakanlar Kurulu kararıyla Dış Ticaret Müsteşarlığı'na devredilmesidir. 23.12.1998 tarih ve 98/12254 sayılı bu Bakanlar Kurulu Kararı bütün valiliklere ulaştırılmış ve valilerin yetkileri kaldırılmıştır. Bakanlar Kurulu Kararı uyarınca petrol ürünlerine ilişkin il ihtiyaçları, doğrudan doğruya Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının görüşü alınarak Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından belirlenmesi esası getirilmiştir. Diğer ürünlere ilişkin ihtiyaçlar ise her yıl Ekim ayı sonunda valiliklerce Dış Ticaret Müsteşarlığına bildirilmekte, Müsteşarlıkça yapılan değerlendirme sonucunda, Uygunluk belgelerinin düzenlenmesine esas olmak üzere il ihtiyaçları nihai listeleri valiliklere bildirilmektedir. 23.12.1998 tarihli karar, illerdeki Sınır Ticareti Değerlendirme Kurullarında da değişiklikler yapmış ve sınır ticaretinin kapsamı daraltılmıştır. Buna göre Sınır Ticareti Değerlendirme Kurulları; Vali veya Vali Yardımcısı başkanlığında, Sanayi Ticaret Müdürü, Tarım İl Müdürü, TSO (Ticaret Sanayi Odası) Yönetim Kurulu Başkanı, Defterdar ve Dış Ticaret Müsteşarlığının uygun gördüğü bir üyeden oluşmaktadır.

⁵¹ Menşe Şahadetnamesi, ihraç konusu eşyanın düzenlendiği ve onaylandığı ülke menşeli olduğunu veya gördüğü değişiklik ve işlemler dolayısıyla o ülke menşeli sayılması gerektiğini bildiren belgedir. 5174 sayılı Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği kanununun 56. maddesinin (y) Fıkrasına göre menşey şahadetnamesini TOBB yürütür.

Kararla getirilen önemli bir yenilik de Sınır Ticareti Koordinasyon Kurulu oluşturulmasıdır. Yapılan düzenleme ile sınır ticareti yapılan illerin valileri ve ilgili kurumların yetkililerinin oluşturduğu kurul, üç ayda bir Dış Ticaret Müsteşarlığı'nda toplanarak çalışmalarını değerlendirmektedirler. İl ihtiyacı dışındaki ürün ve malların ithalatı, listede belirlenen il ihtiyacı fazlası ithalat ve hasat dönemi tarımsal ürünlerin ithalatına da izin verilmemektedir⁵².

Önceki uygulamalarda il ihtiyacının üstünde bir ithalat söz konusu olduğunda buna İlde bulunan Sınır Ticareti Değerlendirme Kurulu karar veriyor ve çoğu zaman ihtiyacın üstünde, ithalata konu olan mallar Türkiye'nin diğer bölgelerine gönderilebiliyordu. Eski uygulamada Sınır Ticareti Değerlendirme Kurulu, sınır ticareti izni verme, yapılan başvuruları kabul edip etmeme, ilin ihtiyacını belirleme yetkilerine sahipti. Bu uygulamayla, il ihtiyacı ve hangi malların ithalatına izin verileceği Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından liste halinde valilere bildirilmekte ve bildirilen listeler dışındaki ithalata izin verilmemektedir.

27.01.2000 tarihinde TBMM'de 4481 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un geçici 2. Maddesi uyarınca Bakanlar Kurulu, sınır ticareti kapsamında ithal edilen mallara ilişkin olarak tahsil edilen Akaryakıt Tüketim Vergisi'nin %5'ine kadarlık kısmını, sınır ticareti yapılan illerin özel idarelerine aktarmaya yetkili kılınmıştır. Özel idarelerin de kamu harcama disiplini çerçevesinde bu kaynakla ilin ihtiyacı olan yol, okul vb. yatırımları gerçekleştirmesi beklenmiştir. Bu uygulama sınır illerinin kalkınması için son derece olumlu bir gelişme olmuştur.

Başlatıldığı günden bu yana kapsamı konusunda tartışmalar bitmeyen ve vergi kayıplarına neden olan sınır ticaretine 28.04.2000'de çıkarılan Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile yeni kısıtlamalar getirilmiştir. Getirilen düzenleme ile "Komşu İl" kavramı kaldırılırken, sadece Artvin'den Hatay'a kadar olan sınır illerinde sınır ticareti yapılabilmesi karara bağlanmıştır. Sınır ticaretine imkân tanınan il sayısı 7'ye düşürülürken Edirne ili sınır ticareti yasaklanan iller arasına girmiştir⁵³. Düzenleme ile çoğunlukla Irak'tan getirilen deterjan hammaddesi olan "lap" ile hurda demir-çelik ve hurda bakır ithalatında uygulanan kota da kaldırılmıştır. Sınır ticareti

⁵² Nurettin Öztürk , "Türkiye'de Sınır Ticaretinin Gelişimi, Ekonomik Etkileri, Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm önerileri", **Zonguldak Kara Ülas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:3. 2006. s.107-127.

⁵³ Sınır Ticareti, *Dünya Gazetesi*, 08.05.2000.

kapsamında getirilen bu mallar sadece sınır illerinde değil, Türkiye genelinde satılabilecektir. Bu ürünler dışında sınır ticareti kapsamında ithal edilen ürünler ise eskiden olduğu gibi il dışına çıkarılamayacaktır.

28.04.2000 tarihli Kararname ithal edilen motorin miktarına da kısıtlama getirmiştir. 01.09.2002 tarihinde ise Milli Güvenlik Kurulu'nun tavsiye kararına uygun olarak sınır ticareti kapsamında motorin girişi yasaklanmıştır.⁵⁴ Kararname ile sınırdan ticaretin önemli boyutunu oluşturan motorin ticaretinde gümrük muafiyeti de azaltılmıştır. "Taşıt üzeri motorin ticareti" olarak adlandırılan sınırdan motorin ticaretinde, daha önce yüzde 60 olarak uygulanan mevcut gümrük vergilerinin yüzde 80 oranında uygulanması karara bağlanmıştır. Bu kararla mutad depo ile getirilecek aylık motorin miktarı Iğdır'da 25 bin tondan 15 bin tona, Habur'da 150 bin tondan 75 bin tona indirilmiştir. Sınır ticareti ile getirilen motorinin tamamının, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'nın (TPAO) yan kuruluşu olan ve 1999'da faaliyete geçen Türkiye Petrolleri Uluslararası Şirketinin satın almasına karar verilmiştir.²⁷ Bu durum, ülke rafinerilerinin üretim planlarında belirsizlikler meydana getirmiştir. Ana dağıtım şirketlerinin satışları düşmüş, sınır ticareti yoluyla gelen akaryakıtın normal yolla ithal edilen veya rafinerilerde üretilen akaryakıtı göre daha düşük oranda vergilendirilmesinden dolayı daha ucuz olması, bayileri haksız rekabetle karşı karşıya bırakmıştır. Bayiler, bağlı olduğu ana dağıtım şirketlerinden yakıt almak ile sınır ticareti yoluyla gelen yakıtı satmak arasında tercih yapmakta zorlanmışlardır.⁵⁵ Sınır ticareti, tüketicilerin üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır. Yapılan testler sonucunda, ithal edilen yakıtın (özellikle motorinin) TSE standartlarına uymayan, oda sıcaklığında parlayan, çabuk donan, yüksek kükürt içeren nitelikte olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, bazyaj, madeniyağ ve motoryağı adı altında yurda sokulan birtakım petrol ürünlerinin de motorine katılarak özelliğinin bozulduğu görülmüştür. 1999 yılının sonunda Dış Ticaret Müsteşarlığı sınır ticareti kapsamında ithalatı yapılabilecek ürünlerin sayısını, 254'ten 31'e kaleme indirilmiştir.

28.04.2000 tarihli Kararname ile sınır ticareti kapsamında, genellikle Türkiye'de üretilmeyen, karabiber, kakule, karanfil, kimyon, kına, mahlep, sahle, sumak gibi baharat türü tarım ürünlerinin ithalatına izin verilmektedir.⁵⁶ Bu kapsamda ithal edilebilecek sanayi ürünleri ise ham alimünyum, külçe alüminyum,

⁵⁴ Recep Güneş, a.g.m. s.5.

⁵⁵ Recep Güneş, a.g.m. s.6.

⁵⁶ Nuretin Öztürk, a.g.m. s.114.

külçe bakır, bakır süs eşyası, hurda bronz, kaya tuzu, ham veya kaba yontulmuş mermer, naylon terlik, semaver ve odun ile sınırlandırılmıştır⁵⁷.

1 Eylül 2002 tarihi itibarıyla sınır ticareti kapsamında yapılan motorin ticareti yeni bir düzenleme yapılana kadar tamamen yasaklanmıştır⁵⁸. Yasaklanma gerekçesi olarak motorin ticaretinin amacından saptığı belirtilmiştir.

Sınır ticaretinin tarihi gelişimi içinde, 2003/5408 sayılı Sınır Ticaret Merkezlerinin Kurulmasına İlişkin Bakanlar Kurulu Kararının yayınlanması en önemli dönüm noktalarından biridir. Bu kararın getirdiği en önemli yenilik, Sınır Ticaret Merkezleri uygulamasında bir kısım illere yeniden mücavir (komşu) il statüsünün tanınmasıdır. Sadece Sınır Ticaret Merkezlerinde geçerli olmak üzere Erzurum, Muş, Bitlis, Siirt, Batman, Diyarbakır ve Adıyaman illerine mücavir il statüsü yeniden tanınmıştır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde komşu ülkelere sınırı bulunan Artvin, Ardahan, Kars, Iğdır, Ağrı, Van, Hakkâri, Şırnak, Mardin, Şanlıurfa, Kilis, Gaziantep ve Hatay'dan oluşan 13 ilde kurulacak olan Sınır Ticaret Merkezlerinde mağazalar bulunacaktır.

Kararın getirdiği diğer yenilik de Değerlendirme Komisyonu'nun oluşumudur. Buna göre ithal edilecek eşyaya ilişkin il kotaları ve ithal edilen eşyanın Uygunluk Belgesi sahiplerine dağıtımına dair esaslara ilişkin ilk talep Değerlendirme komisyonuna yapılır. Bu komisyon; vali veya vali yardımcısı başkanlığında defterdar, gümrük müdürü, sanayi ve ticaret il müdürü, ticaret odası veya sanayi ve ticaret odası ile esnaf ve sanatkârlar odası temsilcilerinden oluşur. Değerlendirme Komisyonu üyelerinin oybirliği ile teklifi üzerine Dış Ticaret Müsteşarlığınca il kotaları belirlenir. Daha önce Sınır Ticareti Koordinasyon Kurullarında bulunmayan esnaf ve sanatkârlar odaları temsilcileri, Değerlendirme Komisyonlarında görev almaya başlamıştır.

2.4. Sınır Ticaretinin Uygulama Esasları

Ülkeleri sınır ticaretine yönelten nedenlerin başında yakın komşuluk ilişkileri özellikle taşıma giderlerinden kaçınmak ve ülkelerarası fiyat farklılıkları gibi konular gelmektedir.⁵⁹ Bu yüzden sınır ticaretinde ithalat ve ihracat belgesi ile

⁵⁷ Sınır Ticaretinde İndirim, *Hürriyet Gazetesi*, 12.01.2000.

⁵⁸ Motorine Sınır Ticareti Yasağı, *Milliyet Gazetesi* 16.08.2002.

⁵⁹ Kerem Karabulut, a.g.m. s.109.

ithalat izin belgesi aranmamaktadır. Gümrük çıkışı ve giriş belgesi düzenlenmemektedir.

2.4.1. Sınır Ticaretinde Gümrük İşlemleri

Gümrük İşlemleri:

1. Sınır ticareti kapsamında yapılacak ürün giriş ve çıkışı yetkili gümrük kapısından veya Sınır Ticaret Merkezinden yapılır.
2. Sınır ticareti kapsamındaki ithalat ve ihracat işlemleri için gümrük beyannamesi düzenlenir.
3. Sınır ticareti yoluyla yapılacak ithalatta tek ve maktu vergi uygulanır. Tek ve maktu vergi⁶⁰. Gümrük Vergisi oranı sıfır, Katma Değer Vergisi ile Özel Tüketim Vergisi oranları tam olarak dikkate alınarak hesaplanır.
4. İthalatta, Dış Ticaret Müsteşarlığınca ilgili sınır illi için bildirilecek ithalat kotaları ya da ithalat değer limitleri esas alınır.
5. İthalat işlemlerinde, İl Değerlendirme Komisyonu kararı kapsamında düzenlenen İthalat Uygunluk Belgesi gümrük idaresince istenir.
6. Bir esnaf veya tacir, İthalat Kotası yâda İthalat Değer Limiti kapsamında ayda azami (toplam) 50.000 ABD Doları karşılığı Türk Lirasına kadar değerde eşya ithal edebilir.
7. Sanayi ürünlerinin ithalatında ibraz edilecek menşe şahadetnamesinde, ilgili komşu ülkedeki Türkiye Cumhuriyeti Büyükelçiliği yâda Konsoloslğunun tasdiki gümrük idaresince aranır.
8. Üçüncü ülke menşeli ürünlerin sınır ticareti kapsamında ithalatına izin verilmez.
9. İthalat işlemlerinde, gözetime tabi ürünlerin ithalatı için Dış Ticaret Müsteşarlığınca (İthalat Genel Müdürlüğü) düzenlenen gözetim belgesi gümrük idaresince aranır.
10. İthalat işlemleri sırasında, İthalat Uygunluk Belgesinin tarih ve sayısının gümrük beyannamesi üzerine kaydedildiği hususu ilgili gümrük idaresince aranır.

⁶⁰ Tek ve Maktu Vergi; Mükellefler arasında ayırım yapmaksızın herkesten eşit olarak alınan vergidir.

11. Sınır ticareti kapsamında ithal edilen ürünler, yetkili sınır illerinde yerleşik esnaf ve tacire satışı yapılabilir faturası ve ilgili nakliye belgeleri düzenlenir ve birer örnekleri ilgili esnaf ve tacir tarafından en az üç yıl süreyle muhafaza edilir.
12. Ürün satış faturası üzerine ilgili İthalat Uygunluk Belgesinin tarih ve sayısı da kaydedilir.
13. İhracat işlemlerinde, 4458 sayılı Gümrük Kanunu hükümlerine göre Sınır Ticareti Belgesi ile ihraç edilen eşya faturasının ve ihracatçı birliğince onaylanmış gümrük beyannamesinin yetkili gümrük idaresine tevdi edilmesi zorunludur

2.4.2. Sınır Ticareti Kapsamına Girmeyen Ürünler

Sınır ticareti kapsamında ithali ve ihracı yasaklanmış, sınır ticareti kapsamına girmeyen ürünler aşağıda sıralanmıştır⁶¹

1. İthali ve ihracı ilgili mevzuatla yasaklanmış olan ürünler,
2. İthali belli kurum ve kuruluşlara bırakılmış maddeler,
3. İthali kota, korunma, dumping ve sübvansiyona karşı vergi önlemlerine tabi ürünler,
4. Silah, mühimmat, patlayıcı maddeler,
5. 5201 sayılı kanun kapsamında denetime tabi ürünler,
6. Petrol ve petrol ürünleri,
7. Çay, şeker, fındık, antepfıstığı,
8. Canlı hayvan, et ve et ürünleri, süt ve süt ürünleri,
9. Dış Ticaret Müsteşarlığınca ithalatının durdurulması istenilen ürünler,
10. Hasat dönemlerinde Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığınca belirlenen bazı tarım ürünleri,
11. Transit ticaret kapsamında yapılan ticaret,
12. İthali ve ihracı izne tabi ürünler, sınır ticaretine konu edilemez.

⁶¹ Mehmet Özçiloğlu, Murat Sakar. “Sınır Ticareti Uygulamaları ve Çözüm Önerileri”, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, 2011. <http://girisim.comu.edu.tr>(12.05.2012).

2.4.3. İthalat Kotaları

2008/14451 sayılı karar kapsamındaki illerin valiliklerince talep edilen ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın koordinasyonunda Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ve Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ile yapılacak değerlendirme neticesinde il ihtiyacı ölçütü kapsamında ithalatı uygun görülen ürün ve miktarlarıdır.

Bir esnaf veya tacir yâda Sınır Ticaret Merkezi mağazası ayda toplam 50.000 ABD Doları karşılığı Türk Lirasına kadar değerde eşya ithal edilebilir. İthalatta tek ve maktu vergi uygulanır. Tek ve maktu vergi; gümrük vergisi oranı sıfır, katma değer vergisi ile özel tüketim vergisi oranları tam olarak dikkate alınarak hesaplanır. İthalat işlemlerinde, eşyanın ilgili sınır ülkesinde üretildiğine veya imal edildiğine dair ithalatın yapılacağı ülkenin yetkili makamlarınca düzenlenen menşe şahadetnamesi ilgili gümrüklerce aranır. Üçüncü ülke menşeli ürünlerin bu Karar kapsamında ithalatına izin verilmez⁶².

2.4.4. Sınır Ticaretinde Müeyyideler

1. İthalat Uygunluk Belgesi düzenlenmesi sırasında gerçeğe aykırı beyanda bulunduğu veya gerçeğe aykırı belge verdiği tespit edilen esnaf veya tacirin (Sınır Ticaret Merkezi mağazası kiralayan esnaf ve tacir dâhil) İthalat Uygunluk Belgesi ile Sınır Ticareti Belgesi, İl Değerlendirme Komisyonu tarafından iptal edilir. Söz konusu esnaf ve tacir ile bunların sahibi, kurucu ortağı veya yöneticisi olduğu firmalar adına bir daha Valilikçe Sınır Ticareti Belgesi düzenlenmez.
2. Gerçek dışı menşe belgesi ibrazıyla ithal edilen ürünler için 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu hükümleri uyarınca işlem yapılır ve İthalat Rejimi Kararı uyarınca alınması gereken vergilerin tamamı 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre ilgililerden tahsil edilir.
3. Gerçek dışı menşe belgesi ibrazıyla ithal edilen ürünler için 4458 sayılı Gümrük Kanunu kapsamında tahakkuk ettirilmesi gereken vergilerin üç katı kadar para cezası uygulanır.

⁶² Ağrı Yerel Gazetesi, "Hükümet Ekonomiye Sınır Ticareti İle Canlandırma Kararı Aldı", 2009. www.diyadinnet.com/haber/5542, 13.05.2012.

4. İthalat uygunluk belgesinde belirtilen miktardan fazla ithalat yapıldığının tespit edilmesi halinde, fazladan ithal edilen ürünler için gümrük mevzuatı ve 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu hükümleri uyarınca işlem yapılır.
5. Yukarıdaki eylemleri gerçekleştirdiği tespit edilen esnaf veya tacirin İthalat Uygunluk Belgeleri ile Sınır Ticareti Belgeleri, İl Değerlendirme Komisyonu tarafından iptal edilir ve söz konusu esnaf ve tacir ile bunların sahibi, kurucu ortağı veya yöneticisi olduğu firmalar adına bir daha Valilikçe Sınır Ticareti Belgesi düzenlenmez.
6. Sınır ticareti kapsamında ithal edilen, ancak yetkili sınır illeri dışına satıldığı tespit edilen ürünler için İthalat Rejimi Kararı uyarınca alınması gereken vergilerin tamamı 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre ilgili esnaf veya tacirden (Sınır Ticaret Merkezinde mağaza kiralayan dâhil) tahsil edilir. İl Değerlendirme Komisyonu tarafından söz konusu esnaf veya tacir adına bir yıl süreyle İthalat Uygunluk Belgesi düzenlenmez.
7. Sınır ticareti kapsamında, vergi ve diğer Mali yükümlülüklerini süresi içinde yerine getirmedikleri tespit edilenler adına Sınır Ticareti Belgesi ve/veya İthalat Uygunluk Belgesi düzenlenmez.
8. 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu, 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanun, 5682 sayılı Pasaport Kanunu, 523 sayılı Vergi Usul Kanunu ile 1567 sayılı Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında Kanun'da sayılı suçlardan kesinleşmiş mahkûmiyet kararları bulunanların sınır ticaretine ilişkin belgeleri İl Değerlendirme Komisyonu kararı çerçevesinde iptal edilir. Söz konusu kişilerin yeni talepleri değerlendirmeye alınmaz.

Sınır Ticaret Merkezlerinin Fiziki Olarak Düzenlenmesi, Eşya ve Stok Kontrollerinin Yapılması İle Bu Merkezlere Giriş ve Çıkışlara İlişkin Usul ve Esaslar, 31.10.2009 tarihli ve 27392 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Yönetmelik ile belirlenmiştir. Bu yönetmeliğin 14. Maddesine göre;

1. Gerçek dışı menşe belgesi ibrazıyla ithal edilen ürünler için 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu hükümleri uyarınca işlem yapılır ve İthalat

Rejimi Kararı uyarınca alınması gereken vergilerin tamamı 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre ilgililerden tahsil edilir. Gerçek dışı menşe belgesi ibrazıyla ithal edilen ürünler için 4458 sayılı Gümrük Kanunu kapsamında tahakkuk ettirilmesi gereken vergilerin üç katı kadar para cezası uygulanır.

2. Uygunluk belgesinde belirtilen miktardan fazla ithalat yapıldığının tespit edilmesi halinde, fazladan ithal edilen ürünler için gümrük mevzuatı ve 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu hükümleri uyarınca işlem yapılır.
3. Bu maddenin birinci ve ikinci fıkralarında belirtilen eylemleri gerçekleştirdiği tespit edilen esnaf veya tacirin (Sınır Ticaret Merkezi mağazası kiralayan esnaf ve tacir dâhil) İthalat Uygunluk Belgeleri ile Sınır Ticareti Belgeleri, İl Değerlendirme Komisyonu tarafından iptal edilir. Söz konusu esnaf ve tacir ile bunların sahibi, kurucu ortağı veya yöneticisi olduğu firmalar adına bir daha valilikce Sınır Ticareti Belgesi düzenlenmez.
4. Bu karar kapsamında ithal edilen ancak bu karar kapsamı iller dışına satıldığı tespit edilen ürünler için İthalat Rejimi Kararı uyarınca alınması gereken vergilerin tamamı 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre ilgili esnaf veya tacirden (Sınır Ticaret Merkezi mağazası kiralayan esnaf ve tacir dâhil) tahsil edilir. İl Değerlendirme Komisyonu tarafından söz konusu esnaf veya tacir adına bir yıl süreyle İthalat Uygunluk Belgesi düzenlenmez.
5. Bu Karar kapsamında, vergi ve diğer Mali yükümlülüklerini süresi içinde yerine getirmedikleri tespit edilenler adına Sınır Ticareti Belgesi ve/veya İthalat Uygunluk Belgesi düzenlenmez.

2.4.5. Sınır Ticareti Belgesi

Sınır ticareti belgesi talebi Vali veya ilgili Vali Yardımcısı başkanlığında il jandarma komutanlığı veya il emniyet müdürlüğü temsilcisi, defterdar, gümrük müdürü, sanayi ve ticaret il müdürü, tarım il müdürü, il ticaret ve sanayi odası ile esnaf ve sanatkârlar odalar birliği temsilcilerinden oluşan İl Değerlendirme Komisyonu sekretaryasına yapılır. İl Değerlendirme Kurulunca uygun görülenlere ilgili Valilik tarafından bir yıl geçerli Sınır Ticareti Belgesi verilir. Karar kapsamındaki illerde en az iki yıldır yerleşik olarak faaliyette bulunan basit veya

gerçek usulde vergiye tabi gerçek kişiler ile karar kapsamındaki illerde en az iki yıldır yerleşik olarak faaliyette bulunan Türk Ticaret Kanununa göre kurulmuş tüzel kişi tacir ve esnaflardan Sınır Ticareti Belgesi almış olanlar Sınır Ticareti yapabilirler⁶³.

2.4.6. Uygunluk Belgesi

Uygunluk Belgesi, Sınır Ticareti Merkezlerine komşu ülkeden getirilerek ithal edilen ve ilgili iller dâhilinde dağıtımını yapılan eşyayı satın almak üzere esnaf ile gerçek ve tüzel kişi tacirler (vakıflar, dernekler ve belediyeler ile bunlar tarafından kurulan veya bunların ortak oldukları firmalar hariç) adına düzenlenen belgedir. Uygunluk Belgesi almak için ilgili kişiler ilin Ticaret veya Ticaret ve Sanayi Odasına başvurur. Odalar talepleri Değerlendirme Komisyonu'na iletir. Değerlendirme Komisyonu, başvuru tarihinden itibaren 5 işgünü içerisinde müracaatları inceleyerek sonuçlandırır. Müracaatları uygun görülen ve başvuru tarihi itibarıyla ilgili ilde asgari üç yıldır faaliyet gösteren esnaf ve tacirlere her bir ürün için bir Uygunluk Belgesi verilir. Uygunluk Belgesi dağıtımında, işletme büyüklüğü, bir önceki yılın cirosu, esnaf ve tacirin faaliyet alanı, kotalarda belirtilen ithalatın yapılabileceği dönemler ile kotaların hedeflenen sosyal faydayı sağlaması gibi kıstasları göz önünde bulundurulur⁶⁴.

2.4.7. Sınır Ticareti Kapsamında İthalat İçin Gerekli Şartlar

1. Karar kapsamındaki illerde en az iki yıldır yerleşik olarak faaliyette bulunan esnaf ve tacirlerden olmak. İlgili Valiliklerden Sınır Ticareti Belgesi almış olmak.
2. Hizmet sektöründe faaliyet gösteren esnaf ve tacirlerden olmamak.
3. İthalat Uygunluk Belgesi almış olmak.
4. İthal edilmek istenen ürünün esnaf veya tacirin ticari faaliyet kapsamında bulunması.
5. İthal edilmek istenen ürünün ilgili İlin İthalat Kotası içerisinde bulunması.

⁶³ Mehmet Özçiloğlu, Murat Sakar. a.g.m. s.27.

⁶⁴ İstanbul Ticaret Odası, 2008. s.42. <http://www.dogunsifed.org.tr> (13.05.2012.)

6. Bir esnaf ve tacirin bir ayda ithal ettiği ürün miktarının 50.000.\$'ı geçmemesi.
7. İthal edilmek istenen ürünün sınır ticareti kapsamındaki komşu ülke menşeli olması.
8. Üçüncü ülke menşeli olmaması.
9. Valilik ve belediyelerce vakıf, dernek, il özel idaresi adına kurulan firmalardan olmamak⁶⁵.

2.4.8. Sınır Ticaretinde Devlet Tarafından Sağlanan Avantajlar ve Teşvikler

Sınır ticaretini geliştirmek maksadıyla devletin sağladığı teşvikler ve avantajlar şunlardır.

1. Taşıt üzerindeki depolarda motorin ithalatı, ham petrol ithalatı, sınır ticareti kapsamındaki ithalat ve ihracat işlemleri ile açık Pazar yerlerinde yapılacak ticari işlemlerde valiliklerce hiçbir nam ve hesap adına kesinti yapılamaz.
2. Sınır ticareti uygulamasında banka ve muameleleri ve kambiyo takibi yapılmaz.
3. İthalatta alınmakta olan vergi ve fonlar; 25, 23 Gümrük Tarifesi⁶⁶ istatistik Pozisyonundaki⁶⁷. (GTAP) muhtelif çimentolar, petrol ve petrol ürünleri, muhtelif kömürler ve demir-çelik ve ürünlerinde %10, diğer ürünlerde %40 indirimli olarak tahsil edilmektedir.
4. Sınır ve kıyı ticareti kapsamında ithal konulu eşyada gümrük vergisi, resim ve fon ücretleri indirimli olarak tahsil edilir.
5. Üçüncü ülkelerden ithal edilecek mallar (tarım ve petrol ürünleri hariç) sınır ticareti kapsamında ihraç edilebilir. Ancak, ilgili gümrük idarelerince ithal esnasında alınması gereken tüm vergi ve fonların (Katma Deger Vergisi dahil) tutarı kadar teminat alınır. Uygunluk belgesinin 90 günlük süresi içinde ihracatı yapmak kaydıyla, alınan teminat ihracattan sonra firmaya iade edilir.

⁶⁵ Mehmet Özçiloğlu, a.g.e. s.36.

⁶⁶ Gümrük Tarifesi; Dünya Gümrük Örgütü'nün standart hale getirdiği armonize sistemden alınan ve tüm dünyada ürünlerin tanımlanması ve sınıflandırılması için kullanılan 12 haneli bir koddur. <http://www.gumrukleme.com.tr> (20.04.2012).

⁶⁷ Türk Gümrük Tarife Cetveli (GTIP), <http://www.gumruktarife.com/> (17.05.2012).

6. Mevcut düzenlenmelerin sağladığı bu teşvikler ve kolaylıkların yanısıra düşük tasıma giderleri ile ülkeler arası fiyat farkları da sınır ve kıyı ticaretini cazip kılan kolaylık ve avantajlardır.
7. Sınır Ticareti kapsamında ithal edilen lineer alkil benzin (LAB), hurda çelik ve hurda bakırın il dışına çıkarılması serbesttir.
8. Sınır ve kıyı ticaretiyle ilgili işlemlerde, ithalat ve ihracat belgesi ile ithal müsaadesi aranmamaktadır. İhraç edilen esyanın cins, miktar ve değerlerini gösterir listenin faturaları ile birlikte yetkilendirilmiş gümrük idarelerine gösterilmeleri gerekmekte, gümrük idareleri de bu beyan ve belgelere dayanarak tahakkuk varakası düzenlemektedir.
9. İthalat ve ihracat asamalarında gümrük giriş ve gümrük çıkış beyannamesi düzenlenmemektedir⁶⁸.

2.4.8.1. Sınır Ticaretinin Avantajları

Sınır ticaretinin başlıca avantajları aşağıda sıralanmıştır:

1. Sınır ticareti yoluyla yapılacak ithalatta tek ve maktu vergi uygulanmaktadır.
2. Tek ve maktu vergi; Gümrük vergisi oranı sıfır, Katma Değer Vergisi ile Özel Tüketim Vergisi oranları tam olarak dikkate alınarak hesaplanmaktadır.
3. Sınır ticareti kapsamında ithal ve ihraç edilen ürünler “Dış Ticarete Teknik Düzenlemeler ve Standardizasyon Rejimi Kararı”na istinaden yapılan ihracat ve ithalat denetimlerinden muaftır. Ancak sınır ticareti kapsamında ithal edilen ürünlerin güvenli olmasından ithalatçı sorumludur.
4. Sınır ticaretinin kaideleri basitleştirilmiş formalitelerden ve bürokratik işlemlerden arındırılmıştır.
5. Sınır ticareti komşu ülkeden yapıldığı için ulaşım ve anlaşım kolaylığı mevcuttur.
6. Normal ithalat-ihracat işlemleri belirli bir tecrübe, birikim ve yeterli sermaye ile yapılmasına rağmen, sınır ticareti herkes tarafından ve küçük bir sermaye ile yapılabilmektedir⁶⁹.

⁶⁸ Rıza Gökçe, a.g.e. s.22.

⁶⁹ Mehmet Özçiloğlu, a.g.m. s.38.

2.4.8.2. Sınır Ticaretinin Dezavantajları

Sınır ticaretinin mevcut avantajlarının yanında bazı kısıtlayıcı yönleri de bulunmaktadır⁷⁰.

1. Bütün ürünler sınır ticareti kapsamına girmemektedir.
2. Sadece Dış Ticaret Müsteşarlığının belirlemiş olduğu ürünler sınır ticareti kapsamına girmektedir. Bu ürünler ise tahsis olunan kotalarla sınırlandırılmaktadır.
3. Sınır Ticaret Belgesi alabilmek için ilgili esnaf ve tacirin kapsam içerisindeki sınır illerinde en az iki yıldan beri yerleşik olarak faaliyet göstermesi gerekmektedir.
4. Hizmet sektöründe faaliyet gösteren esnaf ve tacir adına sınır ticareti belgesi düzenlenmemektedir.
5. Sınır ticareti yapan firmalar bir ayda azami 50 bin Dolarlık ithalat yapabilmektedir.
6. Sınır ticaretine konu eşya, sınır ticareti kapsamındaki komşu ülke menşeli olması gerekmektedir.
7. Üçüncü ülke menşeli ürünlerin sınır ticareti kapsamında ithalatına izin verilmemektedir.
8. Esnaf ve tacirler ticari faaliyeti kapsamına girmeyen ürünleri sınır ticareti kapsamında ithal edemezler.
9. Sınır ticareti kapsamında ithal edilen ürünler ancak yetkili sınır illerinde yerleşik esnaf ve tacire satılabilir.
10. Ülkemizin her tarafında serbest dolaşımı mümkün değildir.

2.5. Sınır Ticareti Merkezleri

2.5.1. Sınır Ticaret Merkezlerinin Tanımı ve Amacı

Sınır Ticaret Merkezi (STM), ülkemizin yaşam standartlarının düşük ve işsizliğin ciddi boyutlarda olduğu Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde

⁷⁰ Mehmet Özçiloğlu, a.g.m. s.39.

ekonomik, sınai ve ticari faaliyetlere canlılık kazandırılması, ürün çeşitliliği ve istihdam yaratmak, altyapı farklılıklarının giderilmesi, bölge hakkının ihtiyaçlarının düşük maliyetle karşılanması, ihraç ürünlerimizin dış pazarlarda payının artırılması, bölgedeki esnaf ve tacirler için komşu ülkelere ticaret merkezleri vasıtasıyla ticaret yapılarak ihracatın miktarının artırılması ve vergi kolaylıkları sağlanarak il ihtiyaçları dâhilinde ithalat yapılmasına imkân veren münhasır bir ticaret modelidir⁷¹.

2.5.2. Mücavir İl Uygulaması

Mücavir il, 2003/5408 sayılı Karar'ın 2.maddesinde yer alan, STM kurulması öngörülen illere komşu olan Erzurum, Muş, Bitlis, Siirt, Batman, Diyarbakır ve Adıyaman illerini kapsayan ve bu komşu illerin de STM'lerinden yapılacak ticaretten belli şartlar dâhilinde yararlanmasını öngören uygulamadır⁷².

2.5.3. Sınır Ticaret Merkez İşleticisi

Bulunduğu ildeki İl Özel İdaresi, Esnaf ve Sanatkârlar Odaları Birliği, İl ve İlçe Ticaret Odaları veya İl ve İlçe Ticaret ve Sanayi Odaları ile en az iki İhracatçı Birliği tarafından kurulan ve Sınır Ticaret Merkezi'ni işleten anonim şirkettir⁷³.

2.5.4. Sınır Ticaret Merkezi Fiziki Düzenleme ve İnşası

Sınır Ticaret merkezi kurma ve işletme yetkisi 10.4.2003 tarihli ve 25075 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren yönetmeliğin ve 25.3.2003 tarih ve 2003/5408 sayılı Bakanlar Kurulu eki 5. Maddesine göre Sınır Ticaret Merkezi işletme izni alan anonim şirket tarafından yapılır⁷⁴.

2.5.5. Sınır Ticaret Merkezinin Görevleri

Sınır Ticaret Merkezlerinin görevleri, ihraç ve ithal eşyanın birbirinden fiziksel olarak ayrı bölümlerde merkeze giriş ve çıkış yapılmak suretiyle sergilenmesini sağlamak. Sınır Ticaret Merkezlerine yurt dışına giden yolcu ile gelen yolcunun giriş ve çıkışlarının birbirinden ayrı yerlerden yapılmasını, eşya nakleden araçlar ile yolcu araçlarının birbirinden bağımsız alanda bulunmasını ve dışarıdan gelecek malın miktarına ve cinsine göre eksiklik veya değişiklik ortaya

⁷¹Halit Hanoğlu, "Sınır Ticaret Merkezleri", **Gümrük Dünyası Dergisi**, 2011. <http://www.gumrukkontrolor.org.tr> (05.04. 2012).

⁷²<http://www.orgtr.org.tr/sinir-ticareti-mevzuati> (5.4.2012).

⁷³ Resmi Gazete, 25315 Sayılı Karar, (13.12.2003).

⁷⁴ Resmi gazete, 16.05.2009 tarihli Sınır Ticaretinin Düzenlenmesine İlişkin 27230 sayı, 2008/14451 Karar..

çıkması halinde, bunlara ait gümrük vergilerinin ve cezaların ödenmesini kapsamaktadır⁷⁵.

2.5.6. Sınır Ticaret Merkezlerinin İhracat İşlemleri

Sınır Ticaret Merkezleri gümrük işlemlerinin yürütülmesinde Türkiye Cumhuriyeti Gümrük Bölgesi dışında kabul edilmektedir. Sınır Ticaret Merkezlerine yapılacak ihracat, ihracat mevzuatı çerçevesinde değerlendirilmektedir.

Sınır Ticaret Merkezlerinden yapılacak ihracata konu eşya, ilgili komşu ülke ile varılacak mutabakat çerçevesinde belirlenip, Müsteşarlıkça ilgili kurum ve kuruluşlara duyurulmaktadır. Sınır Ticaret Merkezlerinden komşu ülkelere eşya göndermeye ise işletici ve/veya mağazalar yetkilendirilmiştir. Sınır Ticaret Merkezi İşleticisi ve/veya Sınır Ticaret Merkezlerinde yer alan mağazalar, Bakanlar Kurulu Kararı kapsamında ihracat yapmaya, komşu ülkeden Sınır Ticaret Merkezlerine eşya getirmeye ve ithal etmeye yetkilidirler. Getirilen eşyanın Kararın 2. Maddesinde belirtilen illerdeki esnaf ile gerçek ve tüzel kişi tacirlere (vakıflar, dernekler ve belediyeler ile bunlar tarafından kurulan veya bunların ortak oldukları firmalar hariç) dağıtımını yapmaya da yetkilidir. Yolcuların, Sınır Ticaret Merkezi'nde yer alan mağazalardan yolcu beraberli uygulamasında belirtilen miktar ve değeri geçmemek üzere eşya satın alma hakları vardır⁷⁶.

2.5.7. Sınır Ticaret Merkezlerinin İthalat İşlemleri

İşleticiler ve/veya Mağazalar il kotaları dâhilinde ilgili komşu ülkeden Sınır Ticaret Merkezlerine eşya getirebilir ve getirilen eşyayı ithal edebilir. Sınır Ticaret Merkezlerine komşu ülkeden getirilen eşyanın Uygunluk Belgesi sahiplerine dağıtımını İşletici ve/veya Mağazalar tarafından gerçekleştirilir. Sınır Ticaret Merkezleri kapsamında ithal edilecek tarım ürünlerinden ithalatta alınması gereken vergi ve fonların %60'ı ile Katma Değer Vergisinin tamamı; ithal edilecek sanayi ürünlerinden ise sadece Katma Değer Vergisi ve Özel Tüketim Vergisinin tamamı tahsil edilir⁷⁷.

⁷⁵ Resmi Gazete, 16.05.2009 tarihli Sınır Ticaretinin Düzenlenmesine İlişkin 27230 sayı, 2008/14451 sayılı kararı.

⁷⁶ İstanbul Ticaret Odası, a.g.e. s.40.

⁷⁷ Mustafa Tan, Fuat Altundal. a.g.e. s.40.

2.5.8. Türkiye'deki Mevcut Sınır Ticaret Merkezleri

2003/5408 nolu 25075 sayılı resmi gazeteye yayınlanana 2003/5408 nolu bakanlar kurulu kararı 4. Maddesine göre sınır ticaret merkezleri Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesine komşu olan ülkelere sınırı bulunan Artvin, Ardahan, Kars, Iğdır, Ağrı, Van, Hakkâri, Şırnak, Mardin, Şanlıurfa, Kilis, Gaziantep ve Hatay illeridir⁷⁸.

2.6. Sınır Ticaretinin Etkileri

2.6.1. Sınır Ticaretinin İstihdama Etkisi

Bölgelerarası dengesizliklerin ortadan kaldırılması ve söz konusu bölgelerin ülke geneline Entegrasyonun sağlanması sosyal devlet anlayışının bir gereğidir. Yıllardır Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin kalkındırılması hükümetlerin en büyük hedefi olmuştur. İklim koşullarının olumsuzluğu, sahip oldukları üretim faktörlerinin yetersizliği ve sanayileşmiş bölgelere uzaklığı söz konusu bölgelerin kalkındırılmasını zorlaştırmıştır. Bunun yanında devlet tarafından kurulan işletmelerden verim alınamaması ve birçok işletmenin atıl halde bekletilmesi, temel geçim kaynağı olan hayvancılıkta geriye gitmesi gibi nedenlerle ve bölgelerarası eşitsizliğin ortadan kaldırılabilmesi için özellikle hizmet sektörünün ve dolayısıyla da sınır ticaretinin gelişmesi gerekmektedir⁷⁹.

Sınır ticaretinin istihdama olan etkisini görebilmek için Doğu Anadolu Bölgesinde sınır ticareti uygulamasının başladığı tarihten itibaren Doğu Anadolu bölgesinde sınır ticareti belgesi sahibi yaklaşık 6 bin kişidir. Sadece Van ilinde 1.200 şirket ve 1.000 gerçek kişi sınır ticareti yapmaktadır. Sınır ticareti bulunduğu il için bir katma değer sağladığından bu faaliyetin önü kesilmemelidir. Sınırlar politik olarak iki ülkeyi birbirinden ayırmasına rağmen sınırın iki tarafında yaşayan insanların ekonomik sosyal ve derin kültürel ilişkileri devam etmektedir⁸⁰. Sınır ticareti ile bölgede yaşayan halkın refah düzeyi artmış ve girişimcilik ruhu gelişmiştir. Sınır ticareti olan illerde yaşayan halkın büyük kısmı nakliyecilik işi ile uğraşmakta 2000 yılı itibarıyla sadece Şırnak ilinde 46 bin kamyoncu bulunduğu ve kazancını bu

⁷⁸ <http://www.orgtr.org/tr/sinir-ticareti-mevzuati> (05.04.2012).

⁷⁹ Mehmet Kara, "Ekonomik Etkileri Bakımından Türkiye'deki Sınır Ticaretinin Değerlendirilmesi", **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2005. s.69. <http://www.sbe.deu.edu.tr>

⁸⁰ Mehmet Kara. a.g.m. s.72.

yolla sağladığı görülmektedir. Sınır ticaret hakkın göç etmesi engellenmiş göçün neden olduğu sosyo-ekonomik problemlerde bir nebze olsa azalmıştır⁸¹.

2.6.2. Sınır Ticaretinin Girişimciye Etkisi

Bilindiği gibi sınır ticareti ile bölge halkının ihtiyaçları mahalinde temin edilerek bölge ekonomisine canlılık getirmekte. Diğer taraftan sınır ticareti normal ticarete göre daha kolay gerçekleşebilen bir ticaret türüdür. Normal ticaret bilgi birikimi ve sermaye gerektirdiği için sınırlı bir kesim tarafından yapılırken, sınır ticareti ise daha geniş bir kesim tarafından yapılmaktadır. Çünkü sınır ticareti yapabilmek için tercümanlara ihtiyaç yoktur. Az sayıda girişimcinin sınır ticareti ile birlikte kazançlı duruma geçtiğini gören birçok şirket ve şahıs girişimci ruhu kazanmış, statik konumdan dinamik konuma geçmiştir. Diğer taraftan normal ithalat ve ihracat, bavlul ticaret, kıyı ticareti uygulamaları neticesinde yıllık ihracatı 400 milyon doları bulan Trabzon örneğine bakıldığında bu ihracat hacminin büyüklüğünün arkasında kıyı ticaretinin bu bölgedeki varlığı görülmüştür. Doğukaradenizde ki Toptancı kuruluşları %60 ile %70 Trabzon ilinde bulunmaktadır.⁸² Iğdır ilinde sınır ticareti öncesinde daha çok tarımla ve küçük ticari faaliyetlerle iştiğal eden kişilerin, sınır ticaretinin başlamasından sonra ithalat ve ihracatla uğraşmaya başlamaları da örnek verilebilir.

2.6.3. Sınır Ticareti Uygulamasındaki Sorunlar

2.6.3.1. Sınır Ticaretinin Neden Olduğu Ekonomik Sorunlar

Sınır ticareti kayıplarını doğrudan ve dolaylı kayıplar olarak iki başlıkta incelenebilir. Doğrudan kayıpların birincisi uğranılan vergi kayıplarıdır. İkincisi ikili fiyattan kaynaklanan iki ayrı piyasanın ortaya çıkmasıdır. Üçüncüsü sınır ticareti yüzünden dışarıdan ithal ettikleri ya da imal ettikleri ürünleri iç piyasalara satmakta zorlanmış olmalarıdır.

Dolaylı kayıplara gelince bunlar ithal edilen ürünlerin negatif etkileridir. Ülkemize sınır ticareti yoluyla ithal edilen akaryakıtın araçlarda yol açtığı hasardan kaynaklı ekonomik kayıplar örnek olarak gösterilebilir. TSE standartlarına göre ülkemiz rafinerilerinde üretilen motorinin kükürt oranı maksimum binde 7 olmak zorundadır. Sınır ticareti yoluyla gelen Irak motorininin kükürt oranı binde 9,5'tir.

⁸¹ Mehmet Kara, a.g.m. s.70.

⁸² Mehmet Kara, a.g.m. s.75.

Bu miktar AB ülkelerinde kabul edilen miktardan 5 misli daha fazladır. Kükürt oranındaki bu yükseklik çevre kirliliğine büyük ölçüde olumsuz etki yaptığı gibi bu motorini kullanan araçların motorlarında da korozyon nedeniyle büyük ölçüde hasarlara yol açmaktadır⁸³.

2.6.3.2. Sınır Ticaretinin Dış Ticaret Rejimini Bozma Sorunu

Sınır ticareti özel bir dış ticaret rejimi olmasından dolayı ihracat ve ithalat süreçleri ve işlemleri normal dış ticaret rejimine göre farklılıklar göstermektedir. Sınır ticaretinde denetimin yetersiz olması halinde; hangi malların ne kadar ve ne tutarda ihraç ve ithal edildiği bilinemeyecektir. Dolayısıyla Doğu ve Güneydoğu Anadolu illerinin kalkınması amacıyla getirilen bu özel düzenleme zamanla dış ticaret rejimini bozmaktadır. Özellikle son dönemde sınır ticareti ve Sınır Ticaret Merkezleri yoluyla gerçekleştirilen ihracatta artış, ithalatta da azalma görülmektedir. İhracattaki bu artış, iç gümrükleme sorunları nedeniyle ihracatın sınır ticareti şeklinde yapılmasının tercih edilmesinden kaynaklanmaktadır⁸⁴.

2.6.3.3. Sınır Ticareti ile Gelen Malların Menşei Sorunu

Sınır ticareti ile yapılan ihracatta gelen malların menşei, sınır ilin ülkesine ait olmalıdır. Ancak; üçüncü ülkelerden gelen malların ithal edildiği gözlemlenmiştir. Buna Hindistan pirincinin ve Malezya çayının İran'dan sınır ticareti yoluyla ithal edilmesi örnek gösterilebilir. Bu durum birbirine sınır iki ülke ilinin kalkınmasını amaçlayan sınır ticaretinin maksat dışında başka ülkelerden gelen malların satılması yoluyla amacının dışında bir işlev görmesine neden olmaktadır⁸⁵.

2.6.3.4. Sınır Ticaretinde Karşılıklılık Sorunu

Sınır ticareti yoluyla doğrudan sınır illerinin ihtiyaçlarının karşılanması amaçlanmaktadır. Ancak uygulamaya bakıldığında sınır ticaretinin bu amacından sapıldığı, ihtiyaçların giderilmesi yerine ağırlıklı olarak ucuz emtia ithal etmek yoluyla yüksek gelir elde etme yoluna sapıldığı yaygın olarak görülmektedir⁸⁶.

⁸³ Nurettin Öztürk, a.g.m. s.118.

⁸⁴ İstanbul Ticaret Odası, a.g.e. s.101.

⁸⁵ İstanbul Ticaret Odası, a.g.e. s.101.

⁸⁶ İstanbul Ticaret Odası, a.g.e. s.101.

2.6.3.5. Kotalarda Yaşanan Sorunlar

Sınır ticareti kapsamında ithal edilmesi gereken ürün grupları, her yıl ilgili il Valiliklerince düzenlenmekte ve son şekli Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından belirlenmektedir. Ancak ithal edilecek bu ürünler, belgesi sahibi kişi ve firmalara tarafından aynı ürünü ithal ettiğinde kâr azalmaktadır. Bu nedenle bu ürünlerin ithalatından vazgeçilmekte ve kotalar genelde doldurulamamaktadır. İthalatın giderek azalması, ticaret yapılan diğer ülkenin de sınır ticaretine yeterince önem vermemesine neden olmakta, karşılıklı olarak ticaret hacminin düşmesi sınır ticaretinden beklenen faydanın sağlanamaması şeklinde kendini göstermektedir⁸⁷

2.6.3.6. Komşu Ülkelere Olumsuz Bakış Açısının Getirdiği Sorunlar

Ülkemizin coğrafi konumu ve yıllardır süren terör, komşu ülkelerde yaşanan gelişmeler ticari ilişkileri de belli bir sınırdan tutmuştur. Sınır ticareti yapılabilecek ülkeler hakkında sakıncalı ülke olduğuna dair, gerek devletin bürokrasisinde, gerekse halkta olumsuz kanaatler bulunmaktadır. Sınır komşularımıza karşı olan bu olumsuz bakış açısı, ticareti de olumsuz yönde etkileyebilmektedir⁸⁸.

2.6.3.7. Ulaşım Sorunu

Bazı sınır kapılarında ulaşım imkânlarının yetersiz olması ticareti olumsuz etkilemektedir. İlgili ülkelerin özellikle de İran'ın sınır bölgesine olan ulaşım kanallarını yeterince modernize etmemesinden dolayı sorunlar yaşanmaktadır. Bazı sınır kapılarının transit geçişe açık olmaması ise diğer başka bir sorundur⁸⁹.

2.6.3.8. Sınır Ticaret Merkezlerinin Yeterli Düzeye Gelmemesi Sorunu

Kayıt dışı sınır ticaretinin önüne geçmek amacıyla yürürlüğe giren Sınır Ticaret Merkezleri, Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki 13 ili kapsamaktadır. Ancak Sınır Ticaret Merkezlerinin tam anlamıyla çalışmaya başlaması için Merkez açılacak bölge ile komşu ülke arasında karşılıklı mutabakat gerekmektedir. Şu an sadece Ağrı Sarısu, Van Kapıköy ve Hakkâri Esendere'de Sınır Ticaret Merkezi bulunmaktadır. Suriye, Gürcistan, Irak ve Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti ile Sınır Ticaret Merkezi görüşmeleri henüz tamamlanmamıştır. Komşu ülkelerin Türkiye'nin kendilerine mal satacağını fakat mal almayacağını

⁸⁷ İstanbul Ticaret Odası, a.g.e. s.102.

⁸⁸ İstanbul Ticaret Odası, a.g.e. s.102.

⁸⁹ İstanbul Ticaret Odası, a.g.e. s.102.

düşündüklerinden Sınır Ticaret Merkezlerine sıcak bakmaması ve Sınır Ticaret Merkezi kurulması öngörülen illerimizde sınır ticareti kavramının anlaşılammış olması yani bölge insanının petrol ticareti olmayan ticarete yanaşmaması sınır ticaretinin istenilen düzeye gelmemesine neden olmaktadır⁹⁰.

2.7. Sınır Ticaretinde Yaşanan Sorunlara Karşı Alınan Önlemler

Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinin diğer bölgelerle arasında olan gelişmişlik farklarının giderilmesi amacıyla uygulamaya sokulan Sınır ticareti, zaman içinde bazı olumsuzlukları beraberinde getirmiştir. Sınır ticaretinin işleyişinde yaşanan sıkıntılar yanında daha çok sınır ticaretinin amacını aşan şekilde uygulamalar başlamıştır. Sınır ticaretinin uygulamaya girmesinden sonra yaşanan sıkıntılar sonrasında çeşitli dönemlerde farklı önlemler alınmıştır.

2.7.1. Sınır Ticaretine Konu Malların Kapsamının Daraltılması

Sınır ticaretinin tarihi gelişimine baktığımızda başlangıçta birçok ürünün sınır ticareti yoluyla ithal ve ihraç edilebildiğini görebiliriz. Sınır ticareti yoluyla ihracatın kapsamına girmeyen eşya⁹¹.

- a. İhracı çeşitli mevzuatla yasaklanmış eşya,
- b. İhracı belli bir merciin izni veya lisansına bağlı eşya,
- c. İhracatı destekleme ve Fiyat İstikrar Fonuna tabi eşya.

Sınır ticareti yoluyla ithalatın kapsamına girmeyen eşya;

- a. İthali yasaklanmış eşya,
- b. İthali izne bağlı eşya.

2.7.2. Mücavir İllerin Sınırlandırılması

Sınır ticareti konusunda yaşanan sıkıntılar TBMM, İlgili Bakanlıklar hatta Milli Güvenlik Kurulu'nun gündeminde de ele alınmıştır. Bu kapsamda sınır ticaretini düzenleyen 2000/364 sayılı Kararname, uzun bir uğraştan sonra çıkarılmıştır. Anılan Kararname ile "mücavir il" kavramı kaldırılırken, artık sadece, Artvin'den Hatay'a kadar olan sınır illerinde sınır ticareti yapılabilmesi karara bağlanmıştır. Kararnameye göre, sınır illeri ile bunlara komşu "mücavir iller" dâhil

⁹⁰ İstanbul Ticaret Odası, a.g.e. s.103.

⁹¹ İstanbul Ticaret Odası, a.g.e. s.104.

17 ilden yapılan sınır ticareti, böylece sadece sınırdaki 12 ilde yapılabilecektir. Kararname ile Edirne de sınır ticaretine tamamen kapatılmıştır.

Bu arada, çoğunlukla Irak'tan getirilen deterjan hammaddesi olan lapsan⁹² ile hurda demir-çelik ve hurda bakır ithalatında uygulanan kota da kaldırılmıştır. Sınır ticareti kapsamında getirilen bu mallar, Türkiye genelinde satılabilecektir.

Bu ürünler dışında, sınır ticareti kapsamında ithal edilen ürünlerin il dışına çıkarılması mümkün değildir. Mücavir il uygulaması 2000 yılında sonlandırılmış olmakla birlikte 2002/5403 sayılı BKK ile 2003 yılında komşu il uygulaması getirilmiştir. Ancak, Sınır Ticaret Merkezleri uygulaması, sınır ticareti rejiminin son derece kontrollü bir uygulama şeklidir⁹³.

2.7.3. Gümrük Muafiyetinin Sınırlandırılması

Sınır ticareti yoluyla ithal edilen ürünlerde gümrük muafiyeti uygulanmaktaydı. Böylelikle daha düşük maliyetle ürün ithal edilmesi mümkün olmaktadır. Nisan 2000'de çıkan Kararnameye göre, Sınır ticareti yoluyla ithal edilecek ürünlerden alınması gereken vergi fonların %80'i ile katma değer vergisinin tamamının tahsil edilmesi gerekmektedir. Söz konusu Kararname ile sınırdan ticaretin önemli boyutunu oluşturan motorin ticaretinde de gümrük muafiyeti azaltılmıştır. Mutad depo uygulaması olarak bilinen, daha sonra taşıt üzeri motorin ticareti olarak adlandırılan sınırdan motorin ticaretinde, daha önce %60 olarak uygulanan mevcut gümrük vergisi avantajı %80 olarak uygulanmaya başlanmıştır. Önceden İran plakalı araçlar ile motorin ticareti yapılabiliyor iken, söz konusu motorin ticareti artık sadece Türk plakalı araçlar ile yapılabilecektir. Sınır ticareti yoluyla motorin ithalatına Eylül 2002'de, ham petrol ithalatına ise 2003 yılında son verilmiştir.

2.7.4. Sınır Ticaret Merkezlerinin Kurulması

2003/5408 sayılı "Sınır Ticaret Merkezleri Kurulmasına İlişkin Karar" uyarınca, 13 ilde İl Özel İdaresi, Ticaret veya Sanayi ve Ticaret Odası, Esnaf ve Sanatkârlar Odası ile ilgili ihracatçı birliklerin katılımıyla anonim şirket tarafından işletilecek Sınır Ticaret Merkezleri'nin kurulması öngörülmüştür. Ayrıca mücavir il

⁹² Lineer alkil benzen sülfonik asidin kısaltılmış ismidir. Labsanın sülfirik asitle sülfonlanması sonucunda elde edilir. Deterjan ve temizlik maddelerinin üretiminde ana hammaddedir. Yüzey aktif anyonik bir maddedir. Koyu kahverengi viskoziteli bir üründür.

⁹³ İstanbul Ticaret Odası, a.g.e. s.105.

(komşu il) kapsamında 7 ilde sınır ticareti uygulama kapsamına alınmıştır. Kapsam dâhilindeki illerdeki Sınır Ticaret Merkezlerinde faaliyet göstermek üzere mağazalar kurulacaktır. Mağazaların kurulması için mağaza işletme izni alınması gerekmektedir. İthalat ve ihracat, Sınır Ticaret Merkezlerinin anonim veya limited şirket olarak kurulacak işleticiler ve işletme izni alarak faaliyet gösterecek mağaza sahipleri tarafından yapılacaktır.

Mağaza sahipleri getirilen eşyaları, sınır ticareti kapsamındaki illerdeki uygunluk belgesi sahibi gerçek ve tüzel kişilere dağıtacaklardır. Merkezlerden geçen yolcular da, mağazalardan yolcu beraberli uygulaması kapsamında eşya satın alabilecektir⁹⁴.

2.7.5. İl İhtiyaç Listelerinin Dış Ticaret Müsteşarlığınca Onaylanması

Sınır Ticaret Merkezlerinin faaliyette olduğu illerdeki İl Değerlendirme Komisyonlarınca oybirliğince belirlenen il ihtiyaç listeleri Dış Ticaret Müsteşarlığı'na gönderilmektedir. Dış Ticaret Müsteşarlığı ilin nüfusu, ekonomik yapısı, önceki tüketim oranları gibi kıstaslara göre listelerin gerçeğe uygunluğunu araştırmaktadır. Dış Ticaret Müsteşarlığı İl İhtiyaç Listelerini onayladıktan sonra, listelere göre belirlenen malların Sınır Ticaret Merkezleri yoluyla ithal edilmesi mümkün olmaktadır⁹⁵.

2.7.6. Ürünlerin İl Dışına Çıkarılmasının Engellenmesi

Nisan 2000'de çıkartılan Karaname ile çoğunlukla Irak'tan getirilen deterjan hammaddesi olan "lapsan" ile hurda demir-çelik ve hurda bakır dışında, sınır ticareti kapsamında ithal edilen ürünlerin, il dışına çıkarılması yasaklanmıştır. İl Değerlendirme Komisyonu üyelerinin teklifi üzerine Dış Ticaret Müsteşarlığınca belirlenen İl İhtiyaç Listelerine göre kotalar belirlenmek suretiyle sınır ticareti yoluyla ithal edilen ürünlerin il dışına çıkarılması engellenmeye çalışılmıştır⁹⁶.

2.7.7. İthal Edilecek Mallara Kalite Standardının Getirilmesi

Sınır ticareti yoluyla ithalatın en büyük sıkıntılarında bir tanesi de getirilen ürünlerdeki kalite problemidir. Düşük kaliteli, sağlığa uygun olup olmadığı test edilmemiş ürünlerin tüketilmesi birçok sakıncaları beraberinde getirmiştir. Bu

⁹⁴ İstanbul Ticaret Odası, a.g.e. s.106.

⁹⁵ İstanbul Ticaret Odası, a.g.e. s.107.

⁹⁶ İstanbul Ticaret Odası, a.g.e. s.106.

kapsamda sınır ticareti yoluyla ithal edilecek ürünlerde bazı belgelerin aranması da şartlar arasına dâhil edilmiştir. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın görevleri arasında, Sınır Ticareti ve Sınır Ticaret Merkezleri yoluyla yapılan ithalat işlemlerini düzenlemek bulunmaktadır. Dolayısıyla sınır ticareti yoluyla yapılan ithalatta denetimi yapmaktadır⁹⁷.

⁹⁷ İstanbul Ticaret Odası, a.g.e. s.108.

3. SINIR TİCARETİNİN İĞDIR İLİNİN SOSYO-EKONOMİK YAPISI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

3.1. Literatür Özeti

Akal (2008), “Ortadoğu Sınır Ülkeleriyle Dış Ticaret Yoğunlaşması ve Yapısal Değişim”, adlı çalışmasında Türkiye’nin 24 Ocak 1980’de aldığı kararlarla başlayan ihracata yönelik sanayileşme stratejisi ve dışa açık büyüme modeli uygulamasında 1980’den 2005’e Türkiye’nin ihracat ve ithalatın yapısında değişmelere yol açtığını ifade etmiştir. Türkiye’nin, komşu Ortadoğu sınır ülkelerine yüksek rekabet gücüne sahip olduğu tarımsal makine, otomotiv, elektrik, elektronik, kimya sektörü gibi sanayi ürünlerinin ihracatını artırarak bu ülkelerden olan ham petrol ithalatında görülen dış ticaret açığını karşılayabilir duruma gelebileceğini ifade etmiştir⁹⁸.

Aktaş (2008), “Gümrük Birliği Sonrası Türkiye’nin İhracat Fonksiyonunun Tahmini”, adlı makalesinde 1980’li yıllardan sonra birçok gelişmekte olan ülke, dışa dönük sanayileşme politikaları takip etmiştir. Kalkınmanın finansmanı için gerekli olan sermaye malları ve temel girdilerinin ithalatına bağlı olarak ortaya çıkan ödemeler bilançosu açıkları açısından mal ve hizmet ihracatından elde edilen döviz gelirlerinin önemi giderek artmıştır. Döviz gelirlerinin mal ve hizmet ihracatın da yeni istihdam imkânları yaratması ve ekonomik büyümeyi teşvik etmesi gibi birçok önemli etkilerinin olduğunu açıklamıştır⁹⁹.

Aktaş (2008), “Gümrük Birliği Sonrasında Türkiye’nin İthalat Fonksiyonu Katsayılarındaki Değişimin İncelenmesi” adlı çalışmasında; Türkiye’nin 1996’da Gümrük Birliği’ne girdikten sonra ithalat Fonksiyonu katsayılarının değişip değişmediği araştırılmış ve bu uygulama sonucunda Gümrük Birliği’ne girişin

⁹⁸ Mustafa Akal, “Ortadoğu Sınır Ülkeleriyle Dış Ticaret Yoğunlaşması Ve Yapısal Değişim”, **Gaziantep üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, s.7. <http://www.akal.sakarya.edu.tr> (27.03.2013).

⁹⁹ Cengiz Aktaş, Veysel Yılmaz. “Gümrük Birliği Sonrası Türkiye’nin İhracat Fonksiyonunun Tahmini”, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2008. <http://www.iticu.edu.tr> (12.02.2013).

Türkiye'nin ithalat fonksiyonu katsayılarında anlamlı bir değişime sebep olduğu sonucuna ulaşıldığını ifade etmiştir¹⁰⁰.

Akyıldız (2004), "Türkiye Cumhuriyeti Dönemi Uygulanan İktisat Politikaları", adlı makalesinde; Cumhuriyetin kuruluşundan beri izlenen liberal ekonomi politikalarının siyasal demokrasiye geçişle birlikte yerini genişlemeci para ve maliye politikalarına bıraktığı, ithal ikameci sanayileşme politikalarının fayda ve zararları, 1980'li ve 1990'lı liberal ekonomik politikaların uygulanmasını ifade etmiştir¹⁰¹.

Aldemir (1997), "Türkiye Dış Ticaret Sisteminin Serbestleşme Sürecinde GATT de AB 'nin Rolü" adlı yüksek lisans tez çalışmasında Türkiye'deki dış ticaret sisteminin ne kadar serbestleştirildiği, uygulanan serbest dış ticaret politikalarının etkinliğinin açıklamıştır. Gelişmekte olan ülkelerde ithalat bağımlılığının yatırım malları üzerinde oluşması olağan kabul edilirken, Türkiye de ise ithalat bağımlılığının ara malları üzerinde yoğunlaşmış durumda olduğunu ifade etmiştir¹⁰².

Altınok (1992), "Türkiye'nin Sanayileşmesinde Dış Ticaretin Rolü" adlı, yüksek lisans tez çalışmasında, 24 Ocak 1980 istikrar tedbirlerinden sonra, ithal ikamesine dayalı sanayileşmeden ihracata dönük sanayileşmeye geçildiğini ifade etmiştir. İthalatın da aynı hızla gelişme gösterdiğini, yabancı sermaye kanunu yeniden düzenlendiğini, Serbest bölgelere önemin verilmesi gerektiği konusu gündeme gelmiş, Türkiye ekonomisinin dünya ekonomisi ile bütünleşmesini sağlayıcı politikalara kesintisiz uygulama imkânı sağlamak gerçeğini ifade etmiştir¹⁰³.

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (2005), "Avrupa Birliği Türkiye İlişkileri", adlı raporunda Avrupa Birliği Türkiye ilişkilerinin tarihsel süreçte nasıl başladığı, dış ticarete hangi anlaşmaların yapıldığı, uygulamadaki sıkıntıları anlatmışlardır. 1946-1950 yıllarındaki Türkiye'nin siyasal yapılanması bu süreçte

¹⁰⁰ Cengiz Aktaş, Veysel Yılmaz. "Gümrük Birliği Sonrası Türkiye'nin İthalat Fonksiyonu Katsayılarındaki Değişimin İncelenmesi", <http://sbe.dumlupinar.edu.tr> (12.02.2013).

¹⁰¹ Hüseyin Akyıldız, Ömer Eroğlu, "Türkiye Cumhuriyeti Dönemi Uygulanan İktisat Politikaları", Süleyman Demirel Üniversitesi, **İİBF Dergisi**, <http://sablon.sdu.edu.tr> (12.02.2013).

¹⁰² Şenkal Aldemir, "Türkiye Dış Ticaret Sisteminin Serbestleşmesi sürecinde GATT ve AB'nin Rolü", Yüksek Lisans Tezi, Manisa Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997.

¹⁰³ Serdar Altınok, "Türkiye'nin sanayileşmesinde Dış Ticaretin Rolü", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi sosyol Bilimler Enstitüsü, 1992.

kurulan hükümetler ve bunların Avrupa birliğine girişteki dış ticaret politikaları, yaşanan olayların neler olduğu ifade edilmiştir¹⁰⁴.

TMMOB Sanayi Kongresi Raporunda (2007), 1920'lerden bu yana dünyadaki sanayileşme ve dış ticaretteki kalkınma hareketlerine kısa bakış yapılarak, kalkınma, sanayileşme modeli üzerinde durulmuş, uluslararası tartışmalar yapılarak, planlı ekonomi ve sanayileşmede dış ticaretin rolünün ne olduğu konusunda ülke örnekleri ile gerekli açıklamalar yapılmıştır¹⁰⁵.

Antalya AB Bilgi Merkezi'nin (2010), "Gümrük Birliği'nin Türk Ekonomisine Etkileri", adlı çalışmasında Gümrük Birliği'nin Türkiye'nin AB ile olan ticaret dengesi lehine gelişme gösterdiğini, Türkiye'nin teknolojik olarak AB ülkelerinden geride olmasına rağmen, işgücü ucuzluğu bakımından Çin ve diğer Asya ülkelerine karşı avantajlı durumda bulunduğu vurgulanmıştır. Gümrük Birliği'nin bütün avantaj ve dezavantajlarına karşısında bu durumun Türkiye'nin lehine sonuçlar doğurduğu ifade edilmiştir¹⁰⁶.

İstanbul İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliğinin (2010), "Serbest Ticaret Anlaşmaları Kılavuzu", adlı çalışmasında, Türkiye'nin İmzaladığı Serbest Ticaret Anlaşmalarının neler olduğu, anlaşmalar kapsamında Türkiye'ye tanınan tavizler özellikle tarım alanında Telafi Edici Vergi uygulamalarının nasıl yapıldığı ve kapsamı hakkında bilgi verilmiştir¹⁰⁷.

TOBB (2011), "Türkiye'nin Dış Ticaretinde Serbest Ticaret Anlaşmaları Hakkında Bilgi ve Değerlendirme Notu", adlı raporunda, Gümrük Birliği ile Türkiye'nin sağladığı faydalar, AB'nin tercihli ticaret anlaşması yaptığı üçüncü ülkelerle karşılıklı yarar esasına dayalı benzer anlaşmalar yapabileceği ifade edilmiştir. Gümrük Birliği öncesinde, Türkiye ile EFTA ülkeleri arasında 1992 de yürürlüğe giren Serbest Ticaret Anlaşması ile Türkiye'nin tercihli rejimi üstlenme yönündeki girişimlerinin nasıl olduğu ve çeşitli ülkelerle STA anlaşmaları imzalanması ve nelerle karşılaştığı açıklanmıştır¹⁰⁸.

¹⁰⁴ TMMOB, Avrupa Birliği Türkiye İlişkileri. Ümit Yayıncılık, Ankara. 2005.

¹⁰⁵ TMMOB. Sanayi Kongresi. Ankara, 2007.

¹⁰⁶ Antalya AB Bilgi Merkezi. Gümrük Birliği'nin Türk Ekonomisine Etkileri. 2010.

¹⁰⁷ İstanbul İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği. Serbest Ticaret Anlaşmaları Kılavuzu. 2010.

¹⁰⁸ Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği. Türkiye'nin Dış Ticaretinde Serbest Ticaret Anlaşmaları Hakkında Bilgi ve Değerlendirme Notu. 2011.

Serka Kalkınma Ajansı (2011), “Serhat Bölgesi Sınır Kapıları İnceleme Raporu”, adlı çalışmasında, ülkemizin en geri kalmış bölgesinde kalkınmaya yönelik yapılacak her türlü yatırımın büyük etkileri olacağını belirtmişlerdir. Projeleri devam eden Tebriz-Nahçıvan-Iğdır-Kars demiryolunun Kars-Susuz-Ardahan-Hopa demiryolu ile devam etmesi sonucunda İran malları Karadeniz limanlarına rahatlıkla ulaşabileceğini ifade etmişlerdir¹⁰⁹.

Bayar (2010), “Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye”, adlı makalesinde küreselleşme kavramı neden-sonuç ilişkisi içerisinde anlatılarak, küreselleşme kavramına açıklık getirmekte ve ülkemizi de ilgilendiren boyutları hakkında genel mahiyette bilgi sunmaktadır¹¹⁰.

Beşkaya ve Karakaya (2007), “Ekonomik Entegrasyon Küresel ve Bölgesel Yaklaşım”, adlı kitabında, Avrupa birliğinin ve parlamentosunun kurumsal yapısı ve işleyişi açıklanarak, genişleme sürecinde kurumlar üzerindeki etkilerinin neler olacağı, 2015-2020 Türkiye’sinin nüfusunun artmasının Avrupa Parlamentosunda karar alma sürecinde etkili olacağını ifade etmişlerdir¹¹¹.

Dağdemir (2009), “Dünya Tarım Ürünleri Ticareti ve Gelişmekte Olan Ülkeler”, adlı kitabında; klasik dış ticaret teorisine ilişkin sorgulayıcı çalışmaların serbest ticaretin gelişmekte olduğu ülkeler lehine faydalı sonuçlara doğuracağını iddia ederek, tarım ürünleri ticaretinin serbestleştirilmesinde Avrupa birliği politikalarının temel unsurlarının ve reform çalışmalarının neler olduğunu ifade etmiştir¹¹².

Demir (2007), “Kayıt Dışı Ekonomi ve Kara Para İlişkisi”, adlı yüksek lisans tezinde, kayıt dışı ekonominin ortaya çıkış sebepleri, olumsuzlukları, kayıt dışı ekonominin önlenmesi için yapılması gerekenlerin neler olduğu açıklamıştır. Kayıt dışı ekonominin bir sonucu olan kara paranın kamu otoritelerinin denetimine takılmadan mali sisteme nasıl dâhil edildiği, Türkiye’nin doğu ile batı arasında

¹⁰⁹ Serka Kalkınma Ajansı. Serhat Bölgesi Sınır Kapıları İnceleme Raporu. 2011.

¹¹⁰ Fırat Bayar, “Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye”, **Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi**, 2008, s.28-30

¹¹¹ Başkaya, Ahmet. Etem Karakaya. Ekonomik Entegrasyon Küresel ve Bölgesel Yaklaşım. 2.Baskı. Bursa. Seçkin Yayıncılık, 2007.

¹¹² Elif Uçkan Dağdemir, Dünya Tarım Ürünleri Ticareti ve Gelişmekte Olan Ülkeler. 1.Baskı. İstanbul. Beta Yayıncılık, 2009.

uyuşturucu ticaretine, silah kaçakçılığına ve insan ticaretine kopru vazifesi gormesinin nedenlerinin neler olduğunu tespit etmiřtir¹¹³.

Deniz ve Doğu (2010), “Turkiye-İran Sınırı: Sınırın Coğrafi Durumu ve Sınır Koylerimizin Sosyo-Ekonomik Yapıları”, adlı makalelerinde, sınır ticaretinin olumlu ve olumsuz yonleri anlatılarak, alınması gereken onlemler üzerinde durulmuş, bölgenin özellikleri ve sınır ticaretinin neden yapılması gerektiğini ifade etmiřlerdir¹¹⁴.

Dinler (2010), “İktisada Giriş” adlı kitabında; sanayi devriminin ülke ekonomisi üzerindeki etkileri, liberal ekonomi ile karma ekonominin karşılaştırılması ve Turkiye’nin dış ticaretteki sorunları ile diğer mevcut sorunlarının neler olduğunu ifade etmiřtir¹¹⁵.

Doğan (2011), “Gmruk Birliği Sonrasında (1996-2009) Turkiye’nin Avrupa Birliği İle Dış Ticaretinin lke ve Fasil Bazlı Yoğunlaşma Analizi”, adlı makalesinde, Gmruk Birliğinin Turkiye’nin ihracatının değişme yaşattığını tespit etmiştir. Turkiye’nin Gmruk Birliği dhiline gerçekleştirdiği ihracatta bir ülkeye veya az sayıda birkaç ülkeye bağımlı olması durumu ile Turkiye’nin AB ülkelerinden yaptığı ithalatta tek ülkeye yoğunlaşmasının azaldığı ve ülke çeşitliliğinin olduğunu ifade etmiřtir¹¹⁶.

Ener ve Demircan. (1997), “Küreselleşme Sürecinde Yeni Devlet Anlayışı ve Turkiye”, adlı makale çalışmalarında, insanların ihtiyaçlarının arttığını ve rekabet kavramının gücünü küreselleşmeden aldığını ve teknolojideki ilerlemelerle birlikte, küreselleşme olgusunu da beraberinde geliştiğini ifade etmiřtirler¹¹⁷.

Erdoğan (2006), “Turkiye’nin İhracat Yapısındaki Değişme ve Büyüme İlişkisi: Kontegrasyon Ve Nedensellik Testi Uygulaması”, adlı makalesinde, Turkiye ekonomisinde 1980 yılına kadar uygulanan ithal ikameci sanayileşme stratejisinin terk edilme nedenlerinin neler olduğunu açıklamıştır. İhracata dayalı büyüme

¹¹³Halil İbrahim Demir, “Kayıt Dışı Ekonomi ve Kara Para İlişkisi”, Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

¹¹⁴ Deniz, Orhan. Ali Fuat, Doğu. “Turkiye-İran Sınırı: Sınırın Coğrafi Durumu ve Sınır Koylerimizin Sosyo-Ekonomik Yapıları”, **Doğu Coğrafya Dergisi**, 2008. s.19.

¹¹⁵ Zeynel Dinler, İktisada Giriş. 16.Baskı. Bursa. Ekin yayıncılık, 2010.

¹¹⁶Seyhun Doğan, “Gmruk Birliği Sonrasında (1996-2009) Turkiye’nin Avrupa Birliği İle Dış Ticaretinin lke ve Fasil Bazlı Yoğunlaşma Analizi”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi**, 2011.

¹¹⁷ Meliha, Ener. Esra Demircan. “Küreselleşme Sürecinde Yeni Devlet Anlayışı ve Turkiye”, **Yönetim Bilimleri Dergisi**, 2008. s.1.

stratejisinin benimsenmesi ve bu durumun Türkiye ekonomisinin büyümesi üzerine etkisinin olup olmadığı incelenerek, 1923-2004 yılları arasında ihracat, ithalat ve büyüme rakamlarının esas alındığı nedensellik ilişkisinin neleri kapsadığını ifade etmiştir¹¹⁸.

Eren (2011), “Türkiye Ekonomisi”, kitabında, Türkiye’de nüfusun demografik özelliklerini, istihdam ve işsizliği etkileyen nedenleri, Türkiye’nin en büyük sorunlarından olan enflasyonun nedenlerini ve çözümünde nelerin yapıldığını açıklamıştır. Türkiye’nin dış ticaret politikasındaki gelişmeler ve Avrupa birliği süreci, KİT’lerin sorunları ve beraberinde özelleştirme faaliyetleri, tarım sektörünün genel durumu, nelerden etkilendiğini ifade etmiştir¹¹⁹.

Ertekin (2003), “Döviz Kuru Rejimleri ve Türkiye’nin Dış Ticareti”, adlı makalesinde, döviz kuru rejimleri ve Türkiye de döviz kurunun gelişimi dış ticaretle ilişkilendirilerek incelenmiştir. 1980’lerin başından itibaren gelişmekte olan ülkelerin sabit kurlardan daha esnek kurlara doğru geçiş yaptığını, Türkiye’nin gümrük birliğine katılmada yaşadığı süreç, Gümrük birliğinin Türkiye’ye olan etkileri, ekonomiyi nasıl etkilediğini ifade etmiştir¹²⁰.

Ertürk (1996), “Uluslararası İktisat”, adlı kitabında, dış ticaretin nedenlerini, Klasik ekonomik politikten önce uluslararası ticareti açıklayan tutarlı bir yaklaşımın olmadığını, A. Smith sonrasında serbest ticaretin en iyi mekanizma olduğunu, ticaretin gelişme seyri içinde korumacılık yöntemleri ile bunların ticareti nasıl etkilediğini, ihracatın geliştirilmesi için uygulanan yöntemlerin neler olduğunu, 20.Yüzyılın belli özelliklerini, kurulan entegrasyonların gelişiminin ekonomiyi etkilediğini açıklamıştır¹²¹.

Eser ve Ekiz (2009), “Beşeri Sermayenin Ekonomik Gelişme Üzerindeki Etkileri: Dünya Deneyimi ve Türkiye Üzerine Gözlemler”, adlı makalelerinde beşeri sermayenin geliştirilmesinin az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için ne kadar önemli olduğunu açıklamışlardır. Toplumların ekonomik gelişme süreçlerinde başarılı olabilmeleri için fiziki sermayeleri yanında beşeri sermayelerinin de

¹¹⁸ Erdoğan, Savaş “Türkiye’nin İhracat Yapısındaki Değişme ve Büyüme İlişkisi: Kontegrasyon ve Nedensellik Testi Uygulaması”, Selçuk Üniversitesi, **Karaman İ.İ.B.F.Dergisi**, 2006.

¹¹⁹ Aslan Eren, Türkiye Ekonomisi. 3.Baskı. Bursa. Ekin Yayıncılık, 2011.

¹²⁰ Murat Ertekin, “Döviz Kuru Rejimleri ve Türkiye’nin Dış Ticareti”, Ekonomi Bakanlığı Ekonomik araştırmalar ve Değerlendirmeler Genel Müdürlüğü Uzmanların Akademik Çalışmaları, 2003, <http://www.rekabet.gov.tr> (12.02.2013).

¹²¹ Emin Ertürk, Uluslararası İktisat. 12-5.Baskı. İstanbul. Ekin Yayıncılık, 1996.

geliştirilmesi gerektiği ve beşeri sermayenin dış ticaret için ne kadar önemli olduğunu ifade etmişlerdir¹²².

Gökalp (2000), “Türkiye’de Liberalizasyon Sürecinde Dış Ticaret Hadlerindeki Gelişmenin Analizi”, adlı doktora tezinde Türkiye de, 1923-1929, 1950-1960 yılları arasında kısmen uygulanan liberal politikaların başarılı olmadığını ifade etmiştir. 1970’lilerin sonlarında yaşanan ekonomik sorunlar nedeniyle 24 Ocak 1980 ekonomik istikrar kararlarının uygulandığını ancak Türkiye’de, cari işlemler bilançosu açıklarının, dış borçlanma, işçi dövizleri ve kısa vadeli sermaye hareketleri yoluyla kapatılabilmesine rağmen, dış ticaret dengesi açıklarının net dış ticaret hadleri ile negatif ilişki içinde olduğunu tespit etmiştir¹²³.

Gökçe (2005), “1994-2004 Yılları Arasında Güneydoğu Anadolu Bölgesi Suriye ve Irak Arasında Gerçekleşen Sınır Ticaretinin Bölge Ekonomisine Etkisi”, adlı yüksek lisans tez çalışmasında, Türkiye’nin komşu ülke potansiyelini iyi kullanabilmesi için sınır ticaretine önem vermesi gerektiğini ifade etmiştir. Bunun için teşviklerin artırılmasını ve şartların iyileştirilmesini tavsiye ederken, aynı zamanda sınır ticaretinin neden olduğu olumsuzluklara dikkat çekerek, bu olumsuzlukların giderilmesine yönelik çözüm önerileri getirmektedir¹²⁴.

Görür (2011), DAKA Ajansı Sınır Ticaret Raporu’nda, sınır ticareti kapsamındaki ürün çeşitleri ve kotalarının artırılmasını, gümrük kapılarında vasıflı elemanın olmasını, ihtisas gümrüğünün kurulmasını, Yüksekova da gümrük müdürlüğü açılmasını ve gümrük kapılarının fiziki koşullarının yeterli olmadığını ifade etmiştir¹²⁵.

Gül (2003), “GATT/WTO Çerçevesinde Uluslararası Ticaret ve Çevre İlişkisi”, adlı makalesinde çevre ile ilgili düzenlemelerin dış ticareti etkilediğini, dış ticaret ve onunla ilgili düzenlemelerin de çevre korumasını etkilemekte olduğunu ifade etmektedir. Dış ticaretle meşgul olanların çevre konusunda gerçekleşen

¹²² Eser, Kadir. Ekiz Çisel Gökmen. “Beşeri Sermayenin Ekonomik Gelişme Üzerindeki Etkileri: Dünya Deneyimi ve Türkiye Üzerine Gözlemler”, **Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi**, 2009.

¹²³ Gökalp, M.Faysal. “Türkiye’de Liberalizasyon Sürecinde Dış Ticaret Hadlerindeki Gelişmenin Analizi”, Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998.

¹²⁴ Rıza Gökçe (2005), “1994-2004 Yılları Arasında Güneydoğu Anadolu Bölgesi Suriye Ve Irak arasında Gerçekleşen Sınır Ticaretinin Bölge Ekonomisine Etkisi”, Yüksek lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, 2005.

¹²⁵ Görür, Oğuz Tuncay, “Sınır Ticaret Raporu”, Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı, 2011. s.1-10.

gelişmeleri takip etmek suretiyle, bunlardan zarar görmeyip tam tersine kazanç sağlamalarının mümkün olduğunu ifade etmiştir¹²⁶.

Güllülü vd. (2006), “Gürbulak Sınır Kapısından Geçiş Yapan Kişilerin Bu Kapıdan Gerçekleştirilen Sınır Ticaretinin Boyutları İle İlgili Bilgi, Düşünce ve Tutumları Üzerine Bir Araştırma”, konulu makale çalışması yapmışlardır. Bu makalelerinde İran’la Türkiye arasındaki Gürbulak sınır kapısından yapılan ticaretin büyük fayda sağlandığını, yasal düzenlemelerin yapılması gerektiğini, sınır ticaret merkezlerinin kurulmasını, “mücvir il” kapsamının genişletildiğini ifade etmişlerdir¹²⁷.

Güneş vd. (2010), “Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerindeki Sınır Ticareti: Sınır Ticaretinin Gelişimini Engelleyen Faktörler ve Çözüm Önerileri” adlı makalelerinde sınır ticaretinin sadece sektörde faaliyet gösteren teşebbüslerin ve tüketicilerin üzerindeki olumsuz etkilerinin neler olduğu ve çözüm önerileri üzerinde durarak neler yapılması gerektiğini ifade etmişlerdir¹²⁸.

Gürler (2009), “Genel Ekonomi”, adlı kitabında, ekonomideki dış ticaret politikalarının neler olduğu ve bunların ekonominin temel kavramları üzerindeki etkileri, piyasa türleri, istihdam, milli gelir kavramlarının günümüz değer ve ölçüleri ile açıklamalarını yaparak önemini ifade etmiştir¹²⁹.

Hepaktan (2008), “Türkiye’nin Dönüşüm Sürecinde Dış Ticaret Politikaları”, adlı makalesinde, Türkiye de tarım sektörünün payının 1980-2006 döneminde çok fazla bir değişme göstermediğini, Türkiye’nin başarılı bir ticaret yapısını gerçekleştirebilmesi için yapısal sorunlarını çözmesi gerektiğini ifade etmiştir¹³⁰.

Kara (2005), “Ekonomik etkileri açısından Türkiye’deki Sınır Ticaretinin değerlendirilmesi”, adlı makalesinde, sınır ticaretinin esneklik ve işlerlik gibi

¹²⁶Ekrem Gül, “GATT/WTO Çerçevesinde Uluslararası Ticaret ve Çevre İlişkisi”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2003.

¹²⁷Güllülü, Uğur. Burcu Candan, Şükrü Yapraklı, Kerem Karabulut, “Gürbulak Sınır Kapısından Geçiş Yapan Kişilerin Bu Kapıdan Gerçekleştirilen Sınır Ticaretinin Boyutları İle İlgili Bilgi, Düşünce ve Tutumları Üzerine Bir Araştırma”, **İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 2.Sayı. 2006.s.1-45.

¹²⁸ Güneş, Recep. Ahmet Fethi Durmuş, Mehtap Ceyhan. “Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerindeki Sınır Ticareti: Sınır Ticaretinin Gelişimini Engelleyen Faktörler ve Çözüm Önerileri”, **Akademik Yaklaşımlar Dergisi**, 2010.

¹²⁹ Arslan Zafer Gürler, Genel Ekonomi. 2.Baskı. Ankara. Nobel Yayın Evi, 2009.

¹³⁰ Erdem Hephaktan, “Türkiye’nin Dönüşüm Sürecinde Dış Ticaret Politikaları”, 2.Ulusal İktisat Kongresi, İzmir. 20-22 Şubat, s.12-17. 12.02.2013.

geleneksel sorunlarının varlığının devam ettiğini, Sınır Ticaret Merkezleri'nin kurulması ile sınır ticaretine yeni bir açılım getirdiğini, sınır ticaretinin bölgeler arası gelişmişlik farkını azalttığını, istihdamı artırdığını, girişimcilik bilincini geliştirdiğini ifade etmiştir¹³¹.

Karabulut (2005), “1990 Sonrası Gelişmelerle Kars-Ardahan-Iğdır Üçgen”, adlı makalesinde, Kars-Ardahan-Iğdır üçgeninde sınır ticaretinin 1990'dan sonra daha etkin hale geldiğini ifade etmiştir. Ermenistan kapısının ülke siyasi ve ekonomik menfaatinin korunması kaydıyla açılabilirse bölgeye çok önemli avantajlar sağlayacağını, sınır ticaretinde karşılaşılan problemlerin neler olduğunu ve alınacak tedbirlerle sorunların azaltılabileceğini açıklamıştır¹³².

Karaduman (2001), “Serbest ticaret antlaşmaları ve Türkiye'nin dış ticareti üzerine etkileri”, adlı Yüksek Lisans tezinde, dünya ticaretinde meydana gelen gelişmeler sonucunda ekonomik entegrasyonların nasıl ortaya çıktığını, bir ekonomik entegrasyon modeli olan Serbest Ticaret Anlaşmalarının faydalarının neler olduğunu ifade etmiştir¹³³.

Karagöz (2009) “Döviz Kuru Dış Ticaret İlişkisi”, adlı makalesinde, Türkiye’de kur sistemlerinin dövizle bağlanmasının dış ticareti etkilediğini açıklamıştır. Uygulanan ithal ikameci politikaların başarısız olduğunu, 24 Ocak kararları ile ithalata bağımlılığı azaltmayı ve ihracata yönelik teşvikler getirilmişse de, Türkiyede ki ihracatın ithalata bağımlılığını azaltamadığını, 2000 ve 2001 krizlerinde yaşanan durumlar ve alınan tedbirlerin neler olduğunu ifade etmiştir¹³⁴.

Kozlu (1991), “Uluslararası Pazarlama”, adlı kitabında, ülkemizde ihracatın geliştirilmesi için makro-ekonomik düzeyde gerekli koşulların oluşturulmasını ve bunu sağlamak için de gerçekçi bir kur politikasının izlenmesini, enflasyonun

¹³¹ Mehmet Kara, “Ekonomik Etkileri Açısından Türkiye’deki Sınır Ticaretinin Değerlendirilmesi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2005. <http://www.sbe.deu.edu.tr> 14.05.2012.

¹³² Kerem Karabulut, “1990 Sonrası Gelişmelerle Kars-Ardahan-Iğdır Üçgen”, **İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 2005. <http://e-dergi.atauni.edu.tr> 13.05.2012.

¹³³ Naci Karaduman, “Serbest Ticaret Antlaşmaları ve Türkiye'nin Dış Ticareti Üzerine Etkileri”, Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 2011. <http://eprints.sdu.edu.tr> 12.02.2013.

¹³⁴ Kadir Karagöz, “Döviz Kuru Dış Ticaret İlişkisi”, **Maliye Dergisi**. 2009.

düşürülmesini, özel sektör ve eğitim kurumları arasındaki yakın işbirliğinin ülke ihracatını geliştirebileceğini ifade etmiştir¹³⁵.

Küçükkiremitçi vd (2010), “Türkiye’nin İhracatında Öne Çıkan Sektörlerde Temel Pazar Ülkeler, Rakipler Ve Rekabet Gücü”, Türkiye odalar birliğinde yayınlanan çalışmada, ihracatta önemli sektörlerin neler olduğu, hangi ülkelere ihracat yapıldığı sorularının cevabı araştırılmıştır. İhracatta en önemli sektörlerin motorlu kara taşıtları, giyim eşyası, demir çelik, tekstil, elektrik makineleri, meyve ve sebzeler, petrol ürünleri, metal eşya, toprak ürünlerinden eşyalar olduğunu tespit etmişlerdir¹³⁶.

Laçiner (2002), “Türkiye-Ermenistan İlişkilerinde Sınır Kapısı Sorunu ve Ekonomik Sorunları”, adlı, makalesinde Türkiye-Ermenistan arasında bir sınır kapısının açılması için Ermeni lobilerinin faaliyetlerinin olduğunu, Ermenistan üzerinden Azerbaycan ve diğer bölge ülkelere ulaşımında Gürcistan yoluna bir alternatif olabileceğini bu sebeplerle Ermenistanla sınır ticaretinin açılmasının faydalı olabileceğini ifade etmiştir¹³⁷.

Mercan (2011), “Sınır Ticaretinin Geliştirilmesi ve Sınırların Serbest Yerler Haline Dönüştürülmesi”, adlı makalesinde; "Mücavir İl" kavramı kaldırılarak, sınır ticaretinin dış ticaret rejimi ve uluslararası ticaret kuralları dışında tutulması gerektiğini aksi halde sınır ticaretinin uygulanma imkânı bulamayacağını ifade etmiştir. Sınır ticaretinin faydaları ve zararlarının neler olduğu bundan üreticinin ve tüketicinin nasıl etkilendiğini, uygulamada nelere dikkat edilmesi gerektiğini, devletin konu ile ilgili alabileceği önlemlerin neler olduğunu açıklamıştır¹³⁸.

Mızırak (1995), “Türkiye’nin Dış Ticaretinde 1980 Sonrası Dönemde Meydana Gelen Yapısal Değişimin Ekonometrik Analizi”, adlı yüksek lisans tezinde; Cumhuriyet’in kuruluş yıllarında liberal bir politika izleyen Türkiye’nin 1929 Dünya Buhranı ile birlikte liberal politikaları terkederek devletçiliği ilke olarak kabul ettiğini, 1963 yılından itibaren Türkiye’nin kalkınma çabalarını belirli plan ve

¹³⁵ M.Cem Kozlu, Uluslararası Pazarlama. 3.Baskı. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. Ankara. 1991.

¹³⁶ Küçükkiremitçi, Oktay. Mehmet Emin Karaca, Bayram Ali Eşiyok, “Türkiye’nin İhracatında Öne Çıkan Sektörlerde Temel Pazar Ülkeler, Rakipler ve Rekabet Gücü”, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. Yayınları, 2010. Ankara. <http://www.daka.org.tr> 12.02.2013.

¹³⁷ Sedat, Laçiner. “Türkiye-Ermenistan İlişkilerinde Sınır Kapısı Sorunu ve Ekonomik Sorunları”, **Ermeni Araştırmaları Dergisi**, 2002, s.6.

¹³⁸ Ayşe Nur Mercan, “Sınır Ticaretinin Geliştirilmesi ve Sınırların Serbest Yerler Haline Dönüştürülmesi”, **Mevzuat Dergisi**, 2011, s.1-77. <http://mevzuatdergisi.com> 13.05.2012.

program dâhilinde yürütmeye çalıştığını, 1970'li yıllarda uygulanan yanlış iktisat politikalarının bir çok soruna sebep olduğunu ifade etmiştir¹³⁹.

Narta (2010), “Gümrük Birliği'nin Türkiye'nin Dış Ticareti Üzerine Etkileri: Panel Veri Analizi”, adlı makalesinde; Avrupa Birliği ile 1996'da kurulan Gümrük Birliği'nin Türkiye'nin dış ticareti üzerinde yaptığı etki ve değişikliklerin kapsamının neler olduğunu açıklamıştır¹⁴⁰.

Neyaptı vd. (2012), “Gümrük Birliği'nin Türkiye'nin Bölgesel Ticaretine Etkileri”, adlı makalesinde” 1996'da uygulamaya başlanan Gümrük Birliği Anlaşmasının Türkiye'nin bölgelerarası ve özellikle de Ortadoğu ülkeleri ile olan ticaretine yaptığı etkileri araştırmışlar ve sonuç olarak; TL'deki aşırı değerlenmelerin, Türkiye'nin özellikle Avrupa'ya ihracatını olumsuz yönde etkileyeceğini ifade etmişlerdir.

Özcan (1998), “Dünden Bugüne Dış Ticaretimizdeki Gelişmeler”, adlı makalesinde, cumhuriyetin kuruluşundan planlı döneme gelinceye kadar Türkiye'de daha çok içe dönük sanayileşme -ithal ikamesi- politikası izlendiğini açıklamıştır. Günümüzde dış ticaretin ülkemizde sürdürülebilir kalkınmanın en önemli unsurlarından biri olması nedeniyle, geçmişten günümüze dış ticaretimizdeki gelişmeleri incelemek ve genel bir değerlendirmesini yapmak amacıyla bu çalışmanın yapıldığını ifade etmiştir¹⁴¹.

Özçiloğlu (2011), “Sınır Ticareti Uygulamaları ve Çözüm Önerileri” adlı makalesinde, sınır ticaretinin ülkenin ekonomisine olumlu katkı sağladığını ifade etmiştir. Sınır ticareti uygulamasında esas alınması gereken en önemli noktanın her iki ülkenin karşılıklı çıkarlarının korunması, ekonomilerinin güçlendirilmesi olması gerektiği ve bunun için sınır ticaretini tek taraflı uygulama yerine iki ülke arasında bir anlaşmaya dayandırılması gerektiğini ifade etmiştir¹⁴².

¹³⁹ Zekeriya Mızrak, “Türkiye'nin Dış Ticaretinde 1980 Sonrası Dönemde Meydana Gelen Yapısal Değişimin Ekonometrik Analizi”, Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1995.

¹⁴⁰ Ela Çolpan Narta, “Gümrük Birliği'nin Türkiye'nin Bölgesel Ticaretine Etkileri”, Türk Ekonomi Kurumu, 2012, <http://www.tek.org.tr> 12.02.2013.

¹⁴¹ H.Avni Özcan, “Dünden Bugüne Dış Ticaretimizdeki Gelişmeler”, Dış Ticaret Dergisi, 1998, <http://web.sakarya.edu.tr> 12.02.2013.

¹⁴² Özçiloğlu, Mehmet. Murat Sakar, “Sınır Ticareti Uygulamaları ve Çözüm Önerileri”, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, 2011.

Öztürk (2006), “Türkiye’de Sınır Ticaretinin Gelişimi, Ekonomik Etkileri, Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, adlı makalesinde, Türkiye’de ilk kez 1978 yılında artan petrol talebini ucuz yolla karşılamak için İran’la sınır ticaretine başlandığını açıklamıştır. Ancak daha sonra sınır ticaretinin amacının dışına çıktığını bunun üzerine 1999’da tarım ürünleri, 2000 sonunda ise petrol ürünlerine, 2002’de motorin ticareti tamamen yasaklandığını 2005 yılına gelindiğinde ise dünya petrol fiyatlarının yükselmesi üzerine sınır ticareti kapsamında yeniden petrol ithal etmenin mümkün olabileceğini ifade etmiştir¹⁴³.

Öztürk (2009), “Dış Ticaret Kuram Politika Uygulama”, adlı kitabında, dış ticaret kuramları, dış ticaret politikaları ve dış ticarete yönelik uygulama ve işlemler üzerinde durulmakta, dış ticaretin yalnız iktisadi kalkınma ve ulusal refah düzeyinin yükseltilmesi ile değil, uluslararası ilişkilerin geleceği, dünya barışı ve güvenliği ile de bağlantılı olduğunu ifade etmiştir¹⁴⁴.

Özyakışır (2011), “Beşeri Sermayenin Ekonomik Kalkınma Sürecindeki Rolü: Teorik bir Değerlendirme”, adlı makalesinde, kalkınma kavramına ilişkin çeşitli yaklaşımların nasıl geliştirildiğini açıklamıştır. Ekonomik kalkınmanın ardında, insan ögesine yapılan yatırımlar bulunmakla birlikte nihai hedefin genel olarak yaşam standartlarının iyileştirilmesi olduğunu, eğitimin yanı sıra sağlık alanındaki yatırımların da ekonomik kalkınma sürecinde önemli bir rol üstlendiğini ifade etmiştir¹⁴⁵.

Saçık (2009), “Dış Ticaret Politikası ve Ekonomik Büyüme İlişkisi Teorik Açıdan Bir İnceleme”, adlı makalesinde, dış ticaret ve ekonomik büyüme ilişkisini ortaya koyma yöntemleri açısından kesinlik olmamakla birlikte, literatürün bu ilişkinin anlaşılmasında önemli katkıları olduğunu, içsel büyüme modeli ekonomik büyüme ve dış ticaret arasındaki ilişkiyi oldukça net ortaya koyduğunu ve dış ticaretin büyümenin bir aracı olduğunu ifade etmiştir¹⁴⁶.

¹⁴³ Nurettin Öztürk, “Türkiye’de Sınır Ticaretinin Gelişimi, Ekonomik Etkileri, Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 2006.

¹⁴⁴ Nurettin Öztürk, Dış Ticaret Kuram Politika Uygulama. 2.Baskı. Ankara. Palmiye Yayıncılık. 2009.

¹⁴⁵ Deniz Özyakışır, “Beşeri Sermayenin Ekonomik Kalkınma Sürecindeki Rolü: Teorik bir Değerlendirme”, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, 2011.

¹⁴⁶ Sinem Yapar Saçık, “Dış Ticaret Politikası ve Ekonomik Büyüme İlişkisi Teorik Açıdan Bir İnceleme”, KMU İBBF Dergisi, 2009.

Seki (2004), “Gümrük Birliği’nin Türkiye’nin Net İhracatı Üzerine Etkileri, 1985–2003”, adlı makalesinde, Türkiye ile AB arasındaki Gümrük Birliği sonrasında yapılan ticaretin nasıl geliştiğini açıklamıştır. Türkiye’nin AB’ye olan ihracatında sürekli bir artış kaydedilmesine rağmen ithalatının ihracatından daha fazla arttığını belirlemiş ve Gümrük Birliği’nin Türk sanayiinde orta vadede daha da belirgin olarak ortaya çıkacak bir iyileşme yarattığını ifade etmiştir¹⁴⁷.

Kuran (2006), “Türkiye’nin Sınır Komşuları İle Ticari İlişkileri”, adlı yüksek lisans tezinde, Ermenistan ile Türkiye arasında ticaretin İran ve Gürcistan üzerinden bavul ticareti yolu ile yapılmakta olduğunu, sınır kapısının açılmasının Ermenistan’ın Türkiye ile olan ilişki bağıllığını ve bölgedeki Türk varlığını artıracaklarını ve siyasal anlaşmazlıklarda da uzlaştırıcı bir etki yapacağını ifade etmiştir¹⁴⁸.

Sugözü (2010), “Sınır Ticaretinin Bölge Ekonomisi üzerindeki Etkileri kapsamında Habur Sınır Kapısı”, adlı Sempozyumda özel sektör yatırımlarının kısıtlı olması, bölgelerarası gelişmişlik farklarının giderilmesi için sınır ticaretinin önemine vurgu yapmış, sınır ticaretinin çeşitli sektörlerde istihdam imkânı sağladığını, ikili fiyattan kaynaklı haksız rekabetin gelir dağılımının bozulmasına neden olduğunu ifade etmiştir¹⁴⁹.

Şentürk (2007), “Dış Ticaret-Büyüme İlişkisi Üzerine Bir İnceleme: Türkiye ve Gelişmekte Olan Ülkelerde İhracata Dayalı Büyüme Hipotezinin Testi”, konulu yüksek lisans tezi yapmıştır. Türkiye’nin yanı sıra Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya, Arjantin, Brezilya, Hindistan ve Çin gibi yeni gelişen ekonomilerde ihracata dayalı büyüme stratejilerinin hızla yaygınlaştığını, 1980’lerdeki küreselleşme olaylarını incelemiş, Türkiye’nin aynı dönemde oldukça yüksek sayılabilecek bir büyüme performansı sergilendiğini ifade etmiştir¹⁵⁰.

Şimşek ve Kadılar (2010), “Türkiye’de Beşeri Sermaye, İhracat ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Nedensellik Analizi”, adlı makalelerinde,

¹⁴⁷ İsmail Seki, “Gümrük Birliği’nin Türkiye’nin Net İhracatı Üzerine Etkileri, 1985–2003”, 2004. <http://www.tcmb.gov.tr>. 12.02.2013.

¹⁴⁸ Serkan Bülent Kuran, “Türkiye’nin Sınır Komşuları İle Ticari İlişkileri”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, <http://www.iibf.sirnak.edu.tr> 14.05.2012.

¹⁴⁹ Halil İbrahim Sugözü, “Sınır Ticaretinin Bölge Ekonomisi üzerindeki Etkileri Kapsamında Habur Sınır Kapısı”, Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu, Şırnak, 2010.

¹⁵⁰ Canan Şentürk, “Dış Ticaret-Büyüme İlişkisi Üzerine Bir İnceleme: Türkiye ve Gelişmekte Olan Ülkelerde İhracata Dayalı Büyüme Hipotezinin Testi”, Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007. <http://esprints.sru.edu.tr> 12.02.2013.

Türkiye Ekonomisi'nin 1960-2004 dönemine ilişkin verileri kullanılarak beşeri sermaye, ihracat, ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin eş bütünleşme ve nedensellik testleri ile analiz etmişlerdir. Uzun dönemde Türkiye'de bir taraftan ihracattaki artış ve beşeri sermaye birikiminin, uzun dönemli ekonomik büyümeyi desteklediğini, GSYİH'daki artışın beşeri sermaye birikimini beslediğini, beşeri sermayeye yapılan yatırımların ekonomik büyümeyi desteklediğini tespit etmişlerdir¹⁵¹.

Takım (2011), "Türkiye'de 1960-1980 Yılları Arasında Uygulanan Kalkınma Planlarında Maliye Politikaları", adlı makalesinde, 1963 yılından 1980'li yılların başlarına kadar uygulanan ithal ikameci politikalarının Türk dış ticaretinin ve ekonomisine etkileri değerlendirilmiştir. 1963 yılından itibaren geçilen planlı kalkınma döneminde başta ekonomik büyüme olmak üzere, IMF'nin öteden beri önerdiği kamu harcamaları kısılarak, vergilerin artırılması gibi sıkı maliye politikaları sonucu, ilk iki planda öngörülen hedeflere büyük oranda ulaşıldığını ifade etmiştir¹⁵².

Taşlıyan ve Hırlak (2012), "Sınır Ticaretinin Bölge Ekonomilerine Etkileri: Kilis İli Örneği II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Semozyum", adlı makalelerinde sınır ticareti ile bölgesel ticaret geliştirilerek ülke ekonomisine önemli yararlar sağlandığını açıklamışlardır. Sınır ticareti kapsamında Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde yapılacak ihracat ile bu illerde sınai ve ticari gelişme sağlanabileceğini, sınır ticaretini geliştirmek amacıyla neler yapılması gerektiği ifade etmişlerdir¹⁵³.

Tavşancı (1996), "1980 Sonrası Türkiye'de Uygulanan Döviz Kuru Politikaları ve Dış Ticaret Üzerindeki Etkileri" adlı yüksek lisans tez çalışmasında, döviz kuru politikasının ülkenin izlediği ticaret politikasıyla yakından bağlantılı olduğunu, döviz darboğazının Türk ekonomisinin her zaman en önemli sorunu olduğunu, bu sorunun öncelikle dış ticaret açığından kaynaklandığı ifade etmiştir. Türkiye'de 1950 yılından beri uygulanan ithal ikamesi ve koruma politikaların başlıca araçlarından birisinin döviz kuru olduğunu, ithal ikamesi ve ona bağlı olarak

¹⁵¹ Şimşek, Muammer. Cem Kadılar, "Türkiye'de Beşeri Sermaye, İhracat ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Nedensellik Analizi", **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 2010. <http://yunus.hacettepe.edu.tr> 12.02.2013.

¹⁵² Abdullah Takım, "Türkiye'de 1960-1980 Yılları Arasında Uygulanan Kalkınma Planlarında Maliye Politikaları", **Maliye Dergisi**, 2011. <http://212.174.133.188/çalışmalar/MaliyederGISi>.

¹⁵³ Taşlıyan, Mustafa. Bengü Hırlak, "Sınır Ticaretinin Bölge Ekonomilerine Etkileri: Kilis İli Örneği II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Semozyum", **KSÜ İİBF Dergisi**, 2012.

yürütülen kur politikasının Türkiye'nin sanayileşmesinde önemli bir etkisinin olmadığını, bu nedenle yabancı sermayenin özendirilmesi, ithalatın liberasyonu, ihracatın artırılması ve TL'nin konvertibilitesi, dünya ekonomisi ile bütünleşmenin önemli olduğunu açıklamıştır. Ancak 1980 yılından itibaren izlenen dışa açılma politikasının döviz darboğazı sorununu bir ölçüde çözdüğünü, dış ticaret açığının daraltılmasında tam etkili olmadığını tespit etmiştir¹⁵⁴.

Temel (1987), "24 Ocak İstikrar Tedbirlerinin Türkiye'nin Dış Ticareti Üzerindeki Etkileri", adlı yüksek lisans tezinde, 24 Ocak istikrar tedbirlerinin pek çok yönüyle daha önceki istikrar tedbirlerinden ayrılan bir ekonomik tedbirler paketi olduğu açıklamıştır. Bu paketin, kısa dönemde ekonomik istikrarı, uzun dönemde ise dışa dönük sanayileşme politikalarını içeren yeni bir sanayileşme stratejisini hedeflediğini, 1980 sonrasında stoğa çalışan firmaların ihracata yönelmek zorunda kalmaları ve istikrar politikası çerçevesinde uygulanan önlemlerin neler olduğunu ifade etmiştir¹⁵⁵.

Tonus (2007), "Gümrük Birliği Sonrasında Sanayileşme Türkiye'de Dışa Açıklık ve Sanayileşme", adlı makalesinde, Türkiye Cumhuriyeti'nde sanayileşmenin ekonomi politikasının temel önceliği olduğunu ve sanayileşme hedefinin dış ticarete dayalı olarak sürdürdüğünü ifade etmiştir. Makalede Türkiye'nin sanayileşme sürecini tamamlamamış olmakla birlikte, izlediği dış ticaret politikalarıyla hem küreselleşme süreci içerisinde konumlanmak hem de Avrupa Birliği (AB) ile ilişkilerinde üyelik hedefine hızlı ulaşmasını sağlayacak bir ekonomik yapıya ulaşabileceğini ifade etmiştir¹⁵⁶.

Turhan (2012), "Kara Sınırı Komşuları İle Ticaretin Türkiye'nin Kalkınmasına Etkisi-Çekim Modeli Yaklaşımı", adlı doktora tezinde; Türkiye'nin 1996-2010 yılları arasında 72 ülke ile gerçekleştirdiği ticaret kapsamının açıklamıştır. Bu kapsamın "Ticari İlişki Çekim Modeli" kullanarak incelemiş ve bu modelin Türkiye ile ticaret yapacak ülkeler arasında önemli bir etki oluşturmadığını tespit etmiştir. Sınır ticaretinin iki ülkenin dış ticaretinin, sınır bölgesinde yaşayan

¹⁵⁴ Aykut Tavşancı, "1980 Sonrası Türkiye'de Uygulanan Döviz Kuru Politikaları ve Dış Ticaret Üzerindeki Etkileri", Yüksek lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 1996.

¹⁵⁵ Sevil Temel, "24 Ocak İstikrar Tedbirlerinin Türkiye'nin Dış Ticareti Üzerindeki Etkileri", Yüksek lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir. 1987.

¹⁵⁶ Özgür Tonus, "Gümrük Birliği Sonrasında Sanayileşme Türkiye'de Dışa Açıklık ve Sanayileşme", **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2007.

halkın ekonomik olarak güçlenmesini sağlayan bir mekanizma olduğunu, sınır ticaretini teşvik edecek mekanizmaların hayata geçirilmesinin bölgesel kalkınma yolunda önemli bir adım olduğunu belirtmiştir¹⁵⁷.

Uçkaç (2010), “Türkiye’de Neoliberal Ekonomi Politikaları ve Sosyo-Ekonomik Yansımaları”, adlı makale çalışmasında; Neoliberal politikaların uzun dönemde dış ticarete ekonomik bunalımlar yarattığını, serbest piyasa ekonomisinin küresel sermayeyi artırırken, özelleştirmeleri hızlandığını ve dış ticaretin nasıl etkilendiğini ifade etmiştir¹⁵⁸.

Yalçınkaya vd (2009), “Avrupa Birliği Sürecinde Türk İmalat Sanayi Dış Ticaretinin Rekabet Gücü:1989-2009 Dönemi VAR Analizi”, adlı makalelerinde; İletişim teknolojilerinde yaşanan hızlı değişim ve gelişim sürecinin küreselleşmenin derinleşmesine neden olduğunu ve bununda yoğun bir rekabet ortamını zorunlu kıldığını ve dış ticaretin nasıl etkilendiğini ifade etmişlerdir¹⁵⁹.

Yıldırım vd (2007), “Gümrük Birliği’nin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri Konusundaki Literatüre Bir Bakış”, adlı makalelerinde; Türkiye-AB Gümrük Birliği’nin statik etkilerini araştıran literatürde net etkinin ticaret yaratıcı olduğunu fakat bu ticaret yaratma etkisinin Türkiye aleyhine işlediğini, Gümrük Birliğinin dinamik etkilerinin uzun dönemde ortaya çıktığını ifade etmişlerdir¹⁶⁰.

Zügül (1998), “Reform Ülkelerinin Dış Ticaretinde Barter ve Diğer Ödeme Şekilleri- Kırgızistan Uygulamaları”, adlı doktora tezinde, Kırgızistan örneği ile Reform Ülkeleri başlığında, serbest piyasa ekonomisinin neleri kapsadığını açıklamıştır. Bu ekonomiyi uyulayan ülkelerin dış ticaretinde özellikle Orta Asya bölgesinde ki ülkelerde nüfus yoğunluklarının düşük, yüzölçümlerinin küçük olması ve kişisel gelirlerdeki düşüklükler de eklenince ticaretin bu ülkeler için cazip olmadığını ifade etmiştir¹⁶¹.

¹⁵⁷ Turhan, Gökçe, “Kara Sınırı Komşuları İle Ticaretin Türkiye’nin Kalkınmasına Etkisi-Çekim Modeli Yaklaşımı”, Doktora Tezi. Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 2012.

¹⁵⁸ Aynur Uçkaç, “Türkiye’de Neoliberal Ekonomi Politikaları ve Sosyo-Ekonomik Yansımaları”, **Maliye Dergisi**, 2010.

¹⁵⁹ Yalçınkaya, Hakan. Çoşkun Yalçınkaya, Melih Özçalık, “Avrupa Birliği Sürecinde Türk İmalat Sanayi Dış Ticaretinin Rekabet Gücü:1989-2009 Dönemi VAR Analizi”, **Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, 2009.

¹⁶⁰ Yıldırım, Ertuğrul. Cihan Dura, “Gümrük Birliği’nin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri Konusundaki Literatüre Bir Bakış”, **Erciyes Üniversitesi İBBF Dergisi**, 2007.

¹⁶¹ Zügül, Muhittin. “Reform Ülkelerinin Dış Ticaretinde Barter ve Diğer Ödeme Şekilleri-Kırgızistan Uygulamaları”, Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 1998.

3.2. Materyal ve Metot

Bu araştırmanın ana materyalini, Iğdır ilinde bulunan sınır ticareti yoluyla gelen gıda ürünlerini satın alan tüketiciler oluşturmuştur. Araştırma verileri Iğdır şehir merkezinde yüz yüze yapılan anketler aracılığıyla tüketicilerinin ve firma yetkililerinin yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim seviyesi, gelir seviyesi gibi tanımlayıcı özellikleri dikkate alınarak toplanmıştır. Araştırmada veriler Eylül-Aralık 2012 dönemini içeren 4 aylık bir sürede toplanmıştır.

Çalışmanın kapsamını Iğdır ilinde merkez ilçede yaşayan tüketiciler ile sınır ticareti ile iştigal eden firma ve esnaf oluşturmuştur. **Evreni temsil edecek ana kitlenin tesbiti tam yapılamadığından Ana Kitle Oranlarına Dayalı Basit Tesadüfî Olasılık Yöntemi** kullanılarak tüketiciler açısından, araştırmanın örnekleme 385 kişi olarak belirlenmiştir. Firmalar ve esnaf açısından da, Iğdır Sanayi ve Ticaret Odası verilerinden Iğdır ilinde aktif olarak sınır ticareti yapan firma sayısının 70 firma olduğu tespit edilmiş ve bu sayının azlığı dikkate alınarak **tam sayım** yapılmıştır. Araştırmanın tüketicilere yönelik yürütülecek anket çalışmasının örnek hacminin belirlenmesinde “**Ana Kitle Oranlarına Dayalı Basit Tesadüfî Olasılık Örnekleme**” yöntemine ait aşağıdaki formül kullanılmıştır¹⁶² .

$$n = \left[\frac{z^2}{e} \right] p \cdot q$$

n: Örnek hacmi

z: %95 önem derecesine karşılık gelen standart tablo değeri

p: Sınır ticareti ile gelen ürünleri satın alan tüketicilerin oranı (bu çalışmada bu konuda herhangi bir ön bilgi bulunmadığından 0,50 alınmıştır.)

q: Sınır ticareti ile gelen ürünleri satın almayan tüketicilerin oranı (q=1-p)

e: Örneklemede kabul edilen hata payı (bu çalışmada %5’lik hata kabul edilmiştir.)

Buna göre örnek hacmi;

$$n = \left[\frac{1,96^2}{0,05} \right] 0,5 \cdot 0,5 \cong 385$$

¹⁶²Yakup Erdal ERTÜRK. “Gıda Sanayisinde Kullanılan Kalite Güvence Sistemlerinin Tüketicilerin Satın Alma Davranışlarına Etkisi”, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen bilimleri Enstitüsü, Ankara. 2009.s.34-35.

Tahmini örnek büyüklüğü 385 olarak hesaplanmıştır. Iğdır iline sınır ticareti yoluyla gelen ürünleri satın alan ve almayan tüketicilerin oranını belirleyen bir çalışma yapılmamış olduğundan, yani alışveriş yapanlar (p) ve alışveriş yapmayanlar (q=1-p) hakkında bilgi bulunmadığından, her birinin %50 oranında dağılacığı varsayılmakta ve nüfusu temsil edecek maksimum örneğe ulaşmak için oran %50 alınmaktadır.

Bu çalışmada örnekleme tanımlayan istatistikler, ortalamalar, frekans ve yüzdelik değerlerle ifade edilmişlerdir. Sorular ve değişkenler arası ilişkiler çapraz tablolar kurularak değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular tablo olarak verilmiştir.

Araştırmada anketi cevaplayanların sınır ticareti ile gelen gıda ürünlerini hangi sıklıkla ve miktarda satın aldıkları, satın alma kararında nelerin etkili olduğu, sınır ticaretinin Iğdır ekonomisi üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerinin neler olduğu hakkındaki düşüncelerini anlamak üzere yanıtların önem ve tercih düzeyine göre sıralanması istenerek sıralı veriler elde edilmiştir. Bu sıralı verilerin yorumlanması amacıyla ağırlıklı önem puanları elde edilmiştir. Ağırlıklı önem puanlarının hesaplanmasında her tercihe bir puan verilmesi yolu izlenmiş ve tercihlerin önem düzeyine göre 5, 4, 3, 2 ve 1 katsayıları kullanılmıştır.

3.2.1. Güvenilirlik Analizleri

Faktörlere ilişkin Cronbach's Alpha güvenilirlik katsayıları hesaplanması sonucunda faktörlerin güvenilirliklerinin literatürde kabul gören %70'in üzerinde olduğu ortaya çıkmıştır. Tüketici anket formlarında kullanılan ölçeklerde Cronbach's Alpha güvenilirlik katsayı sırasıyla %0,77, %0,76 ve %0,85, Firma anket formlarında kullanılan ölçeklerde ise Cronbach's Alpha güvenilirlik katsayı sırasıyla %0,75 ve %0,82 olduğu görülmüştür. Sosyal Bilimlerde Alfa değeri 0 ile 1 arası değerler alır ve kabul edilebilir bir değer en az 0,7 olması arzu edilir. Ancak, inceleme türü çalışmalarda bu değer 0,5'e kadar makul kabul edilebileceği de bazı araştırmacılara öngörülmektedir¹⁶³. Buna göre ölçeklerin güvenilir olduğu görülmüştür.

¹⁶³Altunışık, Remzi. Recai Çoşkun, Serkan Bayraktaroğlu, Engin Yıldırım. Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS uygulamalı. 4.Baskı. Sakarya Kitapevi. 2001.s.116.

3.3. Araştırma Bölgesi İle İlgili Genel Bilgiler

3.3.1. Iğdır Tarihi

M.Ö. 5000-4000 yıllarında bugünkü; Azerbaycan, Sürmeli Çukuru ve Doğu Anadolu'da yerleşen Hurrilerden sonra, M.Ö. 3000-2000 yıllarında Mitanniler, Etiler, Asurlular, Kimmerler, Metler, Persler, Sümerliler ve Subailer gibi kavimlerin Orta Asya'dan gelerek Ağrı Dağı yamaçları, Aras Havzası ve Doğu Anadolu'da ikamet ettikleri sanılmaktadır. Iğdır ve çevresi VII. yüzyıla kadar Urartuların elinde kalmış, bu tarihten sonra M.Ö 665 yıllarında atlı göçebe halinde yaşayan İskit-Saka Türkleri Kafkasları aşarak bölgeye gelmişler ve Urartuların hâkimiyetine son vermişlerdir. 1514 Çaldıran Savaşı ve 1534 Tebriz Seferi ile bölge kesin olarak Osmanlılar'ın eline geçmiş ise de Osmanlı Devletinin gelişen siyasi olaylar yüzünden zayıflaması Iğdır'ın kaderini de etkilemiştir. Osmanlı topraklarından çekilen Rusya, diğer yandan da devamlı olarak kukla gibi kullandıkları Ermenileri bölgede büyük bir Ermenistan devleti kurabilecekleri yönünde cesaretlendirmiştir. Ermenilerin "Taşnaksutyan" ve "Hınçak" adındaki terör örgütleri bölgede bir Ermenistan devleti kurmak için akla gelmedik işkence ve katliam yaparak bölgedeki Türk nüfusunu yok etmeye başlamışlardır. Bu katliamlardan günümüze birçok toplu mezar kalmıştır. Nihayet, 14 Kasım 1920 tarihinde 15. Kolordu Komutanı Kazım Karabekir Paşa komutasındaki kahraman Türk ordusunca, Ermenilerin Aras nehrinin kuzeyine püskürtülmesiyle Iğdır ve çevresi kesin olarak Türkiye'nin topraklarının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Nitekim bölgede 14 Kasım tarihleri ilin düşman işgalinden kurtuluşunun yıl dönümü olarak her yıl törenlerle kutlanmaktadır¹⁶⁴.

3.3.2. Coğrafi Durum

Iğdır İli Doğu Anadolu Bölgesinin en doğusunda yer almaktadır. Kuzey ve kuzeydoğu sınırını Aras Nehri ve bu nehrin yatağı boyunca geçen Ermenistan sınırı teşkil eder. Güneydoğusunda ve doğusunda Nahçıvan ve İran, güneyinde Ağrı ili, batı ve kuzeybatısında Kars ili yer almaktadır. Yüzölçümü 3.588 km² dir. Iğdır, Kars iline bağlı bir ilçe iken, ekonomik, sosyal ve coğrafi özellikleri dikkate alınarak, 27.05.1992 tarih ve 3806 sayılı kanun hükmünde kararname ile Türkiye'nin 76. ili olmuştur. İl genelinde toplam 8 belediye bulunmaktadır. Tuzluca, Aralık,

¹⁶⁴ Aksoy, Yasin. Demet Savaş, Sezen Dursun. "Iğdır İlinin Mekânsal Analiz Raporu", Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2012. Iğdır.

Karakoyunlu Iğdır iline bağlı ilçelerdir. Taşburun, Halfeli, Melekli, Hoşhaber belde belediyeleridir. Ayrıca 159 köy ve 100 civarında köy altı mezra bulunmaktadır. Yerleşim daha çok anayol etrafında ve Pamuk Dağı eteklerinde toplanmıştır. Iğdır İli tamamen Aras nehri havzası içinde bulunmakta olup İl sınırları içerisinde önemli akarsular batıda Gaziler Çayı, Buruksu Çayı, Doğuda ise aşağı ve Orta Karasu çaylarıdır.¹⁶⁵ Iğdır ovasını güneyden kuşatan dağlık kütleler batıdan doğuya Durak Dağı (2.811m), Zor Dağı (3.196m), Zor Dağlarında Hacca Tepesi (2.486m), Koroğlu Tepesi (2.895m), Pamuk Dağı (2639m), Büyük Ağrı Dağı (5.137m) ve Küçük Ağrı Dağı (3.896m) sönmüş volkan dağlarından oluşmuştur. Ağrı Dağı en yüksek dağdır ve eteklerinde yaylalar bulunmaktadır. Aras Nehri boyunca doğu-batı doğrultusunda uzanan Iğdır ovası; Batı Iğdır Ovası, Doğu Iğdır Ovası ve Dil Ovasından oluşmaktadır. Ova topraklarında hâkim olan biçimlenme bazalttır. Ova toprakları kireç bakımından zengindir. Ova toprakları genellikle organik madde bakımından fakir durumdadır. Bunun sebebi olarak; kireç fazlalığı, oksidasyonun yüksek oluşu ve tuzlu-alkali sahalarda bitki örtüsünün azlığı veya hiç olmayışını göstermek mümkündür¹⁶⁶. Iğdır'ın iklimi karasal iklimdir yarı kurak iklime sahip olması bitki örtüsünün bozkır olmasına yol açmıştır¹⁶⁷.

3.3.3. Sosyal Durum

3.3.3.1. Nüfus

Cumhuriyet Dönemi'nin ilk nüfus sayımı 1927 yılında yapılmıştır. Bu sayımda 3.716 olan merkez ilçe nüfusu, 1940 yılında yapılan sayımda 9.465'i bulmuştur.¹⁶⁸ 1956 yılından itibaren Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü'nün başlattığı sulama projeleri sonucu artan tarımsal etkinlikler Şehir merkezinde nüfusun artmasına yol açmıştır. Şehrin genel nüfusu ise 2000 sayımlarına göre 168.634'tür. 1990-2000 dönemindeki yıllık ortalama nüfus artış hızı ise %16,8'dir. Nüfus yoğunluğu olarak bir kilometre kareye düşen kişi sayısı, İl genelinde 47 ve İl merkezinde 72 kişidir. Şehrin en büyük nüfus yapısını Azeri Türkleri ve Kürtler oluşturur. İlde Genç bağımlılık oranının yüksek olduğu 20-24 yaş arası erkek

¹⁶⁵ Serhat Kalkınma Ajansı, "Iğdır'ın Sosyo-Ekonomik Durumu ve Uygun Yatırım Alanları", 2013 Şubat. s.9.

¹⁶⁶ Aksoy Yasin ve ark, a.g.e. s.9-12.

¹⁶⁷ Aksoy Yasin ve ark, a.g.e. s.20.

¹⁶⁸ Aksoy Yasin ve ark, a.g.e. s.22.

nüfusun kadın nüfusundan fazla olduğu 60'lı yaşlarda ise kadın nüfusun daha fazla olduğu görülmektedir.¹⁶⁹

3.3.3.2. Eğitim

Iğdır eğitim konusunda birçok açıdan Türkiye ortalamasının altında kalmakla birlikte TRA2 Düzey II Bölgesi (Ağrı, Kars, Iğdır ve Ardahan) ortalamalarının üstünde bulunmaktadır. İldeki eğitim göstergeleri şu şekildedir; Okuma, yazma bilmeyenlerin nüfusa oranı %21,48'dir.

İlkokul mezunlarının nüfusa oranı %23,63 İlköğretim/Ortaokul mezunlarının nüfusa oranı %19,09, Lise veya dengi okul mezunlarının nüfusa oranı %17,26'dır. İlköğretimden sonra eğitime devam etmede gözlenen bu azalmanın bir sebebede ilköğretimde taşınabilir imkânları varken ortaöğretimde bu imkânların olmamasıdır.¹⁷⁰

Iğdır'ın eğitimi konusunda yaşanan en büyük gelişme 2008 yılında Iğdır Üniversitesi'nin kurulmasıdır. Üniversitede yer alan fakülteler; Fen Edebiyat Fakültesi, İlahiyat Fakültesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Mühendislik Fakültesi ve Ziraat Fakültesidir. Iğdır Üniversitesi 2 meslek yüksekokuluna sahiptir.¹⁷¹

3.3.4. Ekonomik Yapı

Iğdır ili ekonomisi ağırlıklı olarak tarıma dayalı olmakla birlikte gelişmeye başlayan sanayi faaliyetleri de bulunmaktadır. Ancak sınır ticareti de ilin ekonomik yapısını önemli ölçüde etkilemektedir. Sınır Ticareti kapsamında yapılan ticaretin Dilucu Gümrük kapısından elde edilen verilerine göre 2012 yılı İl Genel Toplamında İhracat Miktarı: 106.157.823 \$, İthalat Miktarı: 4.398.000 \$'dır¹⁷².

¹⁶⁹ Serhat kalkınma ajansı, a.g.e. s.12.

¹⁷⁰ Serhat kalkınma ajansı, a.g.e. s.26.

¹⁷¹ Aksoy Yasin ve ark, a.g.e. s.59.

¹⁷² Iğdır Valiliği İl planlama Müdürlüğü Brifing Notları, 2013. s.24.

Tablo 3.2 - Iğdır İli Dilucu Gümrük Kapısı Verileri

Sınır Ticareti	2011	2012	2013
İhracat Miktarı	104.389.000	49.772.000	24.027.000
İthalat Miktarı	1.764.325	5.000	
Gelen Araç Sayısı	201.618	129.556	32.604
Giden Araç Sayısı	184.295	120.502	31.083
Gelen Yolcu sayısı	511.877	332.278	79.719
Giden Yolcu Sayısı	487.989	319.534	77.719

Kaynak: Iğdır Valiliği İl Planlama Müdürlüğü Brifing Notları, 2013.

3.3.5. Tarım

3.3.5.1. Bitkisel Üretim

Iğdır ili sulanabilir tarım arazisi 97.041 hektardır. Orman alanı 2.233 hektar, çayır-mera 146.571 hektar, tarım alanı 118.525 hektardır.¹⁷³ Tarım için elverişli alanda şeker pancarı, pamuk, karpuz, domates gibi çeşitli meyve ve sebzeler yetiştirilmektedir. Ovada şeker pancarı üretimi, Erzurum Şeker Fabrikası'nın 1956'da kurulmasından sonra başlamıştır. Ovadaki toplam meyve bahçesi arazisinin 1,525 hektarı (%74) kayısı, 332 hektarı (%16,1) elma, 128 hektarı (%6,2) şeftali, 35 hektarı (%1,7) armut, 10 hektarı (%0,5) diğer meyveler ve 31 hektarı (%1,5) bağ tarımı arazilerinden oluşmaktadır. Ovada kayısı, şeftali ve elma dışındaki meyveler daha çok yöre halkının temel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olduğundan bölge ekonomisinde pek önemli bir yere sahip değildir. Ovada üretilen domatesin ve karpuzun önemli bir kısmı Kars, Ardahan, Ağrı, Bitlis, Muş, Van ve Erzurum gibi illere pazarlanmaktadır. Bunun dışında, soğan, patlıcan, biber, lahana, turp ve fasulye gibi sebzelerin de üretimi yapılmaktadır. İldeki tahıl tarımında yıllara göre büyük dalgalanmalar görülür. Iğdır'ın tarımdaki potansiyeli, beraberinde tarıma dayalı sanayiye de getirmiştir. Bu anlamda Iğdır'da meyve suyu tesisleri, salça tesisi, un fabrikaları, yem fabrikası, süt ve et İşleme tesisleri, bal paketleme, dondurma imalatı gibi tarıma dayalı sanayi tesislerinin olduğu görülmektedir.¹⁷⁴ Bu alanların dışında yumurta tavukçuluğu, yem üretimi, yağ üretimi, bisküvi-gofret ve şekerleme imalatı da yapılmaktadır. Son üç yılda ilde tarıma dayalı sanayi alanında özel sektör tarafından 100 milyon TL tutarında yatırım yapılmış 19 adet işletme açılmış 1152 kişi istihdam edilmiştir.¹⁷⁵ Iğdır'da endüstriyel bitkiler üretimi bölge üretiminin

¹⁷³ Iğdır Valiliği İl planlama Müdürlüğü Brifing Notları, 2013. s.24.

¹⁷⁴ Aksoy Yasin ve ark, a.g.e. s.24-26.

¹⁷⁵ Iğdır Valiliği İl planlama Müdürlüğü Brifing Notları, 2013. s.34.

%16,9'unu, tahıl üretimi %15,5'ini, yem bitkileri üretimi ise %25'ini oluşturmaktadır.¹⁷⁶

3.3.5.2. Hayvancılık

Bölge coğrafi yapısı ve sahip olduğu geniş çayır ve mera varlığı nedeniyle hayvancılığa elverişli durumdadır. İklimin yem bitkisine elverişli olması büyük ve küçükbaş hayvancılığın gelişmesini sağlamıştır. Iğdır'da canlı hayvan ticaretine yönelik olarak çok sayıda Mor Karaman cinsi koyun yetiştirilir. Bu yüzden koyunculuk birinci, sığırcılık ikinci plandadır. Bunları sırasıyla keçi, sığır-manda ve kümes hayvanları izler. Yayla hayatında çadır yapımında kılından yararlanmak için yaylalarda önemli ölçüde kıl keçisi yetiştirilir. Besi hayvancılığı da giderek önem kazanmıştır. Arıcılık faaliyetleri yeterince gelişmemiştir. İlde modern tarım ve hayvancılık gelişme eğilimi göstermektedir.¹⁷⁷

Tablo 3.3 - Iğdır ilinde Hayvancılık

Hayvan Sayısı	Birim	2013
Büyük baş	Baş	124.717
Küçükbaş		865.624
Et üretimi(ton)	Ton	6.000
Süt üretimi (ton)		18.300
Bal üretimi		171.5

Kaynak: Iğdır Valiliği İl planlama Müdürlüğü Brifing Notları, 2013.

3.3.6. Sanayi

Iğdır ilinde sanayi sektörü olarak son dönemlerde özel sektör tarafından 100 milyon TL tutarında yatırım yapılmış; 19 adet işletme açılmış; 1152 kişi istihdam edilmiştir. Organize sanayi bölgesinde inşaat, gıda, yem ve metal sektöründe 10 adet fabrika faaliyete geçmiş, 4 adet fabrika üretim aşamasında, 6 adet fabrika inşaat halinde, 2 adet fabrika ise proje aşamasındadır. Iğdır-Kars devlet yolu üzerinde, şehir merkezine 28 km, havaalanına ise 16 km, mesafede yer alan 200 hektar ve 105 parselden oluşan OSB'nin 67 hektar ve 22 parselden oluşan birinci etabını doğalgaz dışındaki altyapısı tamamlanarak yatırımcılara tahsis edilmiştir. Kars-Iğdır-Aralık-Dilucu demiryolu hattı projesi kapsamında OSB yükleme ve boşaltma istasyonu yapılacaktır¹⁷⁸.

¹⁷⁶ Serhat kalkınma ajansı, a.g.e. s.36.

¹⁷⁷ Iğdır Valiliği İl planlama Müdürlüğü Brifing Notları, 2013. s.5.

¹⁷⁸ Iğdır valiliği İl Planlama Müdürlüğü Brifing Notları, 2013. s.33.

3.4. İğdır İlinde Tüketicilere Yönelik Anket Çalışması Bulguları

3.4.1. Araştırma Alanı İle İlgili Bulgular

Anket çalışması İğdır ilinin farklı mahallerinde ve bazı köylerinde tesadüfi olarak karşılaşılan ve ankete cevap vermeyi kabul eden kişilerle gerçekleştirilmiştir. Ankete cevap veren tüketicilerin %13'ü 7 Kasım Mahaltesinde, %12,2'si Bağlar Mahaltesinde ve %11,2'si Emek mahaltesinde yaşadıklarını bildirmişlerdir. Tablo 3.4'te gösterilmiştir.

Tablo 3.4 - Katılımcıların İğdır Şehir Merkezinde Yaşadıkları Mahalleler ve Köyler

Mahalle Adı	Sayı	Yüzde	Mahalle Adı	Sayı	Yüzde
12 Eylül Mah.	6	1,6	Işık Mah.	3	0,8
14 Kasım Mah.	26	6,8	İnönü Mah.	1	0,3
7 Aralık Mah.	2	0,5	Karaağaç Mah.	24	6,2
7 Kasım Mah.	51	13,2	Karabağ Mah.	1	0,3
Ali kamerli Mah.	7	1,8	Karakuyu Köyü	1	0,3
Aşağı Çamurlu Köyü	1	0,3	Kışla Mah.	26	6,8
Atatürk Mah.	19	4,9	Konaklı Mah.	11	2,9
Bağlar Mah.	47	12,2	Köpler Mah.	1	0,3
Baharlı Mah.	4	1,0	Melekli Kasabası	5	1,3
Cumhuriyet Mah.	21	5,5	Özdemir Köyü	1	0,3
Çimen Mah.	1	0,3	Selahhadin Eyubi	1	0,3
Dağlılar Mah.	1	0,3	Söğütlü Mah.	27	7,0
Doktorlar Sitesi	1	0,3	Şehitlik Mah.	1	0,3
Emek Mah.	43	11,2	Tacirli Köyü	5	1,3
Engin Alan Köyü	1	0,3	Topcular Mah.	35	9,1
Hakveys Mah.	2	0,5	Trafik Mah.	1	0,3
Halfeli Mah.	4	1,0	Valiyolu	1	0,3
Hürriyet Mah.	1	0,3	Zülfikar köyü	1	0,3
İğdırmava mah	1	0,3			

3.4.2. Tüketicilerin Yaşadıkları Yerler

Tüketicilerin %89,6'sı şehir merkezinde yaşadığını bildirirken, %4,2'si il'e bağlı beldede yaşadığını, %3,1'i il'e bağlı merkez köyde ve %2,9'u ilçe merkezinde yaşadığını beyan etmiştir (Tablo 3.5).

Tablo 3.5 -Tüketicilerin Yaşadıkları Yerler

Yaşadıkları Yerler	Sayı	Yüzde
Şehir Merkezi	345	89,6
İl'e Bağlı Kasaba/Belde	16	4,2
İle Bağlı Merkez Köy	12	3,1
İlçe Merkezi	11	2,9
İlçeye bağlı köy,	1	0,3
Toplam	385	100,0

3.4.3. Ankete Katılanların Demografik Özellikleri

Araştırmanın bundan sonraki bölümlerinde ankete cevap veren deneklere “tüketici” denilecektir. Tüketicilerin %78,2’si erkek ve %21,8’i kadındır. Tüketicilerin %58,4’ü evli, %37,7’si bekâr, %2,1’i dul ve %1,8’i de boşanmıştır. Tüketicilerin yaşlarına göre dağılımlarına bakıldığında; Tüketicilerin %44,2’sinin 21-30 yaş aralığında olduğu, 31-40 yaş aralığında olanların %31,7’sini ve %13,8’i nin ise 31-40 yaş aralığında olduğu görülmektedir (Tablo 3.6).

Tablo 3.6 - Tüketicilerin Demografik Özellikleri

Demografik Özellikler	Toplam	
	Sayı	Yüzde
Cinsiyet		
Kadın	84	21,8
Erkek	301	78,2
Toplam	385	100
Medeni Durum		
Evli	225	58,4
Bekâr	145	37,7
Dul	8	2,1
Boşanmış	7	1,8
Toplam	385	100
Yaş Dağılımı		
0-20 yaş	12	3,1
21-30 yaş	170	44,2
31-40 yaş	122	31,7
41-50 yaş	53	13,8
51-60 yaş	19	4,9
61-70 yaş	5	1,3
71-80 yaş	4	1,0
Toplam	385	100

3.4.4. Tüketicilerin Aile Büyüklükleri

Tüketicilerin aile büyüklüklerine göre dağılımlarına bakıldığında; katılımcıların %34,8'inin 6 kişiden daha kalabalık ailelere sahip kişiler olduğu, bunu sırasıyla %20,8 ile 4 kişiden oluşan aileler, %19,7 ile 5 kişiden oluşan hane genişliğine sahip olanların izlediği görülmüştür. İki ve daha az sayıda kişiden oluşan hanelere sahip olanların oranı toplamda %13'tür. Anket verilerine göre en kalabalık hane genişliğine sahip tüketici ailesi ise 18 kişi olduğu görülmüştür (Tablo 3.7).

Tablo 3.7 - Tüketicilerin Aile Büyüklükleri

Aile Büyüklükleri	Sayı	Yüzde
6 ve daha kalabalık aile	134	34,8
4 kişilik aile	80	20,8
5 kişilik aile	76	19,7
3 kişilik aile	45	11,7
1 kişilik aile	25	6,5
2 kişilik aile	25	6,5
Toplam	385	100,0

3.4.5. Tüketicilerin Ailelerinde Çalışan Kişi Sayısı

Tüketicilerin %53'ü ailesinde sadece bir kişinin çalıştığını ifade ederken, %32,7'si ailesinde 2 kişinin çalıştığını ifade etmişlerdir. Tüketicilerin %8,6'sı ailesinde 3 kişinin çalıştığını, %3,9'u ailesinde 4 kişinin çalıştığını ve %1,8'i de ailesinde 5 ve üzerinde kişinin çalıştığını ifade etmişlerdir (Tablo 3.8).

Tablo 3.8 - Tüketicilerin Ailelerinde Çalışan Kişi Sayısı

Çalışan Sayısı	Sayı	Yüzde
1 kişi	204	53,0
2 kişi	126	32,7
3 kişi	33	8,6
4 kişi	15	3,9
5 kişi ve üzeri	7	1,8
Toplam	385	100,0

3.4.6. Tüketicilerin Çocuk Sayıları Oranı

Tüketicilerin %17,1'i ailelerinde çocuk olmadığını bildirirken, %22,1'i iki, %18,2'si beş ve daha fazla çocuk sahibi olduğunu söylemişlerdir. Tüketicilerin

%17,9'u ise üç, %13,8'i bir çocuk sahibi olduğunu ve %10,9'u dört çocuğunun bulunduğunu bildirmiştir (Tablo 3.9).

Tablo 3.9 - Tüketicilerin Çocuk Sayıları Oranı

Çocuk Sayısı	Sayı	Yüzde
1 kişi	53	13,8
2 kişi	85	22,1
3 kişi	69	17,9
4 kişi	42	10,9
5 kişi ve üzeri	70	18,2
Çocuksuz	66	17,1
Toplam	385	100,0

3.4.7. Eğitim Durumlarına Göre Dağılım Yüzdeleri

Tüketicilerin eğitim durumlarına göre dağılımları bakıldığında; katılımcıların en kalabalık grubunu %33,2 ile lise mezunları oluştururken, sırasıyla %18,7'sini ön lisans mezunları, %16,4'ünü lisans mezunları, %13'ünü ortaokul mezunları, %13'ünü ilkokul mezunları oluşturmuştur (Tablo 3.10).

Tablo 3.10 - Eğitim Durumlarına Göre Dağılım Yüzdeleri

Eğitim Seviyesi	Sayı	Yüzde
Lise	128	33,2
Ön Lisans	72	18,7
Lisans	63	16,4
İlkokul	50	13,0
Ortaokul	50	13,0
Yüksek Lisans	18	4,7
Doktora	4	1,0
Toplam	385	100,0

3.4.8. Tüketicilerin Mesleklerine Göre Dağılımı

Tüketicilerin %63,4'ü özel sektör çalışanı ya da işvereni olarak bildirirken, %28,8'i mesleğini devlet memuru ve %2,1'i de çiftçi olduğunu ifade etmişlerdir. Emekli olanların oranı %3,4 ve ev hanımı olanların oranı ise %2,3'tür (Tablo 3.11).

Tablo 3.11 - Tüketicilerin Mesleklerine Göre Dağılımı

Meslekler	Sayı	Yüzde
Özel Sektör	244	63,4
Devlet Memuru	111	28,8
Emekli	13	3,4
Ev Hanımı	9	2,3
Çiftçi	8	2,1
Toplam	385	100,0

3.4.9. Tüketicilerin Kişisel Aylık Gelirlerine Göre Dağılımları

Mesleklerini özel sektör olarak bildiren katılımcıların meslekleri: Aktar, antrenör, arazi formeni (ustabaşı), asansörcü, aşçı, ayakkabıcı, bakkal, bankacı, bayan kuaförü, bayan terzisi, berber, bilgisayar teknisyeni, bisiklet satıcısı, boyacı, bulaşıkçı, büroda eleman, cafe işletmecisi, çeyizci, demirci, depocu, dikiş öğretmeni, diş teknisyeni, eczacı, eczacı kalfası, elektrikçi, esnaf, fırıncı, fotoğrafçı, galerici, garson, gazeteci, gözlükçü, güvenlik görevlisi, halı ustası, imam, inşaatçı, işletmeci, kantinci, kasiyer, kiraathane işletmecisi, kırtasiyeci, kozmetikçi, kuaför, kunduracı, kuruyemişiçi, kuyumcu, lokantacı, mağazacı, manav, marangoz, minibüşçü, mobilyacı, muavin, muhasebeci, nakliyecisi, nalbur, oto aksesuar satıcısı, oto yıkamacı, pastacı, perdecisi, reyon yöneticisi, satış elemanı, sekreter, serbest meslek, sınır ticareti yapan, sigortacı, sporcu, şarküteri sahibi, şef, şirket elemanı, şoför, teknik servis, tekniker, teknisyen, tekstilci, telefoncu, tesisatçı, toptancı, tuhafiyeci, turizm, usta öğretici, züccaciyecidir.

Tüketicilerin en düşük aylık kişisel gelir 300 TL bildirilirken, en yüksek 10.000 TL aylık kişisel geliri bildirilmiştir. Tüketicilerin kişisel aylık gelirlerine göre dağılımları bakıldığında tüketicilerin %56,9'unun 1.000 TL-2.999 TL arasında değişen kişisel gelire sahip olduğunu, %35,4'ü 1.000 TL altı gelir grubunda olduğunu ve %7,8'i 3.000 TL üzerinde gelire sahip olduğunu bildirmiştir (Tablo 3.12).

Tablo 3.12 - Tüketicilerin Kişisel Aylık Gelirlerine Göre Dağılımları

Gelir Grupları	Sayı	Yüzde
500 TL'den az	36	9,4
500-999 TL	100	26,0
1.000-1.499 TL	66	17,1
1.500-1.999 TL	100	26,0
2.000-2.999 TL	53	13,8
3.000-3.999 TL	19	4,9
4.000-4.999 TL	3	0,8
5.000 TL ve daha fazla	8	2,1
Toplam	385	100,0

3.4.10. Tüketicilerin Ailelerin Aylık Gelir Seviyesine Göre Dağılımları

Tüketicilerin ailelerinin aylık toplam gelirlerine göre dağılımları Tablo 3.13'da verilmiştir. Tabloya göre tüketicilerin %65,8'inin 1.000 TL-2.999 TL arasında değişen aylık toplam aile gelirine sahip olduklarını bildirirken, %16,1'i

toplam aile gelirlerinin 1.000 TL altı ve %18,2'si de 3.000 TL ve üzerinde aylık toplam aile gelirine sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Ankete cevap veren tüketiciler aylık toplam aile gelirlerini en düşük 300 TL olarak bildirirken, en yüksek 15.200 TL aylık toplam aile geliri bildirilmişlerdir.

Tablo 3.13 - Tüketicilerin Ailelerin Aylık Gelir Seviyesine Göre Dağılımları

Gelir Grupları	Sayı	Yüzde
500 TL'den az	11	2,9
500-999 TL	51	13,2
1.000-1.499 TL	65	16,9
1.500-1.999 TL	98	25,5
2.000-2.999 TL	90	23,4
3.000-3.999 TL	41	10,6
4.000-4.999 TL	11	2,9
5.000 TL ve daha fazla	18	4,7
Toplam	385	100,0

3.4.11. Tüketicilerin Çalıştıkları İş Haricinde Ek Gelirleri

Tüketicilerin %16,6'sı çalıştığı işin dışında ek geliri olduğunu bildirirken, %83,4'ü ise işi dışında ek gelire sahip olmadığını bildirmişlerdir (Tablo 3.14).

Tablo 3.14 - Tüketicilerin Çalışılan İş Haricinde Ek Gelirleri

Çalışılan iş haricinde ek gelir	Sayı	Yüzde
Evet	64	16,6
Hayır	321	83,4
Toplam	385	100,0

3.4.12. Tüketicilerin Otomobil Sahipliği Yüzdesi

Tüketicilerin %34,8'i otomobil sahibi olduğunu bildirirken, tüketicilerin %65,2'si otomobilinin olmadığını bildirmiştir (Tablo 3.15).

Tablo 3.15 - Tüketicilerin Otomobil Sahipliği Yüzdesi

Otomobil sahipliği	Sayı	Yüzde
Evet	134	34,8
Hayır	251	65,2
Toplam	385	100,0

3.4.13. Tüketicilerin Oturdukları Evin Sahipliğine Göre Dağılım Oranları

Tüketicilerin %65,5'i oturduğu evin kendisine ait olduğunu, %34,5'i ise kendisine ait olmadığını beyan etmiştir. Oturduğu evin kendisine ait olmadığını

bildirenlerin %32,5'i kirada, %0,3'ü eşinin evinde, %0,3'ü lojmanda ve %1,6'sı aileye ait bir konutta oturduklarını ifade etmişlerdir (Tablo 3.16).

Tablo 3.16 -Tüketicilerin Oturdukları Evin Sahipliğine Göre Dağılım Oranları

Ev sahipliği	Sayı	Yüzde
Evet	252	65,5
Aileye ait	6	1,6
Eşe ait	1	0,3
Kira	125	32,5
Lojman	1	0,3
Hayır	133	34,5
Toplam	385	100,0

3.4.14. Ailesinde Sınır Ticareti Yapan Kişilerin Akrabalık Dereceleri

Tüketicilerin %88,1'i ailesinde sınır ticareti ile iştiğal eden kimse olmadığını bildirirken, %11,9'u ailesinde ya da akrabaları arasında sınır ticareti yapanların bulunduğunu bildirmiştir (Tablo 3.17).

Tablo 3.17 - Ailesinde Sınır Ticareti Yapan Kişilerin Akrabalık Dereceleri

Akrabalık derecesi	Sayı	Yüzde
Kendim	13	3,4
Kardeşim	10	2,6
Amcam	6	1,6
Ağabeyim	6	1,6
Babam	3	0,8
Oğlum	2	0,5
Eniştem	2	0,5
Dayım	2	0,5
Yeğenim	1	0,3
Eşim	1	0,3
Evet, var diyenlerin toplamı	46	11,9
Hayır	339	88,1
Toplam	385	100,0

3.4.15. Ailesinde Sınır Ticareti Yapanların Ticaret Yaptığı Ürün Çeşitleri

Tüketicilerin ailesinde sınır ticareti yapanların uğraştıkları iş alanlarını, sırasıyla %2,9'u gıda sektörü, % 1,3'ü petrol ve ürünleri ticareti ve %1,3'ü de tek el ürünleri ticareti yaptığını ifade etmiştir (Tablo 3.18).

Tablo 3.18 - Ailesinde Sınır Ticareti Yapanların Ticaret Yaptığı Ürün Çeşitleri

Ürün Çeşitleri	Sayı	Yüzde		Sayı	Yüzde
Çeyizlik eşya	1	0,3	Mobilya malzemeleri	1	0,3
Gıda	11	2,9	Mutfak eşyası ve oyuncak	1	0,3
Gıda ve Oyuncak	1	0,3	Nakliye	1	0,3
Gıda ve petrol ürünleri	2	0,5	Orman ürünleri	1	0,3
Gıda, inşaat, tekstil ve kozmetik	1	0,3	Petrol ve ürünleri	5	1,3
Gıda, petrol ürünleri ve tekelle	1	0,3	Sigara, çay, muz, alkollü içecek	1	0,3
Her türlü gıda ve inşaat	1	0,3	Tekelle ürünleri	5	1,3
Her türlü ürün	2	0,5	Tekelle ürünleri ve petrol ürünleri	2	0,5
Hurda demir, Plastik hammaddesi	1	0,3	Tekstil	1	0,3
İnşaat malzemeleri	2	0,5	Telefon	1	0,3
Mobilya	2	0,5	Züccaciye	1	0,3

3.4.16. Tüketicilere Göre İğdır'a En Çok Mal Satan Ülkeler

Tüketicilerin %46,8'i sınır ticareti kapsamında İğdır'a en çok mal satan ülkenin Nahcivan olduğunu ifade ederken, tüketicilerin %44,4'ü de sınır ticareti kapsamında İğdır'a en çok mal satan ülkenin İran olduğunu söylemişlerdir. Tüketicilerin %8,6'i ise en çok mal satan ülkenin Azerbaycan olduğunu ve %0,3'lük kısmı da Ermenistan olduğunu söylemektedirler. (Tablo 3.19).

Tablo 3.19 - Tüketicilere Göre İğdır'a En Çok Mal Satan Ülkeler

Ülkeler	Sayı	Yüzde
Nahcivan	180	46,8
İran	171	44,4
Azerbaycan	33	8,6
Ermenistan	1	0,3
Toplam	385	100,0

3.4.17. Sınır Ticaretiyle Gelen Ürünler İle Kaçakçılıkla Gelen Ürünlerin Ayrımı

Tüketicilerin %79,7'si sınır ticareti ile gelen ürün ile kaçak ürünleri ayırt edebildiklerini ifade ederken, %20,3'ü sınır ticareti yoluyla gelen ürün ile kaçak yolla gelen ürünlerde bu ayrımı yapamadığını söylemişlerdir (Tablo 3.20).

Tablo 3.20 - Sınır Ticaretiyle Gelen Ürünler İle Kaçakçılıkla Gelen Ürünlerin Ayırımı

Ürünleri Ayırt Etme	Sayı	Yüzde
Evet, ayırt edebiliyorum	307	79,7
Hayır, ayırt edemiyorum	78	20,3
Toplam	385	100,0

3.4.18. Tüketicilerin Fiyatı Aynı Olan Ürünleri Satın Alırken Kaçak ve Sınır Ticareti İle Gelen Bir Ürün Olmasının Satın Alma Kararlarına Etki Oranları

Tüketicilerin %62,1'i fiyatı aynı olan bir ürünü satın alırken kaçak ya da sınır ticareti ile gelen bir ürün olmasının satın alma kararlarını etkilediğini ifade etmişlerdir. %14,3'ü satın alma kararını bazen etkilediğini ifade ederken, %23,6'sı da fiyatı aynı olan ürünleri satın alırken kaçak ve sınır ticareti ile gelen bir ürün olmasının satın alma kararını etkilemediğini belirtmişlerdir (Tablo 3.21).

Tablo 3.21 - Tüketicilerin Fiyatı Aynı Olan Ürünleri Satın Alırken Kaçak ve Sınır Ticareti İle Gelen Bir Ürün Olmasının Satın Alma Kararlarına Etki Oranları

Satın alma kararına etkisi	Sayı	Yüzde
Evet	239	62,1
Hayır	91	23,6
Bazen	55	14,3
Toplam	385	100,0

3.4.19. Tüketicilerin Sınır Ticareti İle Gelen Ürünleri Satın Alma Sıklıkları

Tüketicilerin %39,7'si sınır ticareti ile gelen ürünleri sıklıkla satın almadığını söylerken, %33'ü bazen satın aldığını ve %27,3'ü de sıklıkla satın aldığını beyan etmişlerdir (Tablo 3.22).

Tablo 3.22 - Tüketicilerin Sınır Ticareti İle Gelen Ürünleri Satın Alma Sıklıkları

Satın alma sıklığı	Sayı	Yüzde
Evet	105	27,3
Hayır	153	39,7
Bazen	127	33,0
Toplam	385	100,0

3.4.20. Sınır Ticaretine Konu Olan ve Sıklıkla Satın Alınan Ürün Çeşitleri

Tüketiciler sınır ticareti yoluyla gelen ürün çeşitleri içinde çok fazla satın aldıkları ürünün petrol olduğunu bildirirken, bunu sırasıyla gıda ürünleri ve elektronik ürünlerinin izlediğini söylemişlerdir (Tablo 3.23).

Tablo 3.23 - Sınır Ticaretine Konu Olan ve Sıklıkla Satın Alınan Ürün Çeşitleri

Ürünleri Satın Alma sıklığı	Ortalama	Standart Hata
Petrol	4,22	1,263
Gıda maddeleri	3,47	1,423
Elektronik	2,76	1,511
Kozmetik	2,24	1,347
Tekstil-Konfeksiyon	1,85	1,171
Kimyasal Maddeler	1,63	1,000
Nalburiye	1,63	1,028
İlaç	1,62	1,047
Mobilya	1,56	0,908
İnşaat malzemeleri	1,56	0,934
Altın	1,48	0,936
Orman Ürünleri	1,46	0,946

Değerlendirme Ölçeği:0-1:Hiç, 1-2:Çok Az, 2-3:Az, 3-4:Orta, 4-5:Fazla, 5+: Çok Fazla.

3.4.21. Sınır Ticareti İçin Yurtdışından Gelenlerin Satın Aldıkları Mallar

Tüketicilere göre yurtdışından sınır ticareti yapmak üzere Iğdır'a gelenler ekseriyetle tekstil ve konfeksiyon ürünleri satın aldığını, bunun sırasıyla gıda maddeleri, kozmetik ve mobilya ve diğer mallar takip etmektedir (Tablo 3.24).

Tablo 3.24 - Sınır Ticareti İçin Yurtdışından Gelenlerin Satın Aldıkları Mallar

Türkiyeden Satın Alınan Mallar	Ortalama	Standart Hata
Tekstil-Konfeksiyon	3,93	1,507
Gıda maddeleri	3,71	1,487
Kozmetik	2,53	1,738
Mobilya	2,20	1,582
İnşaat malzemesi	2,20	1,634
Elektronik	1,92	1,596
Nalburiye	1,77	1,646
Altın	1,72	1,540
İlaç	1,62	1,545
Orman ürünleri	1,39	1,456
Kimyasal maddeler	1,28	1,370
Petrol	1,25	1,699

Değerlendirme Ölçeği:0-1:Hiç, 1-2:Çok Az, 2-3:Az, 3-4:Orta, 4-5:Fazla, 5+: Çok Fazla.

3.4.22. Tüketicilerin Sınır Ticareti İle Gelen Ürünleri Satın Alma Nedenleri

Tüketicilerin sınır ticareti ile gelen ürünleri satın alma sebebi olarak, en çok bu ürünlerin fiyatlarının uygun olmasını göstermişlerdir. Bunun sırasıyla bol ürün çeşidinin olması, bulunabilir olması, dost tavsiyesi ve damak zevkine uygun olması, ürünlerin kaliteli olması, alışkanlık yüzünden, yabancı ürünlere özenme, reklam yapılması, ürünlerin değiştirilebilme imkânı ve tedavi maksadıyla satın aldıklarını bildirmişlerdir (Tablo 3.25).

Tablo 3.25 - Tüketicilerin Sınır Ticareti İle Gelen Ürünleri Satın Alma Nedenleri

Satın alma kararını etkileyen nedenler	Ortalama	Standart Hata
Fiyatların uygunluğu	4,11	1,276
Bol ürün çeşidinin olması	3,33	1,618
Bulunabilir olmaları	2,96	1,576
Dost Tavsiyeleri	2,66	1,568
Damak zevkine uygunluğu	2,62	1,547
Ürünlerin kaliteli olması	2,41	1,478
Alışkanlık yüzünden	2,41	1,511
Yabancı ürünlere özenme	2,23	1,496
Reklam yapılması	1,90	1,411
Ürünlerin değiştirilebilme imkânı	1,84	1,318
Tedavi maksadıyla	1,73	1,384

Değerlendirme Ölçeği:0-1:Fikrim Yok, 1-2:Kesinlikle Katılmıyorum, 2-3:Katılmıyorum, 3-4:Kararsızım, 4-5:Katılıyorum, 5+:Kesinlikle Katılıyorum.

3.22. Iğdır İline Sınır Ticareti Yoluyla Gelen Ürünler

Sınır ülkelerine yakınlığı nedeniyle yapılan sınır ticareti kapsamında; Iğdır iline gelen ürünler sırasıyla; bakliyat, peynir, eritme peynir, baharat, hurma, çay, ceviz, pirinç, kaymak, kavun, karpuz, nar, domates, patlıcan, et, et mamülleri, konserve balık, şekerleme, şeker, çikolata gibi gıda ürünleri ile sigara, akaryakıt, tekstil ve konfeksiyon ürünleri, kozmetik, mobilya ve ilaç, otomobil yedek parçaları, elektronik ürünler, alkol ve diğer ürünlerdir. Bu ürünler içinde daha çok akaryakıt, baharat, pirinç, domates, karpuz, kavun, şekerleme, çay gibi ürünlerin daha çok tüketildiği, tüketimdeki tercihlerinde ise kolay bulunması ve fiyatının uygunluğu, alışkanlıklar gibi faktörlerin etkili olduğu görülmektedir.

3.4.23. Sınır Ticareti Yoluyla Gelen Ürünlerin Sağlığa Etkisi

Tüketicilerin %49,6'sı sınır ticareti yoluyla gelen ürünlerin sağlıklarını olumlu ya da olumsuz etkilemediğini, %21,6'sı olumlu etkilediğini, %4,7'si genellikle olumlu bazen olumsuz etkilediğini, %2,3'ü ise sağlığı genellikle olumsuz bazen olumlu etkilediğini ve %2,1'si de olumsuz etkilediğini bildirmiştir. Tüketicilerin %19,7'si de bu konuda fikir beyan etmemişlerdir (Tablo 3.26).

Tablo 3.26 - Sınır Ticareti Yoluyla Gelen Ürünlerin Sağlığa Etkisi

Sağlığa Etkisi	Sayı	Yüzde
Olumlu ya da olumsuz etkilemedi	191	49,6
Olumlu etkiledi	83	21,6
Fikrim yok	76	19,7
Genellikle olumlu bazen Olumsuz etkiledi	18	4,7
Genellikle olumsuz bazen Olumlu etkiledi	9	2,3
Olumsuz etkiledi	8	2,1
Toplam	385	100,0

3.4.24. Sınır Ticareti Yoluyla Gelen Ürünlerin Aile Bütçelerine Katkısı

Tüketicilerin %66'sı sınır ticareti yoluyla gelen ürünlerin aile bütçelerine olumlu katkı sağladığını bildirirken, %14'ü sınır ticareti yoluyla gelen ürünlerin aile bütçelerine herhangi bir katkısının olmadığını bildirmişlerdir. Tüketicilerin %20'si de bu konuda fikrinin olmadığını söylemişlerdir (Tablo 3.27).

Tablo 3.27 - Sınır Ticareti Yoluyla Gelen Ürünlerin Aile Bütçesine Katkısı

Aile Bütçesine Katkısı	Sayı	Yüzde
Evet	254	66,0
Hayır	54	14,0
Fikrim Yok	77	20,0
Toplam	385	100,0

3.4.25. Sınır Ticaretinin Bölge Esnafına ve Ticaret Erbabına Etkisi

Tüketicilerin %57,9'u sınır ticaretinin bölge esnafını ve ticaret erbabını olumlu yönde etkilediğini, %12,5'i sınır ticaretinin genellikle olumlu bazen olumsuz etkilediğini, %7'si olumlu ya da olumsuz etkilemediğini bildirirken, %7'si de olumsuz etkilediğini bildirmiştir. Tüketicilerin %12,2'si de bu konuda fikrinin olmadığını söylemişlerdir (Tablo 3.28).

Tablo 3.28 - Sınır Ticaretinin Bölge Esnafına ve Ticaret Erbabına Etkisi

Esnaf ve Ticaret Erbabına Etkileri	Sayı	Yüzde
Olumlu etkiledi	223	57,9
Genellikle olumlu bazen olumsuz etkiledi	48	12,5
Fikrim yok	47	12,2
Olumlu ya da olumsuz etkilemedi	27	7,0
Olumsuz etkiledi	27	7,0
Genellikle olumsuz bazen olumlu etkiledi	13	3,4
Toplam	385	100,0

3.4.26. Sınır Ticaretinde Yaşanılan En Büyük Olumsuzluk Halleri

Tüketicilerin %78,2'si sınır ticaretinde yaşanan en büyük olumsuzluğun yerli ürünlerin fiyatını düşürüyor olması olduğunu belirtirken, %6'sı yerli üreticiyi olumsuz etkiliyor olması, %3,6'sı da gelen ürünlerin garantisinin olmaması ve

%2,9'u da muhatap bulunmamasının yaşanan en büyük olumsuzluk olduğunu söylemişlerdir (Tablo 3.29).

Tablo 3.29 - Sınır Ticaretinde Yaşanılan En Büyük Olumsuzluk Halleri

En Büyük olumsuzluk halleri	Sayı	Yüzde
Fiyatları düşürmesi	301	78,2
Yerli üreticiyi olumsuz etkiliyor	23	6,0
Ürünlerin garantisi yok	14	3,6
Muhatap bulunmaması	11	2,9
Sınırdaki yaşanan uygulamalar	10	2,6
Haksız rekabete sebep oluyor	6	1,6
Kaçakçılığı artırması	6	1,6
Vergi kaçınılmasına sebep oluyor	5	1,3
Ürünlerin kalitesi düşük	4	1,0
Sınır kapılarının kapanması	2	0,5
Cevapsız	2	0,5
Yerli mallarının satışını düşürüyor	1	0,3
Toplam	385	100,0

3.4.27. Sınır Ticaretinin Olumsuz Etkilerine Karşı Yapılması Gerekenler

Tüketicilerin %4,9'u sınır ticaretinin olumsuz etkilerine karşın olduğu gibi devam etmesi görüşünü savunurken, %30,6'sı yasal boşlukların giderilmesi şartıyla devam etmeli görüşündedir. Ancak tüketicilerin %12,7'si sınır ticaretinin kalite ve kontrol standartları getirilerek kısıtlanması gerektiğini, %11,7'si ise kalite ve kontrol standartları getirilerek oldukça kısıtlanması gerektiğini ve %10,1'i de yasaklanması gerektiğini ifade etmişlerdir. Tüketicilerin %29,9'u ise bu konuda fikrinin olmadığını ifade etmiştir (Tablo 3.30).

Tablo 3.30 - Sınır Ticaretinin Olumsuz Etkilerine Karşı Yapılması Gerekenler

Alınacak Önlemler	Sayı	Yüzde
Yasal boşluklar giderilmek şartıyla devam etmeli	118	30,6
Fikrim yok	115	29,9
Kalite ve kontrol standartları getirilerek kısıtlanmalı	49	12,7
Kalite ve kontrol standartları getirilerek oldukça kısıtlanmalı	45	11,7
Yasaklanmalı	39	10,1
Olduğu gibi devam etmeli	19	4,9
Toplam	385	100,0

3.4.28. Ucuz Ürünlerden Olumsuz Etkilenen Kesimler

Tüketicilerin %35,1'i sınır ticareti yoluyla gelen ucuz ürünlerin olumsuzluklarından en çok etkilenen meslek grubunun gıda imalatçıları olduğunu söylerken, %18,4'ü çiftçiler olduğunu, %16,9'u perakende satıcılar ve %15,3'üne göre ise toptancıların olumsuz etkilendiğini ifade etmişlerdir (Tablo 3.31).

Tablo 3.31 - Ucuz Ürünlerden Olumsuz Etkilenen Kesimler

En çok olumsuz etkilenen kesimler	Sayı	Yüzde
Gıda imalatçıları	135	35,1
Çiftçiler	71	18,4
Perakende satıcılar	65	16,9
Toptancılar	59	15,3
Diğerleri	19	4,9
Bireysel tüketiciler	14	3,6
Ulaştırma sektörü	13	3,4
Nakliyeciler	9	2,3
Toplam	385	100,0

3.4.29. Ucuz Ürünlerden En Çok Olumlu Etkilenen Kesimler

Tüketicilerin %72,2'si sınır ticareti ile gelen ucuz ürünlerden en olumlu etkilenen kesimin bireysel tüketiciler olduğunu söylerken, tüketicilerin %6,2'si çiftçilerin, %5,7'si nakliyecilerin, %4,4'ü toptancıların, %4,4'ü ulaştırma sektörünün, %4,2'si perakende satıcılarının ve %2,9'u da gıda imalatçıların olumlu etkilendiğini düşünmektedir (Tablo 3.32).

Tablo 3.32 - Ucuz Ürünlerden En Çok Olumlu Etkilenen Kesimler

En çok olumlu etkilenen kesimler	Sayı	Yüzde
Bireysel tüketiciler	278	72,2
Çiftçiler	24	6,2
Nakliyeciler	22	5,7
Toptancılar	17	4,4
Ulaştırma sektörü	17	4,4
Perakende satıcılar	16	4,2
Gıda imalatçıları	11	2,9
Toplam	385	100,0

3.4.30. Sınır Ticaretinin Şehir Ekonomisine Katkısı

Tüketicilerin %80,3'ü sınır ticaretinin şehir ekonomisine katkısının olumlu olduğunu bildirirken, %4,7'si sınır ticaretinin şehir ekonomisine katkısının olumsuz

olduğunu bildirmiştir. Tüketicilerin %15,1'i ise sınır ticaretinin şehir ekonomisine katkısı hakkında fikrinin olmadığını bildirmiştir (Tablo 3.33).

Tablo 3.33 - Sınır Ticaretinin Şehir Ekonomisine Katkısı

Şehir ekonomisine katkısı	Sayı	Yüzde
Evet	309	80,3
Hayır	18	4,7
Fikrim Yok	58	15,1
Toplam	385	100,0

3.4.31. Sınır Ticaretinin Iğdır İlinde İstihdama Etkisi

Tüketicilerin %53,2'si sınır ticaretinin Iğdır ilinde istihdamı artırdığını, %15,8'i kısmen artırdığı söylerken, %11,7'si istihdama herhangi bir etkisinin olmadığını söylemiştir. Tüketicilerin %19,2'si de sınır ticaretinin istihdama etkisi konusunda fikrinin olmadığını söylemiştir (Tablo 3.34).

Tablo 3.34 - Sınır Ticaretinin Iğdır İlinde İstihdam Etkisi

İstihdam etkisi	Sayı	Yüzde
İstihdam artırdı	205	53,2
İstihdamı kısmen artırdı	61	15,8
İstihdama herhangi bir etkisi olmadı	45	11,7
Fikrim yok	74	19,2
Toplam	385	100,0

3.4.32. Sınır Ticaretinin Şehirden Göçe Etkisi

Tüketicilerin %58,7'si sınır ticaretinin şehirden göçe etkisinin olmadığını, %8,1'i şehirden göçü kısmen artırdığı ve %7'si de şehirden göçü artırdığını düşünmektedir. Tüketicilerin %26,2'si de sınır ticaretinin şehirden göçe etkisi konusunda fikrinin olmadığını ifade etmiştir (Tablo 3.35).

Tablo 3.35 - Sınır Ticaretinin Şehirden Göçe Etkisi

Sınır ticaretinin şehirden göçe etkisi	Sayı	Yüzde
Herhangi bir etkisi olmadı	226	58,7
Şehirden göçü kısmen attırdı	31	8,1
Şehirden göçü artırdı	27	7,0
Fikrim yok	101	26,2
Toplam	385	100,0

3.4.33. Sınır Ticaretinin Şehire Göçe Etkisi

Tüketicilerin %53,5'i sınır ticaretinin şehire göçü artırdığını, %13,8'inin sınır ticaretinin şehire göçü kısmen artırdığı ve %16,4'ü de şehire göçe herhangi bir

etkisinin olmadığını düşünmektedir. Tüketicilerin %16,4'ü de sınır ticaretinin şehire göçe etkisi konusunda fikrinin olmadığını ifade etmiştir (Tablo 3.36).

Tablo 3.36 - Sınır Ticaretinin Şehire Göçe Etkisi

Sınır ticaretinin şehirden göçe etkisi	Sayı	Yüzde
Şehire göçü artırdı	206	53,5
Herhangi bir etkisi olmadı	63	16,4
Şehire göçü kısmen attırdı	53	13,8
Fikrim yok	63	16,4
Toplam	385	100,0

3.4.34. Sınır Ticaretinin Halkın Gelir Seviyesine Etkisi

Tüketicilerin %70,1'i sınır ticaretinin halkın gelir seviyesini artırdığını, %16,9'nun halkın gelir seviyesini kısmen artırdığını söylemişlerdir. Tüketicilerin %3,6'sı ise sınır ticaretinin halkın gelir seviyesine herhangi bir etkisinin olmadığını beyan ederken, %9,4'ü de fikrinin olmadığını ifade etmiştir (Tablo 3.37).

Tablo 3.37 - Sınır Ticaretinin Halkın Gelir Seviyesine Etkisi

Gelir seviyesine etkisi	Sayı	Yüzde
Halkın gelir seviyesini artırdı	270	70,1
Halkın gelir seviyesini kısmen artırdı	65	16,9
Herhangi bir etkisi olmadı	14	3,6
Fikrim Yok	36	9,4
Toplam	385	100,0

3.5. Sınır Ticareti Yapan Firma ve Esnafa Yönelik Anket Çalışması Bulguları

3.5.1. Firma Yetkililerinin Demografik Özellikleri

İğdir ilinde iştiğal sahası doğrudan sınır ticareti olan firmalar ile sınır ticareti kapsamında gelen ürünleri satan esnafla yüz yüze görüşülerek anket çalışması yapılmıştır. Görüşmelerde konuşulan firma yetkililerinden demografik bilgileri alınmıştır. Firma yetkililerinin %98,6'sı erkek, %1,4'ü de kadındır (Tablo 3.38). Firma yetkililerinin en genç olan 19 yaşında iken, en yaşlısı da 59 yaşındadır. Ortalama yaş 49,27 olarak hesaplanmıştır. Firma yetkililerinin %37,1'i 41-50 yaş grubunda, %34,3'ü 31-40 yaş grubunda, %14,3'ü 21-30 yaş grubunda, %12,9'u 51-60 yaş grubunda ve %1,4'ü de 0-20 yaş grubundadır (Tablo 3.38).

Tablo 3.38 - Firma Yetkililerinin Demografik Özellikleri

Demografik Özellikleri	Toplam	
	Sayı	Yüzde
Cinsiyet		
Kadın	1	1,4
Erkek	69	98,6
Toplam	70	100
Yaş Dağılımı		
0- 20 yaş	1	1,4
21-30 yaş	10	14,3
31-40 yaş	24	34,3
41-50 yaş	26	37,1
51-60 yaş	9	12,9
Toplam	70	100

3.5.2. Firma Yetkililerinin Eğitim Seviyesi Oranları

Sınır ticareti yapan firma yetkililerinin %42,9'u lise, %21,4'ü lisans, %11,4'ü ön lisans, %11,4'ünün ilkokul, %8,6'sı ortaokul mezunu olduğunu bildirirken, %4,3'ü de yüksek lisans mezunu olduğunu bildirmiştir (Tablo 3.39).

Tablo 3.39 - Firma Yetkililerinin Eğitim Seviyesi Oranları

Firma yetkililerinin Eğitim seviyesi	Sayı	Yüzde
İlkokul	8	11,4
Ortaokul	6	8,6
Lise	30	42,9
Ön Lisans	8	11,4
Lisans	15	21,4
Yüksek Lisans	3	4,3
Toplam	70	100,0

3.5.3. Firma Yetkililerinin Kişisel Gelir Dilimi Aralıkları

Firma yetkililerinin en az aylık kişisel gelir miktarını 900 TL, en çok 20.000 TL olarak bildirmişlerdir. Firma yetkililerinin %25,7'sinin 5.000 TL ve üzerinde kişisel gelir sahip olduğunu bildirirken, %18,6'sı 3.000-3.999 TL aralığında, %15,7'si 1.500-1.999 TL aralığında, %14,3'ü 1000-1.499 TL aralığında, %11,4'ü 2.000-2.999 TL aralığında, %10'u 4.000-4.999 TL aralığında ve %4,3'ü 500-999 TL aralığında kişisel gelire sahip olduğunu bildirmiştir (Tablo 3.40).

Tablo 3.40 - Firma Yetkililerinin Kişisel Gelir Dilimi Aralıkları

Kişisel gelir Aralıkları	Sayı	Yüzde
5.000 TL ve daha fazlası	18	25,7
3.000-3.999 TL	13	18,6
1.500-1.999TL	11	15,7
1.000-1.499 TL	10	14,3
2.000-2.999 TL	8	11,4
4.000-4.999 TL	7	10,0
500-999 TL	3	4,3
Toplam	70	100,0

3.5.4. Firma Yetkililerinin Firmadaki Konumları

Anketi cevaplayan firma yetkililerinin %42,9'u firmanın sahibi olduğunu, %35,7'si firmada yönetici, %11,4'ü ise muhasebeci olduğunu ve %10'u da personel olduğunu ifade etmişlerdir (Tablo 3.41).

Tablo 3.41 - Firma Yetkililerinin Firmadaki Konumları

Firmadaki konumları	Sayı	Yüzde
Firma sahibi	30	42,9
Yönetici	25	35,7
Muhasebeci	8	11,4
Personel	7	10,0
Toplam	70	100,0

3.5.5. Firmaların Sınır Ticareti Yaptığı Zaman Aralıkları

Firma yetkililerinin %40'ı firmalarının 1-5 yıl arasında sınır ticareti yaptığını, %24,3'ü 6-10 yıl arasında sınır ticareti yaptığını ifade ederken, firma yetkililerinin %18,6'sı 11-15 yıl arasında, %14,3'ü 16-20 yıl arasında ve %2,9'u 21 yıl ve üzerinde sınır ticareti yaptıklarını ifade etmişlerdir. Firmaların en az 1 yıl, en çok 23 yıl, ortalama 9,13 yıl sınır ticareti yaptıkları beyan ettikleri verilerden hesaplanmıştır (Tablo 3.42).

Tablo 3.42 - Firmanın Sınır Ticareti Yaptığı Zaman Aralıkları

Yıllar	Sayı	Yüzde
1-5 yıl	28	40,0
6-10 yıl	17	24,3
11-15 yıl	13	18,6
16-20 yıl	10	14,3
21 yıl ve üzeri	2	2,9
Toplam	70	100,0

3.5.6. Sınır Ticaretinin Yıllar İtibariyle Kesintisiz Yapılma Durumları

Firma yetkililerinin %55,7'si sınır ticaretini yıllar itibariyle kesintisiz yaptıklarını, %44,3'ü ise yapamadıklarını bildirmişlerdir. Kesintisiz yapamayış sebeplerini de; firmaların %17,1'i bürokratik engellerden dolayı yaşanan sıkıntılar olduğunu söylerken, firmaların %15,7'si ise sınır kapısının kapalı olmasından dolayı olduğunu ifade etmiştir. Firmaların %7,1'i de sınır ticaretinin transit ticaret biçiminde yapılmasından dolayı olumsuzluklarla karşılaştıklarını söylemişlerdir (Tablo 3.43).

Tablo 3.43 - Sınır Ticaretinin Yıllar İtibariyle Kesintisiz Yapılma Durumları

Cevaplar	Sayı	Yüzde
Evet	39	55,7
Hayır	31	44,3
Toplam	70	100,0

3.5.7. Firmaların Yıllık Ciroları

Firma yetkililerinin %21,4'ü 1.000.000 \$ ve üzeri yıllık ciroları olduğunu beyan ederken %11,4'ü 500.001-1000.000 \$ arasında, %30'u 100.001-500.000 \$ arasında, %24,3'ü 50.001-100.000 \$ arasında, %12,9'u 25.000 \$'ın altında yıllık ciroları olduğunu beyan etmişlerdir (Tablo 3.44).

Tablo 3.44 - Firmaların Yıllık Ciroları

Yıllık ciroları	Sayı	Yüzde
1.000.000 \$ ve üzeri	15	21,4
500.001-1000.000 \$	8	11,4
100.001-500.000 \$	21	30,0
50.001-100.000 \$	17	24,3
25.001-50.000 \$	4	5,7
10.001-25.000 \$	3	4,3
0-5.000 \$	2	2,9
Toplam	70	100,0

3.5.8. Firmaların Ticari Faaliyet Kolları

Firma yetkililerinin %38,6'sı nakliyat ve dış ticaretle uğraştıklarını, %8,6'sı ise gıda, inşaat, temizlik ve mobilya alanında faaliyet gösterdiklerini ve %7,1'i de sadece ihracat yaptıklarını ifade etmişlerdir (Tablo 3.45).

Tablo 3.45 - Firmaların Ticari Faaliyet Kolları

Ticari faaliyet kolları	Sayı	Yüzde
Nakliyat ve Dış Ticaret	27	38,6
Gıda, inşaat, temizlik, mobilya	6	8,6
İhracat	5	7,1
Hırdavatçı	4	5,7
Tarım, inşaat, gıda ve mobilya	4	5,7
Tekstil	4	5,7
Züccaciye	4	5,7
Gıda	3	4,3
İthalat ve ihracat	3	4,3
Ayakkabıcı	2	2,9
Konfeksiyon	2	2,9
Elektronik	1	1,4
Hediyelik eşya	1	1,4
İnşaat malzemesi	1	1,4
Oyuncak	1	1,4
Petrol	1	1,4
Tekstil ve Çeşitli Gıda	1	1,4
Toplam	70	100,0

3.5.9. Firmaların Toplam Faaliyetleri İçindeki Sınır Ticaretinin Oranı

Firma yetkililerinin %37,1'i toplam faaliyetleri içindeki sınır ticaretinin payını yüzde 11-25 arasında olduğunu ifade ederken, %27,1'i yüzde 0-10 arasında olduğunu, %15,7'si de yüzde 26-50 arasında olduğunu ifade etmişlerdir. Sınır ticaretinin toplam faaliyetleri içinde yüzde elli ve üzerinde pay aldığını bildirenlerin oranı da %20 olarak hesaplanmıştır (Tablo 3.46).

Tablo 3.46 - Firmaların Toplam Faaliyetleri İçinde Sınır Ticaretinin Oranı

Sınır ticareti yüzdeleri	Sayı	Yüzde
Yüzde 0-10	19	27,1
Yüzde 11-25	26	37,1
Yüzde 26-50	11	15,7
Yüzde 51-75	6	8,6
Yüzde 76-100	8	11,4
Toplam	70	100,0

3.5.10. Firmalara Göre Sınır Ticaretinin Tüketicilere Faydası

Firma yetkililerinin %48,6'sı sınır ticaretinden yeterince faydalandıklarını ifade ederken, %44,3'ü ise sınır ticaretinden yeterince faydalanmadıklarını söylemişlerdir. Firmaların %7,1'i de bu konuda fikrinin olmadığını beyan etmiştir (Tablo 3.47).

Tablo 3.47 - Firmalara Göre Sınır Ticaretinin Tüketicilere Faydası

Sınır ticaretinden faydaları	Sayı	Yüzde
Evet	34	48,6
Hayır	31	44,3
Fikrim Yok	5	7,1
Toplam	70	100,0

3.5.11. Sınır Ticareti Yerine Normal İhracat ve İthalatı Tercih Etme Durumları

Firma yetkililerinin %60'ı sınır ticareti yerine normal ihracat ve ithalat kapsamında ticaret yapmayı istediklerini bildirirken, %31,4'ü sınır ticareti yapmayı tercih ettiklerini bildirmişlerdir. Firmaların %8,6'sı da bu konuda fikrinin olmadığını beyan etmiştir (Tablo 3.48).

Tablo 3.48 - Sınır Ticareti Yerine Normal İhracat ve İthalatı Tercih Etme Durumları

Cevaplar	Sayı	Yüzde
Evet	42	60,0
Hayır	22	31,4
Fikrim Yok	6	8,6
Toplam	70	100,0

3.5.12. Mevzuat Değişikliklerinin Uzun Süreli Ticari İlişki Kurmalarına Etkisi

Firmaların %57,1'i sınır ticareti mevzuatında sürekli yapılan değişikliklerin uzun süreli ticari ilişki kurmalarını olumsuz etkilediğini ifade ederken, %25,1'i bu değişikliklerin uzun süreli ticari ilişkilerini etkilemediğini ve %17,1'i ise işlemlerini gümrükçü ve komisyoncu ile yaptıklarından dolayı fikrinin olmadığını ifade etmişlerdir (Tablo 3.49).

Tablo 3.49 - Mevzuat Değişikliklerinin Uzun Süreli Ticari İlişki Kurmalarına Etkisi

Cevaplar	Sayı	Yüzde
Evet	40	57,1
Hayır	18	25,7
Fikrim Yok	12	17,1
Toplam	70	100,0

3.5.13. Sınır Ticaretinde En Çok Kullandıkları Sınır Kapısı

Sınır ticareti yapan firma yetkililerinin %77,1'i Dilucu sınır kapısını tercih ettiklerini söylerken, %22,9'u Gürbulak sınır kapısını en çok kullandıkları kapı olarak bildirmişlerdir (Tablo 3.50).

Tablo 3.50 - Sınır Ticaretinde En Çok Kullanılan Sınır Kapısı

En çok kullanılan kapı	Sayı	Yüzde
Dilucu Sınır Kapısı	54	77,1
Gürbulak sınır kapısı	16	22,9
Toplam	70	100,0

3.5.14. Iğdır İline Hizmet Veren Gümrük Kapılarının Altyapı Yeterliliği

Firma yetkilileri %10'u Iğdır iline hizmet veren gümrük kapılarının altyapısının yeterli olduğunu ifade ederken, %85,7'si ise sınır kapılarının altyapısının yeterli olmadığını söylemişlerdir. Firma yetkililerinin %4,3'ü de fikrinin olmadığını beyan etmişlerdir (Tablo 3.51) .

Tablo 3.51 - Iğdır İline Hizmet Veren Gümrük Kapılarının Altyapı Yeterliliği

Cevaplar	Sayı	Yüzde
Evet	7	10,0
Hayır	60	85,7
Fikrim Yok	3	4,3
Toplam	70	100,0

3.5.15. Sınır Kapısında İhtisas Gümrüğü Kurulmasının Gerekliliği

Firma yetkililerinin %88,6'sı sınır kapısında kalitesiz ürünün yurda girişini sınırlandıracağı, ticaretle uğraşanların zaman ve maliyet açısından tasarruf etmeleri sağlayacağı için İhtisas Gümrüğü kurulmasının gerekli olduğunu ifade ederken, %7,1'i gerekli olmadığını söylemişlerdir. Firma yetkililerinin %4,3'ü ise fikrinin olmadığını söylemiştir (Tablo 3.52).

Tablo 3.52 - Sınır Kapısında İhtisas Gümrüğü Kurulmasının Gerekliliği

Cevaplar	Sayı	Yüzde
Evet	62	88,6
Hayır	5	7,1
Fikrim Yok	3	4,3
Toplam	70	100,0

3.5.16. Gümrük İşlemlerinde Prosedürlerle Karşılaşılması

Firma yetkililerinin %50'si gümrük işlemlerinde prosedürlerle karşılaştığını söylerken, %28,6'sı karşılaşmadığını söylemiştir. Firma yetkililerinin %21,4'ü de bu konuda fikrinin olmadığını beyan etmişlerdir (Tablo 3.53)

Tablo 3.53 - Gümrük İşlemlerinde Prosedürlerle Karşılaşılması

Cevaplar	Sayı	Yüzde
Evet	20	28,6
Hayır	35	50,0
Fikrim Yok	15	21,4
Toplam	70	100,0

3.5.17. İthalatına İzin Verilen Ürün Miktarının Yeterliliği

Firma yetkililerinin %10'u İthalat kotaları veya ithalat değer limitleri dâhilinde ithalatına izin verilen ürün miktarlarının kendileri için yeterli olduğunu

söylerken, %60'ı yeterli olmadığını ifade etmişlerdir. Firma yetkililerinin %30'u ise bir fikrinin olmadığını söylemişlerdir (Tablo 3.54).

Tablo 3.54 - İthalatına İzin Verilen Ürün Miktarının Yeterliliği

Cevaplar	Sayı	Yüzde
Evet	7	10,0
Hayır	42	60,0
Fikrim Yok	21	30,0
Toplam	70	100,0

3.5.18. İthal Edilmesine İzin Verilen Ürünlerin İl İhtiyaçlarına Uygunluğu

Firma yetkililerinin %25,7'si ithal edilmesine izin verilen ürünlerin il ihtiyaçlarına uygun olarak belirlendiğini, %48,6'sı ise ithal edilmesine izin verilen ürünlerin il ihtiyaçlarına uygun olarak belirlenmediğini söylemişlerdir. Firma yetkililerinin % 25,7'si de fikrinin olmadığını söylemişlerdir (Tablo 3.55) .

Tablo 3.55 - İthal Edilmesine İzin Verilen Ürünlerin İl İhtiyaçlarına Uygunluğu

Cevaplar	Sayı	Yüzde
Evet	18	25,7
Hayır	34	48,6
Fikrim yok	18	25,7
Toplam	70	100,0

3.5.19. Sınır Ticareti Kapsamında İthal Edilen Ürünlerin Pazar Sorunu

Firma yetkililerinin %55,7'si sınır ticareti kapsamında ithal edilen ürünlerde pazar sorunu yaşanmadığını, %28,6'sı ise pazar sorunu yaşandığını ifade etmişlerdir. Firma yetkililerinin %15,7'si de herhangi bir fikrinin olmadığını belirtmiştir (Tablo 3.56).

Tablo 3.56 - Sınır Ticareti Kapsamında İthal Edilen Ürünlerin Pazar Sorunu

Cevaplar	Sayı	Yüzde
Evet	20	28,6
Hayır	39	55,7
Fikrim yok	11	15,7
Toplam	70	100,0

3.5.20. Sınır Ticaretinde Bankacılık Sistemlerinden Kaynaklanan Sorunlar

Firma yetkililerinin %48'6'sı sınır ticareti yaptıkları ülkelerin bankacılık sistemlerinden kaynaklanan sorunlar yaşamadıklarını ifade ederken, %31,4'ü sorunlar yaşandığını söylemişlerdir. Firma yetkililerinin %20'si ise konu hakkında herhangi bir fikrinin olmadığını ifade etmişlerdir (Tablo 3.57).

Tablo 3.57 - Sınır Ticaretinde Bankacılık Sistemlerinden Kaynaklanan Sorunlar

Cevaplar	Sayı	Yüzde
Evet	22	31,4
Hayır	34	48,6
Fikrim yok	14	20,0
Toplam	70	100,0

3.5.21. Sınır Ticareti Yapılan Ülkelerin Sağladıkları Kolaylıklar

Firma yetkililerinin %52,9'u da sınır ticareti yapılan ülkelerde kendilerine kolaylık gösterilmediğini söylerken, %35,7'si bazen kolaylık gösterildiğini söylemişlerdir. Firma yetkililerinden sadece %11,4'ü sınır ticareti yaptıkları ülkede gerekli kolaylıkların sağlandığını söylerken, gösterilen kolaylıkların, bilinen firmalarla çalışmalarından, ilgili ülkenin yasalarına ve kurallarına uygun hareket etmelerinden ve havale işlemlerindeki sağlanan kolaylıklardan kaynaklandığını ifade etmişlerdir. (Tablo 3.58).

Tablo 3.58 - Sınır Ticareti Yapılan Ülkelerin Sağladıkları Kolaylıklar

Cevaplar	Sayı	Yüzde
Evet	8	11,4
Hayır	37	52,9
Bazen	25	35,7
Toplam	70	100,0

3.5.22. Sınır Ticareti Kapsamından Petrol ve Ürünlerinin Çıkarılması

Firma yetkililerinin %52,9'u sınır ticareti kapsamında petrol ve ürünlerinin çıkarılmasının bölge ekonomisine zarar verdiğini ifade ederken, %31,4'ü herhangi bir zararının olmadığını söylemişlerdir. Firma yetkililerinin %15,7'si ise bu konuda herhangi bir fikrinin olmadığını belirtmiştir (Tablo 3.59).

Tablo 3.59 - Sınır Ticareti Kapsamından Petrol ve Ürünlerinin Çıkarılması

Cevaplar	Sayı	Yüzde
Evet	37	52,9
Hayır	22	31,4
Fikrim Yok	11	15,7
Toplam	70	100,0

3.5.23. Sınır Kapılarında Karşılaşılan Bürokratik Engeller

Firma yetkililerinin %32,9'u da sınır kapılarında bürokratik engellerle karşılaşmadıklarını söylerken, %28,6'sı ise bazen karşılaştıklarını, %38,6'sı da

karşılaştıklarını belirtmiştir (Tablo 3.60). Firma yetkilileri karşılaşılan bürokratik engelleri; altyapı problemleri, sınır kapılarının kapalı olması, kuyruklar ve bürokrasi, yasal işlemlerin uzunluğu, bürokrasi, pasaport sorunu ve personel yetersizliği olarak sıralamışlardır.

Tablo 3.60 - Sınır Kapılarındaki Karşılaşılan Bürokratik Engeller

Cevaplar	Sayı	Yüzde
Evet	27	38,6
Hayır	23	32,9
Bazen	20	28,6
Toplam	70	100,0

3.5.24. Petrol ve Ürünlerinin Denetimle Aktif Hale Getirilmesi

Firma yetkililerinin %78,6'sı petrol ve ürünleri ticaretinin yeterli denetim mekanizması kurularak tekrar aktif hale getirilmesinin gerekli olduğunu söylerken, %8,6'sı ise tekrar aktif hale getirilmemesi gerektiği söylemişlerdir. Firma yetkililerinin %12,9'u da bu konuda herhangi bir fikrinin olmadığını ifade etmişlerdir (Tablo 3.61).

Tablo 3.61 - Petrol ve Ürünlerinin Denetimle Aktif Hale Getirilmesi

Cevaplar	Sayı	Yüzde
Evet, getirilmeli	55	78,6
Hayır, getirilmemeli	6	8,6
Fikrim yok	9	12,9
Toplam	70	100,0

3.5.25. Sınır Ticareti Yapılan Ürün Çeşitleri

Firma yetkilileri ticaretini yaptıkları ürünleri; inşaat malzemeleri, mobilya, gıda maddeleri, tekstil, konfeksiyon, nalburiye, orman ürünleri, elektronik, kozmetik, kimyasal maddeleri, petrol, ilaç ve altın olarak sıralamışlardır (Tablo 3.62).

Tablo 3.62 – Sınır Ticareti Yapılan Ürün Çeşitleri

Ticareti yapılan ürün çeşidi	Ortalama	Std. Hata
İnşaat malzemeleri	2,67	2,034
Mobilya	2,26	1,742
Gıda maddeleri	2,19	1,764
Tekstil –Konfeksiyon	2,17	1,702
Nalburiye	1,63	1,505
Orman ürünleri	1,54	1,471
Elektronik	1,51	1,462
Kozmetik	1,26	1,326
Kimyasal maddeleri	0,87	1,329
Petrol	0,69	1,084
İlaç	0,44	0,773
Altın	0,39	0,708

Değerlendirme ölçeği: 0-1: Hiç, 1-2: Çok az, 2-3: Az, 3-4:Orta, 4-5:Fazla, 5+: Çok Fazla.

3.5.26. Sınır Ticaretinde Satın Alınan Mal Çeşitleri

Firma yetkilileri sınır ticareti kapsamında sınır ülkelerinden gelenlerin Türkiye'den satın aldıkları malları; gıda maddeleri, tekstil-konfeksiyon, petrol, mobilya, altın, inşaat malzemeleri, kozmetik, ilaç, kimyasal maddeler, elektronik, orman ürünleri, nalburiye olarak sıralamaktadırlar (Tablo 3.63).

Tablo 3.63 - Sınır Ticaretinde Satın Alınan Mal Çeşitleri

Satın alınan malların çeşitleri	Ortalama	Std. Hata
Gıda maddeleri	2,93	1,780
Tekstil-Konfeksiyon	3,79	1,102
Petrol	0,54	1,073
Mobilya	3,04	1,681
Altın	0,97	1,318
İnşaat malzemeleri	3,23	1,851
Kozmetik	2,63	1,704
İlaç	0,97	1,179
Kimyasal maddeler	1,34	1,727
Elektronik	1,96	1,740
Orman ürünleri	1,87	1,785
Nalburiye	1,71	1,787

Değerlendirme Ölçeği: 0-1:Hiç, 1-2: Çok az, 2-3:Az, 3-4:Orta, 4-5:Fazla, 5+: Çok Fazla

3.5.27. Sınır Ticaretinin Bölge Esnafına ve Ticaret Erbabına Etkileri

Firma yetkililerinin %75,7'si sınır ticaretinin bölge esnafını ve ticaret erbabını olumlu etkilediğini söylerken, %12,9'u ise genellikle olumlu bazen olumsuz etkilediğini, %5,7'si de olumlu ya da olumsuz etkilemediğini söylemişlerdir. Firma yetkililerinin %5,7'si de fikrinin olmadığını ifade etmiştir (Tablo 3.64).

Tablo 3.64 - Sınır Ticaretinin Bölge Esnafını ve Ticaret Erbabına Etkileri

Sınır ticaretinin etkileri	Sayı	Yüzde
Olumlu etkiledi	53	75,7
Genellikle olumlu bazen olumsuz etkiledi	9	12,9
Olumlu ya da olumsuz etkilemedi	4	5,7
Fikrim Yok	4	5,7
Toplam	70	100,0

3.5.28. Sınır Ticaretinin Olumsuz Etkilerine Karşı Yapılması Gerekenler

Firma yetkililerinin %85,7'si sınır ticaretinin bölge esnafını ve ticaret erbabını olumsuz etkilemesi halinde yasal boşlukların giderilmesi şartıyla devam etmesi gerektiğini söylerken, firma yetkililerinin %14,3'ü de sınır ticareti olduğu gibi devam etmeli demiştir (Tablo 3.65).

Tablo 3.65 - Sınır Ticaretinin Olumsuz Etkilerine Karşı Yapılması Gerekenler

Olumsuzluklar karşısında yapılması gerekenler	Sayı	Yüzde
Yasal boşluklar giderilmek şartıyla devam etmeli	60	85,7
Olduğu gibi devam etmeli	10	14,3
Kalite ve kontrol standartları getirilerek kısıtlanmalı	0	0,0
Yasaklanmalı	0	0,0
Toplam	70	100,0

3.5.29. Ucuz Mallardan En Çok Olumsuz Etkilenen Kesimlerin Oranları

Firma yetkililerinin %44,3'ü ucuz mallardan en çok olumsuz etkilenen kesimin toptancılar olduğunu söylerken, %18,6'sı ise gıda imalatçıları olduğunu, %17,1'i çiftçiler, %14,3'ü perakende satıcıları olduğunu söylemişlerdir (Tablo 3.66).

Tablo 3.66 - Ucuz Mallardan En Çok Olumsuz Etkilene Kesimlerin Oranları

Ucuz mallardan en çok olumsuz etkilene kesimler	Sayı	Yüzde
Toptancılar	31	44,3
Gıda imalatçıları	13	18,6
Çiftçiler	12	17,1
Perakende satıcılar	10	14,3
Ulaştırma sektörü	2	2,9
Nakliyeciler	1	1,4
Bireysel tüketiciler	1	1,4
Toplam	70	100,0

3.5.30. Ucuz Mallardan En Çok Olumlu Etkilenen Kesimlerin Oranları

Firma yetkililerinin %58,6'sı ucuz mallardan en çok olumlu etkilenen kesimin bireysel tüketiciler olduğu ifade ederken, %12,9'u nakliyeciler, %10'u ise perakende satıcılar ve %7,1'i çiftçiler olduğunu ifade etmişlerdir (Tablo 3.67).

Tablo 3.67 - Ucuz Mallardan En Çok Olumlu Etkilenen Kesimlerin Oranları

Ucuz mallardan en çok olumlu etkilenen kesim kesimler	Sayı	Yüzde
Bireysel tüketiciler	41	58,6
Nakliyeciler	9	12,9
Parakende satıcılar	7	10,0
Çiftçiler	5	7,1
Ulaştırma sektörü	4	5,7
Gıda imalatçıları	2	2,9
Toptancılar	2	2,9
Toplam	70	100,0

3.5.31. En Çok Mal Satan Ülkelerin Oranları

Firma yetkililerinin %68,6'sı en çok mal satan ülkenin İran olduğunu söylerken, % 27,1'i Nahçıvan ve %4,3'ü de Azerbaycan olduğunu söylemiştir (Tablo 3.68).

Tablo 3.68 - En Çok Mal Satan Ülkelerin Oranları

En çok mal satan ülkeler	Sayı	Yüzde
İran	48	68,6
Nahçıvan	19	27,1
Azerbaycan	3	4,3
Toplam	70	100,0

3.5.32. Iğdır İlinde Gerçekleşen Sınır Ticaretinin Şehir Ekonomisine Katkısı

Firma yetkililerinin %74,3'ü Iğdır ilinde gerçekleşen sınır ticaretinin şehir ekonomisine katkısının olduğu ifade ederken, % 1,4'ü ise katkısının olmadığını ifade etmişlerdir. Firma yetkililerinin % 24,3'ü de Iğdır ilinde gerçekleşen sınır ticaretinin şehir ekonomisine katkısının olup olmadığı hakkında herhangi bir fikrinin olmadığını beyan etmişlerdir (Tablo 3.69).

Tablo 3.69 - Iğdır İlinde Gerçekleşen Sınır Ticaretinin Şehir Ekonomisine Katkısı

Cevaplar	Sayı	Yüzde
Evet	52	74,3
Hayır	1	1,4
Fikrim Yok	17	24,3
Toplam	70	100,0

3.5.33. Sınır Ticaretinin Iğdır İlinde İstihdama Etkisi

Firma yetkililerinin %74,3'ü sınır ticaretinin Iğdır ilinde istihdamı artırdığını ifade ederken, %12,9'u ise kısmen artırdığını söylemişlerdir. Buna karşılık firma yetkililerinin %7,1'i sınır ticaretinin Iğdır ilinde istihdamı azalttığını ifade

ederken, %2,9'u herhangi bir etkisi olmadığını ifade etmişlerdir. Firma yetkililerinin %2,9'u da sınır ticaretinin Iğdır ilinde istihdamı artırıp artırmadığı hakkında herhangi bir fikrinin olmadığını söylemişlerdir (Tablo 3.70).

Tablo 3.70 - Sınır Ticaretinin Iğdır İlinde İstihdama Etkisi

İstihdama etkisi	Sayı	Yüzde
İstihdamı artırdı	52	74,3
İstihdamı kısmen artırdı	9	12,9
İstihdamı azalttı	5	7,1
Herhangi bir etkisi olmadı	2	2,9
Fikrim yok	2	2,9
Toplam	70	100,0

3.5.34. Sınır Ticaretinin Şehirden Göçe Etki Oranları

Firma yetkililerinin %54,3'ü sınır ticaretinin şehirden göçü azalttığını ifade ederken, %28,6'sı ise herhangi bir etkisinin olmadığını, %4,3'ü de şehirden göçü kısmen artırdığını söylemişlerdir. Firma yetkililerinin %12,9'u da sınır ticaretinin şehirden göçe etkisi hakkında fikrinin olmadığını ifade etmişlerdir (Tablo 3.71).

Tablo 3.71 - Sınır Ticaretinin Şehirden Göçe Etki Oranları

Şehirden göçü etkilemesi	Sayı	Yüzde
Göçü azalttı	38	54,3
Herhangi bir etkisi olmadı	20	28,6
Şehirden göçü kısmen artırdı	3	4,3
Fikrim yok	9	12,9
Toplam	70	100,0

3.5.35. Sınır Ticaretinin Şehire Göçü Etkilemesi

Firma yetkililerinin %68,6'sı sınır ticaretinin şehire göçü artırdığını, %17,1'i de sınır ticaretinin şehire göçü kısmen artırdığını söylemişlerdir. Firma yetkililerinin %2,9'u ise sınır ticaretinin şehire göçe herhangi bir etkisinin olmadığını söylerken, Firma yetkililerinin %11,4'ü de sınır ticaretinin şehire göçü artırıp artırmadığı hakkında herhangi bir fikrinin olmadığını beyan etmişlerdir (Tablo 3.72).

Tablo 3.72 - Sınır Ticaretinin Şehire Göçü Etkilemesi

Şehire göçü etkilemesi	Sayı	Yüzde
Şehire göçü artırdı	48	68,6
Şehire göçü kısmen artırdı	12	17,1
Herhangi bir etkisi olmadı	2	2,9
Fikrim yok	8	11,4
Toplam	70	100,0

3.5.36. Sınır Ticaretinin Halkın Gelir Seviyesinin Artmasına Etkisi

Firma yetkililerinin %70'i sınır ticaretinin halkın gelir seviyesini artırdığını açıklarken, %27,1'i ise sınır ticaretinin halkın gelir seviyesini kısmen artırdığını ifade etmişlerdir. Firma yetkililerinin %2,9'u da bu konuda herhangi bir fikrinin olmadığını söylemişlerdir (Tablo 3.73).

Tablo 3.73 - Sınır Ticaretinin Halkın Gelir Seviyesine Etkisi

Gelir seviyesine etkileri	Sayı	Yüzde
Artırdı	49	70,0
Kısmen artırdı	19	27,1
Fikrim Yok	2	2,9
Toplam	70	100,0

3.5.37. Firmaların Sınır Ticareti Yapma Nedenleri

Firma yetkililerinin %45,7'si sınır ticareti yapma nedenini karlı ve düşük maliyetli olması, %14,3'ü de sınır bölgesinde bulunması ve üç ülkeye ihracat yapma şansının bulunması nedeniyle ticaret yaptıklarını ifade etmişlerdir. Firmaların %12,9'u ticareti ve istihdamı artırması, 11,4'ü gümrük işlemlerinin kısa sürmesi, 8,6'sı gümrük vergilerinin diğer vergilere göre az olması ve %7,1'i de ürün çeşidinin çok ve fiyatların uygun olması olarak açıklamışlardır (Tablo 3.74).

Tablo 3.74 - Firmaların Sınır Ticareti Yapma Nedenleri

Sınır ticareti yapma nedenleri	Sayı	Yüzde
Karlı ve düşük maliyetli olması	32	45,7
Şehrin sınır bölgesinde olması ve üç ülkeye ihracat yapma şansı	10	14,3
Ticareti ve istihdamı artırması	9	12,9
Gümrük işlemlerinin kısa sürmesi	8	11,4
Gümrük vergilerinin diğer vergilere göre az olması	6	8,6
Ürün çeşidinin çok ve fiyatların uygun olması	5	7,1
Toplam	70	100,0

SONUÇ VE ÖNERİLER

Iğdır ilinde sınır ticaretinin sosyo-ekonomik etkilerini belirlemek amacıyla tüketicilere ve fiilen sınır ticareti yapan firma ve esnafa yönelik olarak yapılan araştırmamızın bulguları tüketiciler ve firmalar açısından ayrı ayrı değerlendirilmiştir:

a. Tüketiciler

Iğdır ili şehir merkezinde tesadüfi olarak gerçekleştirilen anketimize cevap veren tüketicilerin %88,1'i ailesinde sınır ticareti ile iştigal eden kimse olmadığını bildirirken, sadece %11,9'u ailesinde ya da akrabaları arasında sınır ticareti yapanların bulunduğunu bildirmişlerdir. Sınır ticareti ile uğraşan aile yakınlarının iş alanlarının neler olduğuna bakıldığında gıda, petrol ve tekelleştirilmiş ürünleri ve inşaat malzemeleri ticareti olduğunu belirtmişlerdir.

Tüketiciler; Iğdır ilinde sınır ticareti yoluyla en çok mal satan ülkenin Nahcivan olduğu bunu İran ve Azerbaycan'ın izlediğini belirtmişlerdir. Tüketiciler; sınır ticareti yoluyla gelen ürünlerin başında petrol ve ürünleri olduğunu, bunu gıda ürünlerinin, elektronik ürünlerin, tekstil ve konfeksiyon ürünlerinin, kozmetik, mobilya ve diğer ürünlerin takip ettiğini düşünmektedirler. Bu bulgular Güllülü ve arkadaşlarının (2006) Ağrı İlinin Doğubayazıt ilçesindeki Gürbulak Sınır kapısında yürüttükleri bir araştırmaya katılan tüketicilerin sınır ticareti kapsamında geldiğini beyan ettikleri ürünlerle benzer nitelikli ürünler olduğu görülmektedir. Sıralaması farklı olmakla birlikte aynı nitelikli ürünlerin (tekstil-konfeksiyon, gıda maddeleri, kozmetik, petrol, elektronik eşya ve kimyasal maddeler) ticaretinin yapıldığı görülmektedir. Gürbulak Sınır kapısının İran sınırında olması hasebiyle sınır ticaretinin en çok yapıldığı ülkenin İran olmakla birlikte bu iki komşu şehirdeki sınır ticaretinin aynı ülkelerle yapıldığı görülmektedir.

Tüketiciler sınır ticareti ile İran, Azerbaycan ve Nahcivan'dan gelen gıda ürünlerini satın aldıklarını söylemişlerdir. Bu ürünler (bakliyat, peynir, eritme peynir, baharat, hurma, çay, ceviz, pirinç, kaymak, karpuz, kavun, domates, nar,

patlıcan, et, et mamulleri, konserve balık, şekerleme, çikolata, çay şekeri)'dir. Bunun yanısıra sigara, petrol, elektronik eşya, ilaç, otomobil yedek parçası, alkol ve diğer ürünleri satın aldıklarını ve bu ürünleri satın alma sebebi olarak da, bu ürünlerin fiyatlarının uygun ve bol ürün çeşidinin olması olduğunu ifade etmişlerdir. Tüketicilerin %49,6'sı satın aldıkları sınır ticareti ile gelen ürünlerinin sağlığı olumlu ya da olumsuz etkilemediğini, %26,3'sünün sağlığını olumlu ya da genellikle olumlu etkilediğini, %4,4'ü de genellikle olumsuz ya da olumsuz etkilediğini bildirmiştir.

Sınır ticareti bölge esnafını ve ticaret erbabını olumlu ya da olumsuz yönde etkileyip etkilemediği sorusuna, tüketicilerin %57,9'u olumlu etkilediğini ifade etmiştir. Bu rakama genellikle olumlu etkilediğini düşünenlerin oranı eklendiğinde %70,4 oranına ulaşılmaktadır. Olumsuz etkilediğini düşünenlerle, genellikle olumsuz etkilediğini düşünenlerin toplamı ise %10,4 olduğu görülmektedir. Buna karşın sınır ticaretinin doğurduğu olumsuzların neler olduğu sorusuna ise tüketicilerin %99,5'i cevap vermiştir.

Tüketicilerin %78,2'sine göre sınır ticareti ile ilgili yaşanan en büyük ekonomik olumsuzluk yerli malların fiyatını düşürüyor olmasıdır. Bunun dışında yerli üreticiyi olumsuz etkilemesi, ürünlerin garantisinin olmaması, muhatap bulunmaması, sınırda yaşanan uygulamalar, haksız rekabete sebep oluyor olması ve kaçakçılığı artırması gibi olumsuzluklar doğurduğunu ifade etmişlerdir. Tüketicilerin %35,1'ine göre sınır ticareti yoluyla gelen ucuz ürünlerin ortaya çıkardığı ekonomik olumsuzluklardan en çok etkilenen meslek grubu gıda imalatçılaridir. Bunu çiftçiler, perakende satıcıları, toptancılar ve bireysel tüketiciler izlemektedir. Bütün bu olumsuzluğuna rağmen tüketicilerin %35,5'i sınır ticaretinin olduğu gibi devam etmesi ya da yasal boşlukların giderilmesi şartıyla devam etmesi gerektiği görüşündedir. Bu olumlu bakışa karşılık ekonomik açıdan tüketicilerin %24,4'ü kalite ve kontrol standartları getirilerek kısıtlanması ya da oldukça kısıtlanması gerektiğini ve %10,1'i de yasaklanması gerektiğini savunmaktadır.

Tüketicilerin %72,2'ne göre sınır ticareti ile gelen ucuz ürünlerden ekonomik açıdan en olumlu etkilenen kesim bireysel tüketicilerdir. Tüketicilerin %80,3'ü Iğdır İlinde gerçekleşen sınır ticaretinin şehir ekonomisine katkısının olumlu olduğunu düşünmektedir. Bu görüşe paralel olarak tüketicilerin %87'sine göre sınır ticareti halkın gelir seviyesini artırmaktadır. Tüketicilerin %53,2'si sınır ticaretinin Iğdır ilinde istihdamı artırdığını, %15,8'i kısmen artırdığı söylerken,

%11,7'si istihdama herhangi bir etkisinin olmadığını söylemiştir. Tüketicilerin %58,7'si sınır ticaretinin şehirden göçe etkisinin olmadığını, %8,1'nin sınır ticaretinin göçü kısmen artırdığı ve %7'si de şehirden göçü artırdığını düşünmektedir. Tüketicilerin %53,5'i sınır ticaretinin şehre göçü artırdığını, %13,8'inin sınır ticaretinin şehre göçü kısmen artırdığı ve %16,4'ü de şehre göçe herhangi bir etkisinin olmadığını düşünmektedir. Tüketicilerin %92,7'si eski İpek Yolu güzergâhında yapılacak tren yolunun ekonomik açıdan Iğdır ilinden geçmesinin faydalı olacağını söylemişlerdir.

b. Firmalar

Iğdır ilinde işgal sahası doğrudan sınır ticareti olan firmaların sahipleri ya da yöneticileri ve sınır ticareti kapsamında mal satan esnafla yüz yüze görüşülerek anket çalışması yapılmıştır.

Firma yetkililerinin %40'ı firmalarının 1-5 yıl arasında sınır ticareti yaptığını, %24,3'ü 6-10 yıl arasında, %18,6'sı 11-15 yıl arasında, %14,3'ü 16-20 yıl arasında ve %2,9'u 21 yıl ve üzerinde sınır ticareti yaptıklarını ifade etmişlerdir. Firmaların en az 1 yıl, en çok 23 yıl, ortalama 9,13 yıl sınır ticareti yaptıkları beyan ettikleri verilerden hesaplanmıştır. Firmalar nakliyat, dış ticaret, gıda, inşaat ve inşaat malzemesi temizlik, mobilya, hırdavat, tarım, tekstil, züccaciye, ayakkabıcılık, konfeksiyon, elektronik, hediyelik eşya, oyuncak ve petrol ve ürünleri alanlarında faaliyet göstermektedirler.

Firma yetkilileri sınır ticareti yaptıkları ürünleri; inşaat malzemeleri, mobilya, gıda maddeleri, tekstil-konfeksiyon, nalburiye, orman ürünleri, elektronik, kozmetik, kimyasal maddeleri, petrol, ilaç ve altın olarak sıralamışlardır.

Firmaların faaliyetleri içinde sınır ticaretinin %50 ve üzerinde pay aldığını belirten firmaların sayısı sadece 14'tür. Yani firmalar sınır ticaretini diğer faaliyetlerinin yanısıra tali bir faaliyet olarak gerçekleştirmektedirler.

Firma yetkililerinin %48,6'sı sınır ticaretinden yeterince faydalandıklarını ifade ederken, %44,3'ü ise sınır ticaretinden yeterince faydalanmadıklarını söylemişlerdir. Güneş ve arkadaşlarının 2010 yılında Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde sınır ticaretinin gelişimini inceledikleri araştırmalarında anketi cevaplayan firma yetkililerinin %87'sinin sınır ticaretinden yeterince faydalanamadıkları kanaatlerinde bir değişim olduğunu göstermektedir.

Firma yetkililerinin %60'ı sınır ticareti yerine normal ihracat ve ithalat kapsamında ticaret yapmayı istediklerini bildirirken, %31,4'ü sınır ticareti yapmayı tercih ettiklerini bildirmişlerdir. Güneş ve arkadaşlarının 2010 yılında Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yürüttükleri araştırmalarında firma yetkililerinin sınır ticareti yerine normal ihracat-ithalat kapsamında ticaret yapmak isteyenlerin oranının %85 olduğu bulgusuyla uyumludur.

Firmaların %57,1'i sınır ticareti mevzuatında sürekli yapılan değişikliklerin uzun süreli ticari ilişki kurmalarını olumsuz etkilediğini ifade etmişlerdir. Bu bulgu Güneş ve arkadaşlarının 2010 yılında Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yürüttükleri araştırmalarında mevzuatlarda sürekli yapılan değişikliklerin, sınır ticaretiyle uğraşan firma yetkililerinin %85,4'ünün uzun süreli ticari ilişki kurmalarında olumsuzluk getirdiğini ifade ettikleri bulgusunu teyit etmektedir.

Iğdır ilinde sınır ticareti yapan firma yetkililerinin %77,1'i Dilucu sınır kapısını tercih ettiklerini söylerken, %22,9'u Gürbulak sınır kapısını en çok kullandıkları kapı olarak bildirmişlerdir.

Firma yetkilileri %85,7'i Iğdır iline hizmet veren gümrük kapılarının altyapısının yeterli olmadığını ifade ederken, %10'u ise sınır kapılarının altyapısının yeterli olduğunu söylemişlerdir. Bu bulgular, Güneş ve arkadaşlarının (2010) yürüttükleri araştırmada; altyapıyı yetersiz bulan firma yetkililerinin %81,8 olması bulgusunun benzerlik göstermektedir.

Firma yetkililerinin %88,6'sı sınır kapısında İhtisas Gümrüğü kurulmasının gerekli olduğunu ifade ederken, %7,1'i gerekli olmadığını söylemişlerdir. Güneş ve arkadaşlarının 2010 yılında yürüttükleri araştırmada firma yetkililerinin %98'inin sınır kapılarında ihtisas gümrüğü kurulmalıdır şeklinde belirttikleri görüşlerini teyit etmektedir.

Firma yetkililerinin %50'si gümrük işlemlerinde prosedürlerin çok olmadığını söylerken, %28,6'sı çok olduğunu söylemiştir. Bu bulgular Güneş ve arkadaşlarının 2010 yılı araştırmalarında firma yetkililerinin %65 oranında gümrük işlemlerinde prosedürün çok olduğunu ifade eden bulgularının aksi yönde olumlu gelişmeler olduğunu göstermektedir.

Firma yetkililerinin %10'u İthalat kotaları veya ithalat değer limitleri dâhilinde ithalatına izin verilen ürün miktarlarının kendileri için yeterli olduğunu

söylerken, %60'ı yeterli olmadığını ifade etmişlerdir. Güneş (2010) ve Özçiloğlu (2011) tarafından yapılan farklı çalışmalarda ithal edilmesine izin verilen ürünlerin miktarlarının yetersiz, çeşitliliğinin az, bölge ihtiyaçlarına yeterince uygun olmadığı, karlılığı düşük ürünler olduğu bulgusu tez bulgusu ile aynı yöndedir.

Firma yetkililerinin %25,7'si ithal edilmesine izin verilen ürünlerin il ihtiyaçlarına uygun olarak belirlendiğini, %48,6'sı ise ithal edilmesine izin verilen ürünlerin il ihtiyaçlarına uygun olarak belirlenmediğini söylemişlerdir. Güneş (2010) ve Görür (2011) tarafından yapılan çalışmalarda Sınır ticareti kapsamındaki ürün çeşitleri ve kotaları artırılmasını gerektiği bulgusu ile Serka (2011) tarafından yürütülen çalışmada da firmalara verilen ithalat kotalarının artırılması gerektiği ve az olduğu bulgusu tez bulgusu ile aynı yöndedir.

Firma yetkililerinin %55,7'si sınır ticareti kapsamında ithal edilen ürünlerde pazar sorunu yaşanmadığını, %28,6'sı ise pazar sorunu yaşandığını ifade etmişlerdir.

Firma yetkililerinin %48,6'sı sınır ticareti yaptıkları ülkelerin bankacılık sistemlerinden kaynaklanan sorunlar yaşamadıklarını ifade ederken, %31,4'ü sorunlar yaşandığını söylemişlerdir. Güneş ve arkadaşlarının 2010 yılı çalışmalarında bankacılık sisteminden kaynaklanan sorun yaşamadıkları bulgusunu (%42) teyit etmektedir.

Firma yetkililerinin %52,9'u da sınır ticareti yapılan ülkelerde kendilerine kolaylık gösterilmediğini söylerken, %35,7'si bazen kolaylık gösterildiğini söylemişlerdir. Firma yetkililerinden sadece %11,4'ü sınır ticareti yaptıkları ülkede gerekli kolaylıkların sağlandığını söylerken, gösterilen kolaylıkların, bilinen firmalarla çalışmalarından, ilgili ülkenin yasalarına ve kurallarına uygun hareket etmelerinden ve havale işlemlerindeki sağlanan kolaylıklardan kaynaklandığını ifade etmişlerdir.

Firma yetkililerinin %52,9'u sınır ticareti kapsamından petrol ve ürünlerinin çıkarılmasının bölge ekonomisine zarar verdiğini ifade ederken, %31,4'ü herhangi bir zararının olmadığını söylemişlerdir. Karabulut (2005) tarafından yürütülen çalışmada Sınır ticaretinde petrol ve ürünlerinin çıkarılması bölge ekonomisine zarar verdiği bulgusu ile Öztürk (2006) tarafından yürütülen çalışmada da Sınır ticaretinde petrol ve ürünlerinin çıkarılması bölge ekonomisine zarar verdiği bulgusu tez bulgusu benzerlik arz etmektedir. Güneş ve arkadaşlarının 2010 yılı araştırmalarında

sınır ticareti kapsamında petrol ve ürünlerinin çıkarılmasının bölge ekonomisine zarar verdiğini söyleyen firma yetkililerinin oranının %94,5 olduğu bulgusuyla paraleldir.

Firma yetkililerinin %32,9'u da sınır kapılarında bürokratik engellerle karşılaşmadıklarını söylerken, %28,6'sı ise bazen karşılaştıklarını, %38,6'sı da karşılaştıklarını belirtmiştir. Güllülü ve Ark. (2006) tarafından yürütülen çalışmalarında ve Özçiloğlu (2011) tarafından yapılan çalışmada kapılardaki bürokratik engellerin sorun yarattığı bulgusu tez bulgusu ile uyumludur. Firma yetkilileri karşılaşılan bürokratik engelleri; altyapı problemleri, sınır kapılarının kapalı olması, kuyruklar ve bürokrasi, yasal işlemlerin uzunluğu, pasaport sorunu ve personel yetersizliği olarak sıralamışlardır.

Firma yetkilileri sınır ticareti kapsamında sınır ülkelerinden gelenlerin Türkiye'den satın aldıkları malları; gıda maddeleri, tekstil-konfeksiyon, petrol, mobilya, altın, inşaat malzemeleri, kozmetik, ilaç, kimyasal maddeler, elektronik, orman ürünleri, nalburiye olarak sıralamaktadırlar.

Firma yetkililerinin %75,7'si sınır ticaretinin bölge esnafını ve ticaret erbabını olumlu etkilediğini söylerken, %12,9'u ise genellikle olumlu bazen olumsuz etkilediğini, %5,7'si de olumlu ya da olumsuz etkilemediğini söylemişlerdir. Firma yetkililerinin %85,7'si sınır ticaretinin bölge esnafını ve ticaret erbabını olumsuz etkilemesi halinde yasal boşlukların giderilmesi şartıyla devam etmesi gerektiğini söylerken, firma yetkililerinin %14,3'ü de sınır ticareti olduğu gibi devam etmeli demiştir.

Firma yetkililerinin %44,3'ü ucuz mallardan en çok olumsuz etkilenen kesimin toptancılar olduğunu söylerken, %18,6'sı ise gıda imalatçıları olduğunu, %17,1'i çiftçiler, %14,3'ü perakende satıcıları olduğunu söylemişlerdir. Güneş ve arkadaşları (2010) tarafından yapılan çalışmada sınır ticaretinden en olumsuz etkilenen kesimin üreticiler olduğu bulgusuyla sadece tarım ürünleri ticareti gözönüne alındığında uyumludur.

Firma yetkililerinin %58,6'sı ucuz mallardan en çok olumlu etkilenen kesimin bireysel tüketiciler olduğu ifade ederken, %12,9'u nakliyeciler, %10'u ise perakende satıcılar ve %7,1'i çiftçiler olduğunu ifade etmişlerdir.

Firma yetkililerinin %68,6'sı en çok mal satan ülkenin İran olduğunu söylerken, % 27,1'i Nahcivan ve %4,3'ü de Azerbaycan olduğunu söylemiştir. Güllülü (2006) tarafından yapılan çalışmada İranlılar sırasıyla tekstil- konfeksiyon, gıda maddeleri, kozmetik ürünler, petrol kömür ve elektronik eşya; Azerbaycanlılar tekstil konfeksiyon ile kozmetik ürünleri; Ermenistan vatandaşları tekstil konfeksiyon; diğer ülke vatandaşları ise gıda maddeleri sattıkları, bu kapıdan geçiş yapan Rusya Federasyonu ve Gürcistan vatandaşlarının Türkiye'ye herhangi bir ürün satmadıklarını bulgusu ile tez bulgusunun benzeştiği görülmektedir.

Firmaların %74,3'nün Iğdır ilinde gerçekleşen sınır ticaretinin şehir ekonomisine katkısının olduğu ifade ederken, firmaların %1,4'nün Iğdır ilinde gerçekleşen sınır ticaretinin şehir ekonomisine katkısının olmadığını %24,3'nün de Iğdır ilinde gerçekleşen sınır ticaretinin şehir ekonomisine katkısının olup olmadığı hakkında herhangi bir fikrinin olmadığını beyan etmişlerdir.

Firma yetkililerinin %74,3'ü sınır ticaretinin Iğdır ilinde istihdamı artırdığını ifade ederken, %12,9'u ise kısmen artırdığını söylemişlerdir. Su gözü (2010), Mercan (2011), Kara (2005), tarafından yapılan çalışmalarda özel sektör yatırımlarının kısıtlı olması bölgelerarası gelişmişlik farklarının giderilmesinde sınır ticaretinin önemi vurgulanmış, nakliyecilik başta olmak üzere çeşitli sektörlerde istihdam imkânı sağlandığını, arttırdığı bulgusu ile tez bulgusunun aynı yönde olduğu görülmektedir.

Firma yetkililerinin %54,3'ü sınır ticaretinin şehirden göçü azalttığını ifade ederken, %28,6'sı ise herhangi bir etkisinin olmadığını, %4,3'ü de şehirden göçü kısmen artırdığını söylemişlerdir. Karabulut (2005) tarafından yapılan çalışmada ticaretle uğraşan müteşebbislerin ticari sınırla, politik sınırın ayrı tutulması gerektiğini üzerinde durmuştur. Ülkede yaşanan iç istikrarsızlıklar, bölgesel geri kalmışlığın göçü artırdığını, devletin alacağı tedbirlerle bunun azaltılabileceğini ifade etmiştir. Aynı bulgu, Deniz vd (2008) tarafından yürütülen çalışmalarda bölgesel geri kalmışlığın ortadan kaldırılması, bölgeler arasındaki gelişmişlik farkının azaltılması ve dolayısıyla göçün durdurulması için özellikle sınır bölgesine yönelik fiziksel, sosyal ve ekonomik koşulları iyileştirmeye yönelik bölgesel bir planlamaya ihtiyaç duyulmakta olduğu bulgusu da tez bulgusu ile benzeşmektedir.

Firma yetkililerinin %68,6'sı sınır ticaretinin şehire göçü artırdığını, %17,1'i de sınır ticaretinin şehire göçü kısmen artırdığını söylemişlerdir.

Firma yetkililerinin %70'i sınır ticaretinin halkın gelir seviyesini artırdığını açıklarken, %27,1'i ise sınır ticaretinin halkın gelir seviyesini kısmen artırdığını ifade etmişlerdir.

Firma yetkililerinin %45,7'si sınır ticareti yapma nedenini karlı ve düşük maliyetli olması nedeniyle yağıklarını ifade etmişlerdir. Firmaların %14,3'ü de sınır bölgesinde olunması ve üç ülkeye ihracat yapma şansının bulunması, %12,9'u ticareti ve istihdamı artırması, %11,4'ü gümrük işlemlerinin kısa sürmesi, %8,6'sı gümrük vergilerinin diğer vergilere göre az olması ve %7,1'i de ürün çeşidinin çok ve fiyatların uygun olması olarak açıklamışlardır.

c. Tüketicilerle Firma Yetkililerinin Görüşlerinin Karşılaştırılması

Tüketicilerin %57,9'u ile firma yetkililerinin %75,7'si sınır ticaretinin bölge esnafını ve ticaret erbabını olumlu etkilediğini ifade etmişlerdir.

Firma yetkilileri sınır ticareti ile gelen ucuz mallardan en çok olumsuz etkilenenlerin toptancılar, en az olumsuz etkilenenlerin çiftçiler olduğunu söylerken, tüketicilerin ise en çok olumsuzluğu gıda imalatçıların, en az da toptancıların yaşadığını söylemişlerdir.

Tüketicilerin %72,2'si sınır ticareti ile gelen ucuz ürünlerden en olumlu etkilenen kesimin bireysel tüketiciler olduğunu söylerken, firma yetkililerinin %58,6'sı ucuz mallardan en çok olumlu etkilenen kesimin bireysel tüketiciler olduğu ifade etmişlerdir.

Firma yetkililerinin %74,3'ü ile tüketicilerin %80,3'ü Iğdır ilinde gerçekleşen sınır ticaretinin şehir ekonomisine katkısının olumlu olduğu ifade etmişlerdir.

Tüketicilerin %53,2'si ile firma yetkililerinin %74,3'ü sınır ticaretinin Iğdır ilinde istihdamı artırdığını söylemişlerdir.

Firma yetkililerinin %54,3'ü ve tüketicilerin %58,7'si sınır ticaretinin şehirden göçü azalttığını ve olumlu yönde etkisinin olduğu konusunda aynı fikirde olduğu görülmektedir.

Tüketicilerin %53,5'i ile firma yetkililerinin %68,6'sı sınır ticaretinin şehre göçü artırdığını şehrin göç aldığını ve yine firma yetkililerinin %70'i ile tüketicilerin %70,1'i sınır ticaretinin halkın gelir seviyesini artırdığını söylemişlerdir.

Sınır Ticareti, Iğdır ilinin ekonomik olarak kalkınmasında, refah düzeyinin artırılmasında ve ilden/ile göç probleminin çözülmesinde oynadığı rolden dolayı, sürdürülmesi gerekli bir ticari model olarak göndemdeki yerini korumaktadır. Ayrıca Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde uzun senelerden beri sürmekte olan terör problemine kaynaklık eden işsizlik ve yoksulluğun giderilmesi açısından önemli imkânlar sunduğu görülmektedir.

Sürdürülebilir bir sınır ticaretinin öncelikle ülkenin normal dış ticaret rejimine alternatif olmaması gerekmektedir. Çünkü herhangi bir bölgenin kalkınması, ülkenin toplam kalkınmasının önünde yer almamalıdır. Bunun için yapılan ve yapılacak düzenlemelerin ülkenin ekonomik sistemini tamamlayıcı nitelikte olması gereklidir. Bu yüzden alınacak tedbirlerin sınır ticareti kavramının amaçlarından herhangi bir şekilde sapmaya neden olmaması, zaman zaman ortaya çıkan sapmalarında oluşturulacak sıkı kontrol ve denetim mekanizma ve düzenlemeleri ile giderilmesi elzemdir. Bu değerlendirme Iğdır ili içinde geçerlidir. Bu bakımdan sınır ticareti ithalat kotalarının ilin gerçek ihtiyaçlarından kaynaklanmasına hassasiyet gösterilmelidir. Ayrıca Iğdır gibi küçük illerin sınır ticareti vasıtasıyla ekonomilerini geliştirebilmesi için, sınır ticareti kapsamında ithal ettikleri ürünleri gene sınır ticareti kapsamı içerisindeki diğer illere satarak ekonomilerini güçlendirmeleri de sağlanmalıdır.

Iğdır ilinde Nahçıvan'a gidip gelen araçlar vasıtasıyla araç kotaları yoluyla sınırlı miktarda petrol ürünleri ticareti yasal olmayan yollarla yapılmaktadır. Firmalar ve tüketiciler petrol ve ürünlerinin sınır ticareti kapsamına alınmasının bölge ekonomisine önemli ölçüde katkı sağlayacağını düşünmektedirler. İlde üretilen mal ve hizmetlerin maliyetlerini aşağıya çekerek ulusal pazarda pazar avantajı kazandıracak şekilde ve miktarda petrol ve ürünlerinin sınır ticareti kapsamına alınmalıdır.

Araştırma sürecinde firma yetkilileri sınır ticaretinin transit ticaret şeklinde yapılmasından rahatsız olduklarını ve diğer sınır kapılarının da açılmasından yana olduklarını ifade etmişlerdir. Bu yönde düzenleme yapılması gerekmektedir.

Yetkililer tarafından Iğdır ilinde Sınır Ticaret Merkezi açılacağı bildirilmesine rağmen bugüne kadar hayata geçirilmemiştir. Önemine binaen Iğdır ilinde Sınır ticaret merkezi bir an önce kurulmalıdır.

Sınır kapılarında ihtisas gümrüklerinin kurulmasının gerekli olduğu yönünde araştırma bulgularımız ve literatürde yapılmış olan diğer çalışmalarda da yer aldığı üzere yüksek oranda bir fikir birliği olduğu görülmektedir. Iğdır'ın sınır ticaretinde kullandığı sınır kapılarında İhtisas Gümrüğü kurulması halinde hem kalitesiz ürünün yurda girişini sınırlandıracağı gibi hem de ticaretle uğraşanların zaman ve maliyet açısından tasarruf etmeleri sağlanmış olacaktır.

Öte yandan, dış ticaret hacmi içinde sınır ticaret hacminin çok düşük boyutlardadır. Var olan potansiyelin değerlendirilebilmesi ve bu yolla dış ticaret hacminin artırılmasında önemli bir rolünün olabilecek olan sınır ticaretinin gelişimini engelleyen olumsuzlukların, daha fazla denetime tabi tutularak giderilmesi gerekmektedir. Böylece ildeki işsizlik, göç gibi problemlerin çözümüne ve genel olarak ülke ekonomisine olumlu katkılar sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- AKAL, Mustafa. “Ortadoğu Sınır Ülkeleriyle Dış Ticaret Yoğunlaşması ve Yapısal Değişim”, **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2008, s.7. <http://www.akal.sakarya.edu.tr>. Erişim Tarihi: 27.03.2013.
- ALTUNIŞIK, Remzi. Recai Çoşkun, Serkan Bayraktaroğlu, Engin Yıldırım. **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS uygulamalı**. 4.Baskı. Sakarya Kitapevi. 2001.
- AKSOY, Yasin. Demet Savaş ve Sezen Dursun, “ Iğdır İlinin Mekânsal Analiz Raporu”, Çevre Ve Şehircilik Bakanlığı, 2012, Iğdır.
- AKTAŞ, Cengiz ve Güven, Didem.“Gümrük Birliği Sonrasında Türkiye’nin İthalat Fonksiyonu Katsayılarındaki Değişimin İncelenmesi”, **Dış Ticaret dergisi**. <http://sbe.dumlupinar.edu.tr> Erişim Tarihi: 12.02.2013.
- AKTAŞ, Cengiz ve Yılmaz, Veysel. “Gümrük Birliği Sonrası Türkiye’nin İhracat Fonksiyonunun Tahmini”, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2008, <http://www.iticu.edu.tr/uploads/kutuphane/dergi/s13/89-104.pdf> Erişim Tarihi: 12.02.2013.
- AKYILDIZ Hüseyin ve Eroğlu, Ömer. “Türkiye Cumhuriyeti Dönemi Uygulanan İktisat Politikaları”, Süleyman Demirel Üniversitesi, **İİBF Dergisi**, 2004, s.43-62. <http://sablon.sdu.edu.tr> Erişim Tarihi: 12.02.2013.
- ALDEMİR, Şenkal. “Türkiye Dış Ticaret Sisteminin Serbestleşme Sürecinde GATT ve AB’nin Rolü”, **Yüksek Lisans Tezi**, Manisa Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997.
- ALTINOK, Serdar. “Türkiye’nin Sanayileşmesinde Dış Ticaretin Rolü”, **Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1992.
- Antalya AB Bilgi Merkezi ”Gümrük Birliği’nin Türk Ekonomisine Etkileri”, 2010, <http://iibf.erciyes.edu.tr>. Erişim Tarihi: 11.02.2012.
- Ağrı Yerel Gazetesi, “Hükümet Ekonomiye Sınır Ticareti ile Canlandırma Kararı Aldı”, 2009. <http://www.diyadinnet.com> Erişim Tarihi: 12.02.2013.

- Bakanlar Kurulu 2003/6401 nolu Değişen Kararı, RG:25315. <http://www.resmigazete.gov.tr>. Erişim Tarihi: 14.04.2012.
- BAYAR, Fırat. “Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye”, **Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi**, 2008, <http://mfa.gov.tr>. Erişim Tarihi: 12.02.2013.
- BEŞKAYA, Ahmet ve Karakaya, Etem. “**Ekonomik Entegrasyon Küresel Ve Bölgesel Yaklaşım**”, 2.Baskı. Bursa: Seçkin Yayıncılık, 2007.
- DAĞDEMİR, Elif Uçkan. **Dünya Tarım Ürünleri Ticareti Ve Gelişmekte Olan Ülkeler**. 1.Baskı. İstanbul: Beta yayıncılık, 2009.
- DEMİR, Halil İbrahim. “ Kayıt Dışı Ekonomi Ve Kara Para İlişkisi”, **Yüksek Lisans Tezi**, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.
- DENİZ, Orhan. Doğu, Ali Fuat. “Türkiye İran Sınırı: Sınırın Coğrafi Durumu ve Sınır Köylerimizin Sosyo-Ekonomik Yapıları”, **Doğu Coğrafya Dergisi**, s.19. 2008.
- Deterjan Hammaddesi, ”**Lapsa**”, 2012. <http://www.ticaretimiz.com208882-labsa-deterjan-hammaddesi>. Erişim Tarihi: 15.04.2012.
- DİNLER, Zeynel. **İktisada Giriş**.16.Baskı. Bursa: Ekin Yayıncılık, 2010.
- DOĞAN, Seyhun. “Gümrük Birliği Sonrasında (1996-2009) Türkiye’nin Avrupa Birliği İle Dış Ticaretinin Ülke Ve Fasil Bazlı Yoğunlaşma Analizi”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri Ve İstatistik Dergisi**, 2011, <http://eidergisi.istanbul.edu.tr> Erişim Tarihi: 12.02.2013.
- Dünya Gazetesi, 2000. “Sınır Ticareti” <http://www.dunya.com> Erişim Tarihi: 13.05.2012.
- Dünya Gazetesi, 2000b. “Sınır Ticareti” <http://www.dunya.com> Erişim Tarihi: 13.05.2012.
- Dünya Gazetesi, 1999. <http://www.dunya.com> Erişim Tarihi: 13.05.2012.
- ENER, Meliha. Demircan, Esra. “Küreselleşme Sürecinde Yeni Devlet Anlayışı Ve Türkiye”, **Yönetim Bilimleri Dergisi**, 2008, s.1, <http://ybd.comu.edu.tr> Erişim Tarihi:12.02.2013.
- ERAKTAN, Nuri Selahattin. **Ekonomi**. 2.Baskı. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayın Evi, 2008.
- ERDOĞAN, Savaş. “Türkiye’nin İhracat Yapısındaki Değişme Ve Büyüme İlişkisi: Kontegrasyon ve Nedensellik Testi Uygulaması”, **Selçuk üniversitesi Karaman İ.İ.B.F. Dergisi**, 2006, <http://iibfdergi.kmu.edu.tr> Erişim Tarihi: 12.02.2013.
- EREN, Aslan. **Türkiye Ekonomisi**. 3.Baskı. Bursa: Ekin Yayıncılık, 2011.

- ERTEKİN, Murat. “Döviz Kuru Rejimleri ve Türkiye’nin Dış Ticareti”, Ekonomi Bakanlığı Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirmeler Genel Müdürlüğü Uzmanların Akademik Çalışmaları, 2003, <http://www.rekabet.gov.tr> Erişim Tarihi: 12.02.2013.
- ERTÜRK, Emin. **Uluslararası İktisat**.12-5. Baskı. İstanbul: Ekin Yayıncılık, 1996.
- ERTÜRK, Yakup Erdal. “Gıda Sanayisinde Kullanılan Kalite Güvence Sistemlerinin Tüketicilerin Satın Alma Davranışlarına Etkisi”, **Doktora Tezi**, Ankara Üniversitesi Fen bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2009.
- ESER, Kadir. Gökmen, Çisel Ekiz. “Beşeri Sermayenin Ekonomik Gelişme Üzerindeki Etkileri: Dünya Deneyimi Ve Türkiye Üzerine Gözlemler”, **Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi**, 2009, <http://www.sobiad.org> Erişim Tarihi: 12.02.2013.
- FİLİZTEKİN, Alpay. Karata, Selçuk.(hızl) “Türkiye’nin Dış Ticarete Rekabet Gücü: Seçilmiş Ülkeler, Sektörler-Mal Grupları ve Endeksler Bazında Karşılaştırmalı Bir Analiz”, TÜSİAD-Sabancı Üniversitesi Rekabet Forumu (REF) ve Sektörel Dernekler Federasyonu’nun, 2010 <http://ref.sabanciuniv.edu>. Erişim Tarihi: 12.02.2013.
- GÖKALP, M Faysal. “Türkiye’de Liberalizasyon Sürecinde Dış Ticaret Hadlerindeki Gelişiminin Analizi”, **Doktora Tezi**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998.
- GÖKÇE, Rıza. “1994-2004 Yılları Arasında Güneydoğu Anadolu Bölgesiyle Suriye ve Irak Arasında Gerçekleşen Sınır Ticaretinin Bölge Ekonomisine Etkisi”, **Basılmamış Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, 2005.
- GÖRÜR, Oğuz Tuncay, “Sınır Ticaret Raporu”, Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı (DAKA) Yayınları, 2011, www.daka.org.tr Erişim Tarihi: 12.03.2013.
- GÜL, Ekrem. “Gatt/Wto Çerçevesinde Uluslararası Ticaret Ve Çevre İlişkisi”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2003. <http://sbe.dumlupinar.edu.tr/9/1.pdf> Erişim Tarihi: 05.02.2012.
- GÜLLÜLÜ, Uğur. Candan, Burcu. Yapraklı, Şükrü. Karabulut, Kerem “Gürbulak Sınır Kapısından Geçiş Yapan Kişilerin Bu Kapıdan Gerçekleştirilen Sınır Ticaretinin Boyutları İle İlgili Bilgi, Düşünce Ve Tutumları Üzerine Bir Araştırma”, **İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Sayı:2, Baskı. 20 Eylül 2006.s.1-45.
- Gümrük Birliği Nedir, 2012. www.atonet.org.tr Erişim Tarihi: 11.02.2012.

- Gümrük Ve Ticaret Bakanlığı, “Sınır Ticareti”, 2003. <http://www.gumruk.gov.tr> Erişim Tarihi: 05.04.2012.
- GÜNEŞ, Recep. Durmuş, Ahmet Fethi ve Ceyhan, Mehtap. “Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerindeki Sınır Ticareti Sınır Ticaretinin Gelişimini Engelleyen Faktörler ve Çözüm Önerileri”, **Akademik Yaklaşımlar Dergisi**, 2010, <http://iys.inonu.edu.tr> Erişim Tarihi: 13.05.2012.
- GÜRLER, Arslan Zafer. **Genel Ekonomi**. 2.Baskı. Ankara: Nobel yayınevi, 2009.
- HANOĞLU, Halit. “Sınır Ticaret Merkezleri”, **Gümrük Dünyası Dergisi**, 2011, <http://www.gumrukkontrolor.org.tr/Yayinlar/Dergiler/40/7.htm>. Erişim Tarihi: 05.04.2012.
- HEPAKTAN, Erdem. “Türkiye’nin Dönüşüm Sürecinde Dış Ticaret Politikaları”, 2.Ulusal İktisat Kongresi, İzmir. 20-22 Şubat, s.12-17. Erişim Tarihi: 12.02.2013.
- Hürriyet Gazetesi, 2000, “Sınır Ticaretinde İndirim” Erişim Tarihi: 13.05.2012.
- Iğdır Valiliği İl Planlama Müdürlüğü, **Brifing Notları**, 2013, Iğdır.
- İŞIKLAR, A. “Türkgöz’ünde Muamma Sürüyor, Sınır Kapısı Sinir Kapısı Oldu”, Serhat’ın Sesi Siyasal Birikim Gazetesi. 2010. <http://www.siyasalbirikim.com.tr> Erişim Tarihi: 05.04.2012.
- İhracat Yönetmeliği, Sayı:26190, 2006. <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr> Erişim Tarihi: 05.11.2012.
- İstanbul İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği, “Serbest Ticaret Anlaşmaları Kılavuzu”, 2010. www.ibb.otg.tr Erişim Tarihi: 12.02.2013.
- İstanbul Ticaret Odası, 2008, <http://www.dogunsifed.org.tr> Erişim Tarihi: 13.05.2012.
- KARA, Mehmet. “Ekonomik Etkileri Bakımından Türkiye’deki Sınır Ticaretinin Değerlendirilmesi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2005. <http://www.sbe.deu.edu.tr> Erişim Tarihi: 14.05.2012.
- KARABULUT, Kerem. “1990 Sonrası Gelişmelerle Kars-Ardahan-Iğdır Üçgeni”, **İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Sayı:1147, s.1-15, 2005. <http://e-dergi.atauni.edu.tr> Erişim Tarihi: 13.05.2012.
- KARADUMAN, Naci. “Serbest Ticaret Antlaşmaları Ve Türkiye'nin Dış Ticareti Üzerine Etkileri”, **Basilmamış Yüksek Lisans Tezi**, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011. <http://eprints.sdu.edu.tr> Erişim Tarihi: 12.02.2013.

- KARAGÖZ, Kadir. “Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonomi ve Vergi Kaybının Tahmini”, **Maliye Dergisi**, 2009, s.156.
- KTO, **Konya Ticaret Odası Araştırma Raporu**, 2009. <http://www.kto.org.tr> Erişim Tarihi: 06.02.2013.
- KOZLU, M.Cem. **Uluslararası Pazarlama**. 3.Baskı. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara: 1991.
- KURAN, Serkan Bülent. “Türkiye’nin Sınır Komşuları ile Ticari İlişkileri”, **Basılmamış Yüksek Lisans Tezi**, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.
- KÜÇÜKKİREMİTÇİ, Oktay. Karaca, Mehmet Emin ve Eşiyok, Bayram Ali. “Türkiye’nin İhracatında Öne çıkan Sektörlerde Temel Pazar Ülkeler, Rakipler ve Rekabet Gücü”. **Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. Yayınları**, 2010. Ankara. <http://www.daka.org.tr> Erişim Tarihi: 12.02.2013.
- LAÇİNER, Sedat. “Türkiye-Ermenistan İlişkilerinde Sınır Kapısı Sorunu ve Ekonomik Durumu”, **Ermeni Araştırmaları Dergisi**, 2002, s. 6.
- MERCAN, Ayşe Nur. “Sınır Ticaretinin Geliştirilmesi ve Sınırların Serbest Yerler Haline Dönüştürülmesi”, **Mevzuat Dergisi**. 2011, s.1-77. <http://mevzuatdergisi.com> Erişim Tarihi: 13.05.2012.
- MIZIRAK, Zekeriya. “ İktisat Teorisi Bilim Dalı Türkiye’nin Dış Ticaretinde 1980 Sonrası Dönemde Meydana Gelen Yapısal Değişimin Ekonometrik Analizi (1973-1992)”, **Yüksek Lisans Tezi**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1995.
- Milliyet Gazetesi, “Motorine Sınır Ticareti Yasağı”, 2002.
- MUTLU, Salih. “Gıda Güvenliği Açısından Tüketici Davranışları Adana Kentsel Kesiminde Kırmızı Et Tüketimi Örneği”, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, **Basılmamış Doktora Tezi**, Adana, 2007.
- NARTA, Ela Çolpan. “Gümrük Birliği’nin Türkiye’nin Dış Ticareti Üzerine Etkileri Panel Veri Analizi”, Journal of Yasar University, No.17, Vol.5, pp.2874-2885. 2010. <http://journal.yasar.edu.tr> Erişim Tarihi: 12.02.2013.
- NEYAPTI, Bilin. Taşkın, Fatma. Üngör, Murat. “Gümrük Birliği’nin Türkiye’nin Bölgesel Ticaretine Etkileri”, Türkiye Ekonomi Kurumu, 2012. <http://www.tek.org.tr> Erişim Tarihi: 12.02.2013.
- ÖZCAN, H.Avni. “Dünden Bugüne Dış Ticaretimizdeki Gelişmeler”, **Dış Ticaret Dergisi**, 1998, s.1-10. <http://web.sakarya.edu.tr>. Erişim Tarihi: 12.02.2013.

- ÖZÇİLOĞLU, Mehmet ve Sakar, Murat. “Sınır Ticareti Uygulamaları ve Çözüm Önerileri”, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, 2011, s.27-28. <http://girisim.comu.edu.tr> Erişim Tarihi: 12.02.2012.
- ÖZTÜRK, Nurettin. “Türkiye’de Sınır Ticaretinin Gelişimi, Ekonomik Etkileri, Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm önerileri”, **ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi**. (2006). s.107-127.
- ÖZTÜRK, Nurettin. **Dış Ticaret Kuram Politika Uygulama**. 2.Baskı. Ankara: Palmiye Yayıncılık, 2009.
- ÖZYAKIŞIR, Deniz. “Beşeri Sermayenin Ekonomik Kalkınma Sürecindeki Rolü: Teorik bir Değerlendirme”, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, 2011, <http://girisim.com.edu.tr> Erişim Tarihi: 12.02.2013.
- SAÇIK, Sinem Yapar. “Dış Ticaret Politikası ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Teorik Açından Bir İnceleme”, **KMU İBBF Dergisi**, 2009. Sayı.16. s.19.
- SEKİ, İsmail. “Gümrük Birliği’nin Türkiye’nin Net İhracatı Üzerine Etkileri, 1985 – 2003”, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, s.28. 2005. <http://www.tcmb.gov.tr> Erişim Tarihi: 12.02.2013.
- SEYİTOĞLU, Halil. **Uluslararası İktisat**. 17.Baskı. İstanbul: Güzem Can Yayınları, 2009.
- SEYMEN, Dilek. “Dış Ticaret Mevzuatı I İhracat Şekil ve Esasları”, <http://www.foreigntrade.gov.tr/wp-content/uploads/2012/01/Ihracat-Mevzuati.pdf> Erişim Tarihi: 13.04.2012.
- SUĞUR, Nadir. **Dünyanın ve Türkiye’nin Yakın Tarihi**. Baskı.10 Eskişehir. 1998
- SUGÖZÜ, İbrahim Halil. Atay, Melike. “Sınır Ticaretinin Bölge Ekonomisi üzerindeki Etkileri kapsamında Habur Sınır kapısı”, **Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu**”, 2010. Şırnak.
- ŞENTÜRK, Canan. “Dış Ticaret-Büyüme İlişkisi Üzerine Bir İnceleme: Türkiye Ve Gelişmekte Olan Ülkelerde İhracata Dayalı Büyüme Hipotezinin Testi”, **Basılmamış Yüksek Lisans Tezi**, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.
- ŞİMŞEK, Muammer. Kadılar, Cem. “Türkiye’de Beşeri Sermaye, İhracat Ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Nedensellik Analizi”, **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 2010, <http://yunus.hacettepe.edu.tr> Erişim Tarihi: 12.02.2013.

- Serhat kalkınma ajansı “İğdir’in Sosyo-Ekonomik Durumu ve Uygun Yatırım Alanları”, 2013, Şubat.
- Serhat Kalkınma Ajansı, “**Serhat Bölgesi Sınır Kapıları İnceleme Raporu**”, Serhat Kalkınma Ajansı, 2011, Kars.
- Serhat Kalkınma Ajansı, “**Serhat Bölgesi Sınır Kapıları İnceleme Raporu**”, 2011b, Kars.
- Serka Kalkınma Ajansı, “Ardahan-Kars Demiryolu Hattının Muhtemel Etkileri”, 2011, Kars.
- Sınır Ticaret Merkezleri Ve Amacı, 2003. RG:25075. <http://www.kobifinans.com.tr> Erişim Tarihi: 14.04.2012.
- Sınır Ticaret Merkezlerinde Yapılacak İhracat ve İthalata İlişkin Yönetmelik, 2003. RG:24315. <http://www.orgtr.org/tr/> Erişim Tarihi: 14.04.2012.
- Sınır Ticareti Merkezleri Kurulmasına İlişkin Karar, 2003. 2003/5408 <http://www.igeme.org.tr> RG: 25075, Erişim Tarihi: 12.04.2012.
- Sınır Ticaretinin Düzenlenmesine İlişkin Karar, 2010. 2010/398 sayılı 20.05.2010/27586 sayılı Resmi Gazete, <http://www.orgtr.org> Erişim Tarihi: 12.03.2013.
- Sınır Ticaretinin Düzenlenmesine İlişkin Karar”, 2003. <http://www.gumrukcu.net> Erişim Tarihi: 05.11.2012.
- TAKIM, Abdullah. “Türkiye’de 1960-1980 Yılları Arasında Uygulanan Kalkınma Planlarında Maliye Politikaları”, **Maliye Dergisi**, 2011, <http://212.174.133.188/çalışmalar/MaliyederGisi>
- TAŞLIYAN, Mustafa. Hırlak, Bengü. “Sınır Ticaretinin Bölge Ekonomilerine Etkileri: Kilis İli Örneği II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu”, **KSÜ İİBF Dergisi**, 2012, <http://www.iibfdergisi.ksu.edu.tr> Erişim Tarihi: 1.4.2013.
- TAVŞANCI, Aykut. “1980 Sonrası Türkiye’de Uygulanan Döviz Kuru Politikaları Ve Dış Ticaret Üzerindeki Etkileri”, **Yüksek Lisans Tezi**, T.C. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eskişehir, 1996.
- TAVŞANCIL, Ezel. “**Tutumların Ölçülmesi Ve SPSS İle Veri Analizi**”, Nobel Yayın Dağıtım, 2.Baskı. Ankara: 2005.
- TEMEL, Sevil. “24 Ocak İstikrar Tedbirlerinin Türkiye’nin Dış Ticareti Üzerindeki Etkileri”, **Yüksek lisans Tezi**, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir. 1987.
- TMMOB Sanayi Kongresi, “**Ülke Örnekleri İle Kalkınma Ve Sanayileşme Modelleri Oda Raporu**”, 2007, <http://www.mmo.org.tr> Erişim Tarihi: 2.11.2013.

- TONUS, Özgür. “Gümrük Birliği Sonrasında Türkiye’de Dışa Açıklık Ve Sanayileşme”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2007, <http://www.arastirmax.com/bilimsel-yayin/249/193> Erişim Tarihi: 12.02.2013.
- TURHAN, Gökçe. “Tekin, Kara Sınırı Komşuları İle Ticaretin Türkiye’nin Kalkınmasına Etkisi-Çekim Modeli Yaklaşımı”, **Doktora Tezi**, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.
- Turkas Petrol Şirketi, “**Faaliyet Raporu**”, 2010.
- TÜİK, “Dış Ticaret Verileri”, 2012, <http://www.tuik.gov.tr> Erişim Tarihi: 10.06.2013.
- TÜİK, “İstatistik Göstergeler”, <http://www.tuik.gov.tr> 2013 Erişim Tarihi: 12.03.2013.
- Türk Gümrük Tarife Cetveli (**GTIP**), 2003. <http://www.gumruktarife.com> Erişim Tarihi: 05.04.2012.
- TÜSİAD, “Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Gümrük Birliğinin Dış Ticaretimize Etkileri”, 2003. <http://www.tusiad.org> Erişim Tarihi: 12.02.2013.
- TÜSİAD, “Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Gümrük Birliği’nin Dış Ticaretimize Etkileri”, 2003. <http://www.tusiad.org> Erişim Tarihi: 05.04.2012.
- TOBB, “Türkiye’nin Dış Ticaretinde Serbest Ticaret Anlaşmaları Hakkında Bilgi Ve Değerlendirme Notu”, 2011. www.tobb.org.tr Erişim tarihi: 12.02.2013.
- TOBB, “Menşe Şahadetnamesi”, <http://www.tobb.org.tr/> Erişim Tarihi:12.03.2013.
- UÇKAÇ, Aynur. “Türkiye’de Neoliberal Ekonomi Politikaları ve Sosyo–Ekonomik Yansımaları”, **Maliye Dergisi**, 2010. <http://212.174.133.188> Erişim Tarihi: 12.02.2013.
- YALÇINKAYA, Hakan. Yalçinkaya, Çoşkun. Özçalık, Melih. “Avrupa Birliği Sürecinde Türk imalat Sanayi Dış Ticaretinin Rekabet Gücü:1989-2009 Dönemi Var Analizi”, **Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, 2009, <http://www.2.bayar.edu.tr> Erişim tarihi: 12.02.2013.
- YASİN, Aksoy. Demet, Savaş. Sezen, Dursun. “İğdır İlinin Mekânsal Analiz Raporu”, Çevre Ve Şehircilik Bakanlığı, 2012, İğdır.
- YILDIRIM, Ertuğrul. Dura, Cihan. “Gümrük Birliği’nin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri Konusundaki Literatüre Bir Bakış”, **Erciyes Üniversitesi İBBF Dergisi**, 2007, <http://iibf.erciyes.edu.tr> Erişim tarihi: 12.02.2013.

ZÜGÜL, Muhittin. “Reform Ülkelerinin Dış Ticaretinde Barter Ve Diğer Ödeme Şekilleri-Kırgızistan Uygulamaları”, **Doktora Tezi**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

<http://www.igeme.org.tr> Erişim Tarihi: 15.01.2013.

<http://www.orgtr.org/tr/sinir-ticareti-mevzuati> Erişim Tarihi: 12.03.2013.

<http://www.rega.basbakanlik.gov.tr> Erişim Tarihi: 12.03.2013.

ÖZGEÇMİŞ

- 1968 Kars merkezde doğdu.
- 1980 Kars Namık Kemal ilkokulunu bitirdi.
- 1983 Atatürk Kız Meslek Lisesi Orta bölümünü bitirdi.
- 1986 Atatürk Kız Meslek Lisesi Çocuk Gelişimi ve Eğitim Bölümünü bitirdi.
- 1990 Anadolu Üniversitesi Afyon İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümünü bitirdi.
- 1993 İstanbul İl Emniyet Müdürlüğünde çalıştı.
- 1995 Kafkas Üniversitesinde öğretim görevlisi oldu ve Iğdır Üniversitesinde aynı görevine devam etmektedir.
- 2011 Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalında Yüksek Lisans sınavını kazandı.

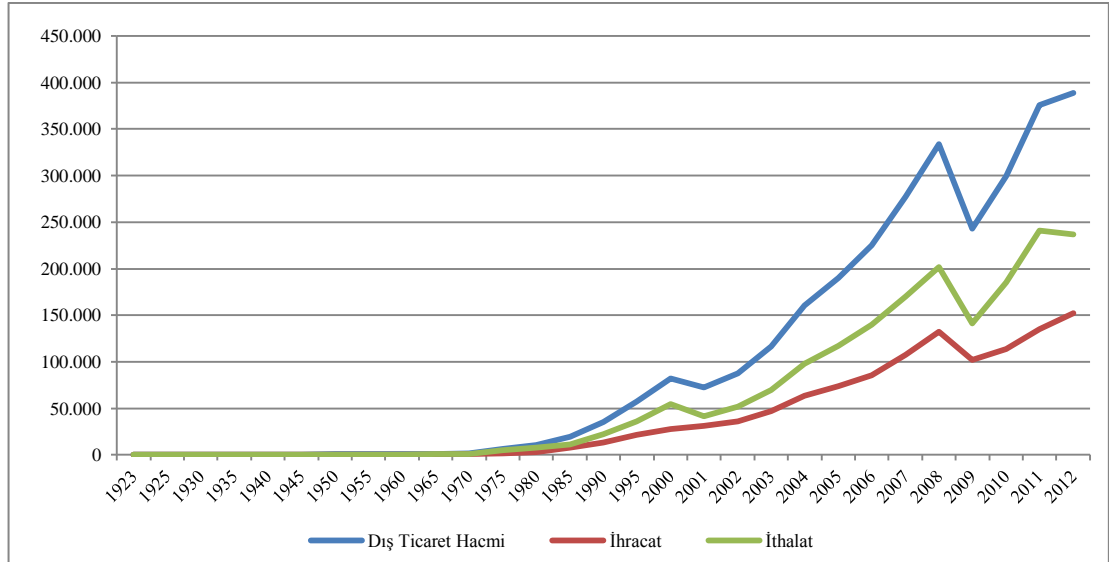
EKLER:

Ek 1. Türkiye'nin Yıllara Göre Dış Ticaret Hacmi

Çizelge 1 - Yıllara Göre Dış Ticaret Hacmi (Milyon Dolar) (Anonim 2013)

Yıl	Dış Ticaret Hacmi	İhracat	İthalat
1923	138	51	87
1925	232	103	129
1930	141	71	70
1935	147	76	71
1940	131	81	50
1945	265	168	97
1950	549	263	286
1955	811	313	498
1960	789	321	468
1965	1.036	464	572
1970	1.536	588	948
1975	6.140	1.401	4.739
1980	10.820	2.910	7.909
1985	19.301	7.958	11.343
1990	35.261	12.959	22.302
1995	57.346	21.637	35.709
2000	82.278	27.775	54.503
2001	72.733	31.334	41.399
2002	87.613	36.059	51.554
2003	116.593	47.253	69.340
2004	160.707	63.167	97.540
2005	190.250	73.476	116.774
2006	225.111	85.535	139.576
2007	277.334	107.272	170.063
2008	333.991	132.027	201.964
2009	243.071	102.143	140.928
2010	299.428	113.883	185.544
2011	375.749	134.907	240.842
2012	389.034	152.489	236.545

Anonim. 2013. TÜİK, İstatistik Göstergeler, <http://www.tuik.gov.tr>¹⁷⁹.

Şekil 1 -Yıllara Göre Dış Ticaret Hacmi (Milyon TL)

¹⁷⁹ TÜİK, İstatistik Göstergeler,2013. <http://www.tuik.gov.tr>